

Львівський державний університет внутрішніх справ

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА  
ЩОДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ  
І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ:  
УКРАЇНА ТА СВІТ

*Збірник тез  
Міжнародної  
науково-практичної конференції*

9 червня 2023 року

Львів

УДК 343.43

Д 36

Рекомендовано до розміщення  
в електронних сервісах ЛьвДУВС  
Вченою радою Львівського державного  
університету внутрішніх справ  
(протокол від 31 травня 2023 року № 13)

Упорядник

**Р. М. Андрусишин** – кандидат юридичних наук, доцент

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ  
Д 36 ЛЮДЬМИ І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ: УКРАЇНА ТА СВІТ :**  
збірник тез Міжнародної науково-практичної конферен-  
ції (9 червня 2023 року) / упор. Р. М. Андрусишин. Львів :  
Львівський державний університет внутрішніх справ,  
2023. 208 с.

Збірник містить тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції: України та світ», яка відбулася 9 червня 2023 року у Львівському державному університеті внутрішніх справ.

The collection contains abstracts of reports by the participants of the International Scientific and Practical Conference «State policy on combating trafficking in human beings and illegal migration: Ukraine and the world», which took place on June 9, 2023 at the Lviv State University of Internal Affairs.

*Опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного матеріалу покладається на авторів.*

**УДК 343.43**

© Львівський державний університет  
внутрішніх справ, 2023

# ЗМІСТ

|                                                                                                                                                                                                               |    |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Благута Р. І.</b><br><b>ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ</b><br><b>ФАКТОР ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ</b><br>(вступне слово).....                                                                  | 7  |
| <b>Андрушишин Р. М.</b><br>ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....                                                                                                                              | 12 |
| <b>Андрушко А. В.</b><br>КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОЦІНКА ТОРГІВЛІ ДІТЬМИ,<br>ВЧИНЕНОЇ БЕЗ НАЯВНОСТІ МЕТИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ:<br>ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ.....                                                                   | 18 |
| <b>Балобанова Д. О.</b><br>ДОСВІД КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ<br>ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ.....                                                                                          | 23 |
| <b>Барабаш О. О.</b><br>ТОРГІВЛЯ ДІТЬМИ ЯК МІЖНАРОДНИЙ ЗЛОЧИН:<br>АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВ<br>У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ.....                                                             | 28 |
| <b>Басиста І. В.</b><br>ПЕРСПЕКТИВИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННУ<br>ДЕПОРТАЦІЮ І НЕЗАКОННЕ ПЕРЕМІЩЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ<br>(СПІВРОБІТНИЦТВО ІЗ МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ)<br>(продовження огляду)..... | 35 |
| <b>Бліхар В. С.</b><br>ВІЙНА В УКРАЇНІ: БІЖЕНСТВО, МИТАРСТВО, РАБСТВО!<br>ВАРТО ПРИГАДАТИ І БУТИ ПИЛЬНИМИ!!!.....                                                                                             | 44 |
| <b>Боровікова В. С.</b><br>ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ У СПРАВАХ ПРО ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ<br>ТА НЕЛЕГАЛЬНУ МІГРАЦІЮ: ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ.....                                                                               | 49 |
| <b>Брисковська О. М.</b><br>ОКРЕМІ АСПЕКТИ З ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....                                                                                                                                    | 52 |
| <b>Брич Л. П.</b><br>ВМОТИВОВАНІСТЬ УХВАЛ СЛІДЧИХ СУДДІВ ПРО ДОЗВІЛ<br>НА ОБШУК ЖИТЛА ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ<br>У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЗА ОБВИНУВАЧЕННЯМ<br>У ВЧИНЕННІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....           | 55 |

|                                                                                                                                                                               |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Бурда С. Я.</b><br>ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ<br>ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВОЛІ, ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ОСОБИ<br>В КОНТЕКСТІ ПРЕВЕНЦІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....     | 62  |
| <b>Гловюк І. В.</b><br>ПРАКТИКА ККС ВС СТОСОВНО ПРОВОКАЦІЇ (ПІДБУРЮВАННЯ)<br>У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЗА СТ. 149 КК УКРАЇНИ.....                                           | 66  |
| <b>Демський Н. В.</b><br>ВЗАЄМОДІЯ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ<br>З НАСЕЛЕННЯМ У СФЕРІ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ.....                                        | 72  |
| <b>Дідик Н. І.</b><br>ОСНОВНІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....                                                                                                         | 76  |
| <b>Дмитрик Ю. І., Зачек О. І.</b><br>МОЖЛИВОСТІ БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЙ<br>ЯК ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ ДО БОРОТЬБИ<br>З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ.....                                        | 80  |
| <b>Йосипів А. О., Жиравецький А. М.</b><br>ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ<br>ТА ПРОТИДІЇ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО, ДОМАШНЬОГО<br>ТА СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ..... | 84  |
| <b>Католик Г. В.</b><br>ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ – ПРАВОВЕ РЕАГУВАННЯ:<br>ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС ТА СЬОГОДЕННЯ.....                                                                        | 89  |
| <b>Кірієнко Т. П.</b><br>ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ТА БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ:<br>КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ<br>МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВ.....                                         | 93  |
| <b>Логінова Н. М.</b><br>ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВОЛІ ОСОБИ.....                                                                                             | 98  |
| <b>Кондратюк О. В.</b><br>ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ МЕЖ ДОПУСТИМОСТІ<br>ПРАВОВОЇ ПОВЕДІНКИ НЕГЛАСНОГО ПРАЦІВНИКА.....                                                                    | 101 |
| <b>Майкут Х. В.</b><br>ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА:<br>СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....                                                                      | 103 |
| <b>Марков М. М., Мевша А. В.</b><br>ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА<br>ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....                                                                      | 107 |
| <b>Мельник Н. В.</b><br>НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ<br>ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ.....                                                                                           | 110 |

**Михайліченко Т. О.**

ВИЛУЧЕННЯ ОРГАНІВ, ТКАНИН ТА КЛІТИН  
ЯК ФОРМА МЕДИЧНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЛЮДИНИ.....116

**Мовчан А. В.**

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА  
У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИМ ІЗ ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ,  
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....121

**Онишко О. Б.**

ПРАВОВІ ФОРМИ УСИНОВЛЕННЯ В ПОЛЬЩІ:  
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД.....126

**Савайда О. І.**

ОСНОВИ МЕНТАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК СОЦІАЛЬНІ ЧИННИКИ  
ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....133

**Сербін М. М.**

СПОСІБ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ  
ХАРАКТЕРИСТИКИ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ  
ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ.....137

**Сітайло О. В., Маковський А. О.**

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ВЗАЄМОДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАВНОЇ  
ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ З ІНШИМИ ПРАВООХОРОННИМИ  
ОРГАНАМИ З ПИТАНЬ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ  
У СФЕРІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....140

**Смутчак З. В.**

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК СОЦІАЛЬНА ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ.....144

**Сподинський О. О., Хатнюк Ю. А.**

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ  
ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ  
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....146

**Степанова Ю. П.**

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРИКОРДОННОГО ВІДОМСТВА ЯК СУБ'ЄКТА  
ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ.....151

**Столяр Ю. А.**

СКЛАДОВІ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ  
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ  
ТА ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ.....156

**Федчак І. А.**

РОЛЬ КРИМІНАЛЬНОЇ АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ  
ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ  
ДІЯЛЬНОСТІ, ОРІЄНТОВАНОЇ НА ПОТРЕБИ ГРОМАД  
(COMMUNITY POLICING).....161

**Чапляк Н. І.**

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ ЯК ФАКТОР ЗРОСТАННЯ РИЗИКУ  
ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....165

**Черноусов Д. О., Михайленко О. В.**

ОСОБЛИВОСТІ КООРДИНАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ  
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ  
МІГРАЦІЇ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН.....169

**Чорненька Д. С.**

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ КРІЗЬ ПРИЗМУ  
«ЧОРНОЇ» ТРАНСПЛАНТОЛОГІЇ.....173

**Bronevytska O., Lewis D. B.**

«WHISTLE-BLOWERS AND CAPABLE GUARDIANS  
IN HUMAN TRAFFICKING CASES».....178

**Chrzczonowicz Piotr**

«THE HYENAS HAVE ONLY JUST SNIFFED OUT THEIR PREY».  
REACTION AGAINST PHENOMENON OF TRAFFICKING  
IN HUMAN BEINGS IN POLAND  
AFTER THE 24TH OF FEBRUARY, 2022.....189

**Buciunas Gediminas**

GENESIS OF STATE HEAD'S IMMUNITY:  
FROM THE FIRST WORLD WAR TO THE RUSSIA'S WAR IN UKRAINE.  
STEPS TO JUSTICE AND END THE ERA OF IMPUNITY.....195

**ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНІ ЗАХОДИ  
ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР  
ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ**

**Вельмишановне керівництво!  
Високоповажні гості та партнери!  
Шановні учасники конференції!**

Вітаю всіх на щорічній Міжнародній науково-практичній конференції з теми «Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції: Україна та світ», на якій ми намагаємося розкривати щоразу нові аспекти проблеми, що стосуються цього виду транснаціональної організованої злочинності, в якому є реальними чи можуть бути потенційними жертвами українці. Науковці та практики прагнуть зрозуміти причини й умови торгівлі людьми і пов'язаних із нею кримінальних правопорушень, а на цій основі розробити ефективні заходи запобігання та реагування з боку органів кримінальної юстиції та українського суспільства. Ще одним завданням науки кримінології є прогноз стану та динаміки і торгівлі людьми, і суспільних процесів, які його генерують та уможливлюють. Війна з безпрецедентно жорстоким агресором, у гарячій фазі якої ми живемо понад рік, з руйнаціями, яких вона завдає, вимушеною міграцією населення – людей, які все втратили, – є одним із чинників торгівлі людьми. Це підтверджує чергове дослідження, здійснене на замовлення МОМ в Україні, де, зокрема, було проведене опитування, відповідно до якого через вісім місяців після початку повномасштабного вторгнення «понад 20 млн українців втратили дохід, понад 16 млн залишилися без роботи, понад 5 млн втратили житло, понад 1 млн зіткнулися з браком харчів»<sup>1</sup>. МОМ в Україні наголошує

---

<sup>1</sup> Кожен другий українець ризикує постраждати від експлуатації через спустошливі наслідки війни. 18 жовтня 2022 р. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/kozhen-druhyy-ukrayinets-ryzykuye-postrazhdaty-vid-ekspluatatsiyi-cherez-spustoshlyvi-naslidky-viyny>

на непоінформованості громадян про ризики потрапляння в ситуацію торгівлі людьми. Адже 86 відсотків українців вважають, що їм це не загрожує. Таке ставлення населення простежується, попри державну інформаційну кампанію, до якої також долучився і ЛьвДУВС.

Тому актуальність зазначеної проблеми, яку ми розглядаємо декілька років поспіль на міжнародних конференціях спільно з нашими надійними партнерами, не зменшується, а навпаки зростає.

Органи Національної поліції України, зокрема наш партнер – Департамент міграційної поліції, – борються з новітніми формами рабства, притягаючи до кримінальної відповідальності осіб, які вчиняють торгівлю людьми. Як зазначено у Звіті Держдепартаменту США про протидію торгівлі людьми в Україні, кількість порушених кримінальних проваджень за обвинуваченням у вчиненні торгівлі людьми, за ст. 149 КК України у 2021 р., подвоїлася порівняно з 2020 р.<sup>2</sup> За даними судової статистики, до суду скеровано: у 2021 р. – 48<sup>3</sup>, у 2022 р. – 43 кримінальні провадження за цією категорією<sup>4</sup>. Протидія торгівлі людьми не можлива без заходів спеціально-кримінологічного впливу, частину з яких здійснюють правоохоронні органи. Інформування населення про ризики, пов'язані з торгівлі людьми, також є різновидом цього напряму запобігання торгівлі людьми.

Попри безперечну важливість спеціально-кримінологічного запобігання злочинності, дослідники вважають, що неможливо протидіяти злочинності, не застосовуючи загальносоціальні заходи. У сфері запобігання торгівлі людьми загальносоціальні заходи науковці вважають такими, що мають

---

<sup>2</sup> Звіт Державного Департаменту США про протидію торгівлі людьми: 2022 р. Україна (рівень 2). URL: [https://ua.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/151/UKRAINE-2022-TIP-Report\\_Ukr.pdf](https://ua.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/151/UKRAINE-2022-TIP-Report_Ukr.pdf)

<sup>3</sup> Інформація про стан розгляду справ та кількість засуджених осіб за статтею 149 Кримінального кодексу України «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини». 2021 рік. URL: [https://court.gov.ua/inshe/sudova\\_statystyka/st\\_149KK\\_21](https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/st_149KK_21)

<sup>4</sup> Інформація про стан розгляду справ та кількість засуджених осіб за статтею 149 Кримінального кодексу України «Торгівля людьми». 2022 рік. URL: [https://court.gov.ua/inshe/sudova\\_statystyka/149\\_KKU\\_22](https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/149_KKU_22)



визначальне і стратегічне значення<sup>5</sup>. Визнаючи, що вказані заходи є найбільш ефективним напрямом протидії торгівлі людьми, у ЛьвДУВС розроблено Комплексну профілактичну програму міжвідомчої взаємодії у протидії торгівлі людьми, основою якої є, зокрема, й уперше запропоновані нашими авторами заходи, спрямовані на виховання батьками почуття власної гідності у дітей<sup>6</sup>.

Ефективно протидіяти торгівлі людьми можливо, лише якісно змінюючи суспільство. Рекомендації, надані у Звіті Держдепартаменту США про протидію торгівлі людьми в Україні<sup>7</sup>, не стосуються загальносоціальних заходів запобігання злочинності. Але навіть у період протистояння російському повномасштабному вторгненню, коли українське суспільство продемонструвало консолідованість і жертвність (військових – у збройному захисті свободи і незалежності України; цивільного населення – у фінансовій та матеріальній допомозі Силам оборони України, підтримці постраждалих із тимчасово окупованих й прифронтових територій), трапляються, на жаль, непоодинокі випадки моральної деградації, що полягають у різноманітних виявах злочинного знущання над людиною та у її використанні й експлуатації. Фактів занадто багато, щоби вважати їх винятками чи випадковістю. Є резонансні, як-от вчинок молодиків з Івано-Франківська, який вони пояснювали тим, що скоювали сексуальне насильство стосовно дівчат, яких вони довели до безпорадного стану, знімаючи все це безчинство на відеокамеру та викладаючи відео у соцмережі, в такий спосіб збирали гроші для ЗСУ<sup>8</sup>.

<sup>5</sup> Андрушко А. В. Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи : монографія. Київ : ВАІТЕ, 2020. С. 428.

<sup>6</sup> Brych, L., Sozansky, T., Khyliuk, S., Yaremko, G., & Parasiuk, N. (2022). Fostering Human Dignity as an Effective Social Measure Against Human Trafficking in Ukraine. *Migration Letters*, 19(5), 603–613. URL: <https://doi.org/10.33182/ml.v19i5.2365>

<sup>7</sup> Звіт Державного Департаменту США про протидію торгівлі людьми: 2022 р. Україна (рівень 2). URL: [https://ua.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/151/UKRAINE-2022-TIP-Report\\_Ukr.pdf](https://ua.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/151/UKRAINE-2022-TIP-Report_Ukr.pdf)

<sup>8</sup> Осадча Я. У Києві блогери знущалися над дівчатами під час стрімів: поліція проводить обшуки. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/02/1/252643/>  
<https://life.pravda.com.ua/society/2023/02/1/252643/>

Наведений факт і реакція на нього в соцмережах засвідчили стан морального нездоров'я доволі широких верств нашого суспільства. По-перше, відкрилося зневажання молодими людьми недоторканності інших людей; по-друге, нерозуміння глибокої аморальності вчиненого; по-третє, блюзнірство і спекулювання збиранням грошей для ЗСУ; по-четверте, реакція українців із визнанням дівчат самих винними. Все це свідчить про глибокі проблеми у моралі українців.

Є й менш відомі, але не менш моторошні факти. Світлана Гаращенко, керівниця ініціативи з протидії торгівлі людьми проекту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe), розповідає про вимушену переселенку зі сходу України, яка «потрапила в трудове і сексуальне рабство на Тернопільщині. Чоловік запропонував їй із дитиною безкоштовно жити в його будинку, а потім скористався її безпомічністю»<sup>9</sup>. І це відбувається на тлі страждань українського народу. Потерпіла, не бажаючи розголосу, не звернулася до поліції, що свідчить про її страх перед суспільною реакцією.

Прикладів можна навести безліч. Окрім ганебної суті цих учинків, проблема ускладнюється тим, що вони вчинені у період воєнного стану, коли нашої державі та суспільству загалом надскладно і фізично, і матеріально, і морально. Як бачимо, роботи в цій сфері чимало. Тож у Комплексній профілактичній програмі міжвідомчої взаємодії у протидії торгівлі людьми ми з партнерами пропонуємо розробити проекти декількох нормативних актів, які б регулювали правовідносини, зокрема щодо усиновлення українських дітей, застосування допоміжних репродуктивних технологій (сурогатного материнства). Вважаємо, що суттєвих змін потребує також Закон України «Про протидію торгівлі людьми». Але основою нашої Програми є законодавче забезпечення обов'язкового навчання батьків відповідальному батьківству, зокрема вихованню почуття власної гідності у їхніх дітей. У ЛьвДУВС працює низка створених робочих груп із розробки окреслених законопроектів, окремі ідеї апробовані на наших численних

---

<sup>9</sup> Гаращенко С. Зло в тіні: чому важливо зробити торгівлю людьми видимою. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2023/02/13/252817/>

науково-практичних заходах. Деякі будуть представлені на сьогоднішній конференції.

Переконаний, що конференція проходитиме у жвавих дискусіях, у пошуку шляхів вирішення соціальних та криміногенних проблем, а відтак сприятиме цікавим пропозиціям щодо стратегії і тактики провадження державної політики у сфері протидії торгівлі людьми.

**Роман БЛАГУТА,**  
*ректор Львівського державного  
університету внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук, професор,  
заслужений юрист України*

**Р. М. Андрусишин,**  
заступник декана факультету № 2  
Інституту з підготовки фахівців  
для підрозділів Національної поліції,  
кандидат юридичних наук, доцент  
(*Львівський державний університет  
внутрішніх справ*)

## **ПРОТИДІЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Торгівля людьми – це серйозна проблема у мирний час, а наслідки збройного конфлікту створюють найбільш сприятливі умови для торгівлі та експлуатації людьми. Від 24 лютого 2022 року Україна живе в умовах воєнного стану. Збройна агресія підвищує ризики торгівлі людьми, тому на сьогодні ця тема є однією із актуальних.

Під загрозою торгівлі залишаються як особи, які вимушені виїхати за кордон, так і ті що залишилися на території України та на тимчасово окупованих територіях. За час збройного конфлікту понад десять мільйонів людей змушені були покинути свої домівки, з них від п'яти до шести мільйонів є внутрішньо переміщені та чотири мільйони – біженці. Великий відсоток цих осіб становлять жінки та діти, які являються найбільш вразливими частиною населення до торгівлі людьми, зокрема до сексуальної експлуатації та рабства [6].

Також значний відсоток становить не менш вразлива група – це діти без супроводу батьків, особи похилого віку, особи з інвалідністю, для цих груп населення залишається ризик незаконної торгівлі людьми та дітьми, усиновлення, торгівля органами та незаконне донорство.

Варто зауважити, що особи, як перебувають на тимчасом окупованих територіях, також мають великий ризик стати жертвами торгівельного рабства, зокрема це примушування бути на стороні агресора, катування та гвалтування збоку військових, вивезення громадян України, поселення осіб до концтаборів. В умовах агресії психічний та фізичний стан є нестабільний, як наслідок люди розгублені, виснажені та налякані, тому не можуть сприймати інформацію критично, та стають легкою здобиччю для торговців людьми. Торгівля людь-

ми передбачає примус до праці, до грабежів, збройних нападів, шантажу, також незаконна експлуатація осіб, вербування, сексуальне рабство, також утримання, передача, отримання прибутку та тримання людини із застосування сили та проти її волі. Торгівля людьми – є злочином проти людяності, принижує честь, гідність людини [1; 5].

Проблема торгівлі людьми є досить поширеною як у воєнний час, та і в мирний. Найчастішими причинами є недостатня обізнаність населення про життя за кордоном, також не достатня поінформованість про роботу органів іноземних держав для можливості реєстрації свого статусу в іноземних країнах, важке економічне становище громадян, безробіття, втрата майна [2].

З початку повномасштабного вторгнення ризик потрапляння в ситуацію торгівлі людьми значно підвищився. Це пов'язано з тим, що частина людей виїхала на тимчасове місце проживання до Європи, частина переміщена всередині держави, а значна кількість людей примусово вивезені на територію росії та білорусі. Окрім того, російська агресія та злочини, вчинені представниками держави-агресора стосовно мирного населення України, зокрема, їх незаконне утримування, перебування в полоні та використання у збройному конфлікті, загострили проблему трудової та сексуальної експлуатації крізь призму ст. 149 Кримінального кодексу України [4].

За різними оцінками від 1,5 до 3 мільйонів осіб здійснюють трудові поїздки за кордон. При цьому правовий статус українських мігрантів дуже непевний, значна частина з них не має дозволу на проживання або працевлаштування. Як наслідок мігранти наражаються на небезпеку потрапити в тенета торговців людьми: чимало українок зазнають сексуальної експлуатації за кордоном, нерідко трудові мігранти опиняються у трудовому рабстві. Багато з них були завербовані для заповнення непрестижних у країнах ЄС вакансій у сферах будівництва, сільського господарства, догляду за дітьми або літніми особами, господарських робіт у домогосподарствах, ресторанах або готелях.

На сьогодні статистичних даних про осіб, які стали жертвами торгівлі за період збройного конфлікту в Україні відсутні, однак зріс рівень онлайн пошуків осіб. Однак по статистичним

даним за 2019 рік найбільше українських жертв виявили в російській федерації, Польщі, країнах Близького Сходу та в Південній Азії [3]. Торгівля людьми – це проблема не лише України, але й усього міжнародного співробітництва, тому було прийнято ряд міжнародних документів, для боротьби з цим явищем.

Суть поняття «торгівля людьми» визначає Закон України «Про протидію торгівлі людьми», зокрема абзац 15 частини першої статті 1, а саме: торгівля людьми – це здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнаються злочином.

Іншими словами, торгівля людьми – це форма сучасного рабства та порушення прав людини, від якої потерпають чоловіки, жінки та діти, та яка не втрачає актуальності у ХХІ столітті для жодної країни світу, включаючи Україну. Маніпулюючи бажаннями та намірами людей, їх ошукують та експлуатують [6].

Експлуататори отримують прибуток через контроль та використання інших людей. Ця проблема може торкнутися кожного, незалежно від віку, статі, освіти чи соціального статусу. Експлуатація може відбуватись як всередині країни так і поза її межами, а вербувальниками найчастіше є знайомі люди – ті, яким довіряють.

Як бачимо, торгівля людьми має різні види, серед яких і примусова праця, і використання у збройних конфліктах.

Торгівля людьми може відбуватись у різних формах:

- трудова експлуатація;
- сексуальна експлуатація, використання у проституції та порнобізнесі;
- примусове жебрацтво;
- примусове втягнення у злочинну діяльність та збройні конфлікти;
- торгівля людьми з метою вилучення органів, примусового сурогатного материнства тощо.

Ознаки того, що людина потрапила у ситуацію пов'язану з торгівлею людьми:

- забрали паспорт або інші документи;
- позбавляли вільного пересування та спілкування з рідними;
- погрожували, били або гвалтували, знущалися або чинили психологічний тиск;
- примушували виконувати роботу, якою не хотіли займатися, застосовуючи фізичне чи психологічне насильство;
- примушували відпрацьовувати вигадані борги;
- була відсутня можливість за власним бажанням кинути роботу;
- примушували працювати понаднормово;
- проти волі використовували у збройному конфлікті [4].

Оскільки торгівля людьми визнана міжнародною проблемою, вона не може бути розв'язана на рівні однієї України. Така боротьба потребує і національних, і міжнародних спільних дій та співробітництва – необхідно об'єднаними зусиллями перервати цей ланцюг насильства.

Для протидії торгівлі людьми й нелегальній міграції з України наша держава повністю приєдналась до міжнародних документів, спрямованих на боротьбу з торгівлею людьми і з дискримінацією жінок. Серед них:

- Конвенція ООН 1949 року про боротьбу з торгівлею людьми й експлуатацією проституції третіми особами, яка значно розширила коло дій, що вважаються злочинними у сферах торгівлі людьми та сексуальної експлуатації;
- Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, шоста стаття якої вимагає від держав прийняття та виконання відповідних законів, що сприятимуть припиненню всіх видів торгівлі жінками;
- Декларація ООН про подолання насильства над жінками, в якій продаж жінок, їх експлуатація та примус до проституції чітко названі видом насильства проти жінок, який держави зобов'язані викорінювати.

Найважливішими міжнародно-правовими документами, які спрямовані на протидію торгівлі людьми, є Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію

Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності і Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлею людьми. Цими документами визначено основні поняття торгівлі людьми, окреслено коло суспільно небезпечних діянь, які підлягають обов'язковій криміналізації, передбачено основні стандарти запобігання, протидії торгівлі людьми, зокрема з метою експлуатації праці, а також захисту та реабілітації жертв цього злочину.

Оцінюючи зусилля України в боротьбі з торгівлею людьми, необхідно зазначити, що наша держава однією з перших у Європі ухвалила закон про кримінальну відповідальність за здійснення зазначеного злочину.

Так, ключовими актами у національному законодавстві, що діє у сфері протидії торгівлі людьми є Конституція України, Кримінальний кодекс України, Закон України «Про протидію торгівлі людьми», Закон України «Про охорону дитинства», Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» тощо.

Підбиваючи підсумки, хочемо зазначити, що торгівля людьми залишається серйозною проблемою усього міжнародного співтовариства. У період збройного конфлікту ризик торгівлі людьми зростає, тому щоб не стати жертвою потрібно звертатися за допомогою до відповідних державних органів, а також до перевірених агентів, сприймати інформацію критично та перевіряти її в офіційних джерелах [6]. У випадку, якщо ви стати жертвою торгівлі людьми або свідком такої ситуації не мовчіть! Звертайтеся до державних та міжнародних органів за допомогою, таким чином ми зможемо знизити рівень торгівлі людьми.

#### Список використаних джерел

1. Кокбейн, Е. & Сайдботтом, Е. (2022) Війна в Україні та пов'язані з нею ризики експлуатації і торгівлі людьми: Висновки засідання круглого столу зі збору доказів. Лондон : Офіс Незалежного комісара з питань боротьби з рабством. URL: <https://www.antislaverycommissioner.co.uk/> (дата звернення 09.04.2023).

2. Топчій А. О., Шевченко Т. С. Висвітлення в засобах Масової інформації проблеми торгівлі людьми : посібник. Київ – посібник 2007. 153 с. URL: <https://www.solor.gov.ua/docs/all/mediaua.pdf> ( дата звернення 09.04.2023).



3. Конфлікт в Україні: основні докази про ризик торгівлі людьми і контрабанди міграції: веб-сайт. URL: [https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tip/Conflict\\_Ukraine\\_TI\\_P\\_2022.pdf](https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tip/Conflict_Ukraine_TI_P_2022.pdf) (дата звернення: 09.04.2023).

4. Торгівля людьми в умовах війни: як не стати жертвою? URL: <https://rada-novomirgorod.gov.ua/torhivlya-lyudmy-v-umovakh-viyny-yak-ne-staty-zhertvoyu>.

5. Війна Росії проти України: ризик торгівлі людьми. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729410/EPRS\\_ATA\(2022\)729410\\_XL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729410/EPRS_ATA(2022)729410_XL.pdf) ( дата звернення: 09.04.2023).

6. Маслова І. О., Острогляд О. В. Протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/183.pdf>. (дата звернення: 09.04.2023).

**А. В. Андрушко,**  
професор кафедри кримінального права та процесу,  
доктор юридичних наук, професор  
(Ужгородський національний університет)

## **КРИМІНАЛЬНО-ПРОВАВА ОЦІНКА ТОРГІВЛІ ДІТЬМИ, ВЧИНЕНОЇ БЕЗ НАЯВНОСТІ МЕТИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ**

Як відомо, стаття про відповідальність за торгівлю людьми в кримінальному законодавстві України з'явилася завдяки імплементації норм міжнародного права. У зв'язку з цим зауважу, що в міжнародно-правових актах (зокрема, в Протоколі про запобігання та припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, та покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності [1], та в Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми [2]) поняття «торгівля людьми» охоплює здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей. Таким чином, формулюючи диспозицію ч. 1 ст. 149 КК України, український законодавець поєднав міжнародно-правове розуміння сутності торгівлі людьми з такою формою цього злочину як власне торгівля людиною.

Аналіз судової практики засвідчує, що як торгівлю людиною суди найчастіше кваліфікують купівлю-продаж дитини, вчинену без наявності мети її експлуатації. Обґрунтованість такої кваліфікації засвідчує аналіз диспозиції ч. 1 ст. 149 КК України, з якої випливає, що мета експлуатації людини є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони тільки таких форм розглядуваного злочину як вербування, переміщення, переховування, передача і одержання людини. Для випадків ж купівлі-продажу людини (скажімо, купівлі-продажу немовляти для подальшого усиновлення) український законодавець наявності мети експлуатації не вимагає.

Таким чином, за вітчизняним законодавством відповідальність за власне торгівлю людиною настає незалежно від того, чи вчинені такі дії з метою її експлуатації. Разом з тим у кримінально-правовій літературі [3, с. 173; 4, с. 342; 5, с. 65]

та судовій практиці [6; 7] трапляються помилки, коли мета експлуатації людини сприймається як обов'язкова для всіх зазначених у ч. 1 ст. 149 КК України форм розглядуваного злочину. Для прикладу, Личаківський районний суд м. Львова, встановивши, що Особа-4 передала свою новонароджену дитину громадянину Німеччини для подальшого удочеріння, зазначив, що діяння, пов'язані з торгівлею людьми, підлягають кваліфікації за ст. 149 КК України лише тоді, коли вони вчинені з метою експлуатації. Оскільки стороною обвинувачення не було надано жодних доказів наявності в обвинувачених мети експлуатації, а під час судового розгляду встановлено, що удочеріння дитини не переслідувало мети наживи, суд перекваліфікував вказане діяння з ч. 3 ст. 149 на ч. 2 ст. 169 (незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння), вчинені за попередньою змоєю групою осіб) КК України [7].

Конструкція диспозиції ч. 1 ст. 149 КК України дійсно може схилити до висновку, що мета експлуатації стосується не лише вербування, переміщення, переховування, передачі та одержання людини, а й власне торгівлі людиною. З одного боку, торгівля людиною відділена від інших форм цього злочину словосполученням «а так само». З іншого ж – уточнення про те, що з метою експлуатації вчиняється лише вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, міститься після перерахування всіх можливих форм розглядуваного злочину. У зв'язку з цим варто звернути увагу на те, що при визначенні торгівлі людьми в міжнародних актах вказівка на мету експлуатації міститься перед переліком конкретних форм цього злочину. Таким же у своїй більшості є й вивчений автором цих рядків зарубіжний досвід формулювання диспозиції відповідної норми. Як видається, зазначений досвід може бути корисним і для вітчизняного законодавця [8, с. 281].

У цьому зв'язку необхідно зазначити, що в науковій літературі висловлювалася пропозиція виокремити самостійну статтю про кримінальну відповідальність за торгівлю дітьми [9, с. 455–456; 10, с. 48–49]. Зауважу, що таким шляхом пішло немало законодавців (зокрема, Албанії, Вірменії, Грузії, Казахстану, Литви, Молдови, Німеччини, Хорватії). Поняття торгівлі дітьми відоме й міжнародному праву. Так, відповідно до ст. 2

Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії торгівля дітьми визначається як будь-який акт або угода, внаслідок яких дитина передається будь-якою особою або будь-якою групою осіб іншій особі або групі осіб за винагороду або інше відшкодування [11]. Відповідні дії вважаються торгівлею дітьми незалежно від наявності мети їх експлуатації [8, с. 210].

На мій погляд, виокремлювати в чинному КК України самостійну статтю про відповідальність за торгівлю дітьми нині немає сенсу, адже відповідні діяння цілком можуть бути кваліфіковані за ст. 149, яка, нагадаю, серед форм торгівлі людьми виокремлює й власне торгівлю людиною, вчинену без наявності мети її експлуатації. Разом з тим необхідно звернути увагу на те, що в ст. 149 КК України терміном «торгівля людьми» законодавець позначив не тільки власне торгівлю людиною – тобто вчинення щодо неї договору купівлі-продажу, а й усі інші передбачені в ній форми розглядуваного посягання, на що вказує назва зазначеної статті. Навряд чи коректно у диспозиції ч. 1 ст. 149 для позначення купівлі-продажу людини використовувати термін, яким законодавець позначає й всі інші форми досліджуваного злочину. За такого підходу можна дійти висновку, що назва ст. 149 КК України лише частково відображає її зміст, оскільки передбачає відповідальність не тільки за торгівлю людиною, а й за вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини. У зв'язку з цим вважаю, що у диспозиції зазначеної норми одну з форм торгівлі людьми також називати торгівлею людиною не виправдано. Оскільки під власне торгівлею людиною прийнято розуміти її купівлю-продаж, вказану форму розглядуваного злочину варто було б назвати купівлею-продажем людини, а не торгівлею людиною. За такого підходу вдасться уникнути двозначності, пов'язаної з розумінням сутності торгівлі людьми. Зазначу, що до подібного висновку раніше дійшли й інші дослідники [12, с. 16; 13, с. 379; 14, с. 102, 177].

У своїй доповіді варто торкнутися не лише чинного кримінального законодавства, а й проєкту КК України.

Як видається, у ст. 4.4.6 проєкту КК України [15] формулювання «незалежно від мети та способу вчинення діяння» (сто-

совно дитини) є некоректним, оскільки складається враження, що торгівля дитиною, яка вчиняється у формах вербування, переміщення, приховування, не потребує мети її подальшої експлуатації. Необхідно підкреслити, що виняток стосовно дитини, пов'язаний з відсутністю мети експлуатації, має стосуватися виключно вчинення щодо неї купівлі-продажу чи іншої незаконної угоди. У разі ж, якщо торгівля дитиною вчиняється в інших формах (зокрема, вербування, переміщення, переховування), мета її експлуатації обов'язково повинна бути наявною. Можливими варіантами вирішення цієї проблеми можуть бути внесення змін до згаданої статті або ж виокремлення статті про відповідальність за торгівлю дитиною, що не переслідує мети експлуатації (торгівля дитиною у формах її купівлі-продажу чи вчинення щодо неї іншої угоди), як це зробили деякі законодавці [16, с. 280].

#### Список використаних джерел

1. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, adopted 15 November 2000, General Assembly resolution 55/25 / United Nations. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-prevent-suppress-and-punish-trafficking-persons>.
2. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, Warsaw, 16.V.2005 / Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/168008371d>.
3. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2007. 592 с.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.
5. Шевчук А. В., Дякур М. Д. Кримінальне право України (Особлива частина) : навч. посіб. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2013. 472 с.
6. Вирок Личаківського районного суду м. Львова від 10 травня 2012 р. (справа № 1-352/11) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/24187457>.
7. Вирок Личаківського районного суду м. Львова від 6 лютого 2017 р. (справа № 463/493/16-к) / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64527701>.
8. Андрушко А. В. Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи: монографія. Київ : Ваіте, 2020. 560 с.

9. Небитов А. А. Сексуальна експлуатація в Україні: кримінально-правовий та кримінологічний аналіз: монографія. Київ : Освіта України, 2016. 464 с.

10. Небитов А. А. Торгівля людьми: стан, тенденції та запобігання : монографія. Донецьк : ПП «ВД «Кальміус», 2013. 224 с.

11. Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography, adopted 25 May 2000 / United Nations. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-convention-rights-child-sale-children-child>.

12. Негодченко Д. О. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми в Україні та інших країнах: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2011. 22 с.

13. Орлеан А. М. Кримінально-правове забезпечення в Україні охорони людини від експлуатації : монографія. Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О. А., 2014. 456 с.

14. Орлеан А. М. Кримінально-правова характеристика торгівлі людьми : монографія. Харків : СИМ, 2005. 180 с.

15. Текст проекту нового Кримінального кодексу України. Контрольний текст проекту станом на 30.01.2023 р. / Новий Кримінальний кодекс. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/01/30/proyekt-kryminalnogo-kodeksu-ukrayiny-standom-na-30-01-2023.pdf>.

16. Андрушко А. В. Кримінальні правопорушення проти особистої свободи та гідності людини у проекті КК України: окремі застереження. Закарпатські правові читання. *Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів* : матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 27 квітня 2023 року. Частина I. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 276–281.

**Д. О. Балобанова,**  
професор кафедри кримінального права і кримінології,  
доктор юридичних наук, професор  
(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)

## **ДОСВІД КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ**

Кримінальний кодекс Чеської Республіки (надалі – КК ЧР) був прийнятий 08 січня 2009 р. та набрав чинності з 09 лютого 2009 р. Так само, як й чинний Кримінальний кодекс України 2001 р. (надалі – КК України), він складається з Загальної та Особливої частин (Obecná část a Zvláštní část), а також містить Перехідні та заключні положення.

Кримінальне законодавство Чеської Республіки, яка є членом Європейського Союзу, передбачає кримінальну відповідальність за торгівлю людьми в §168 «Торгівля людьми» (Obchodování s lidmi). Цей параграф міститься в Главі II «Кримінальні правопорушення проти свободи та прав на захист особи, приватності та таємниці листування» («Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství»). Ця Глава складається з двох частин, з яких саме в Частині 1 «Кримінальні правопорушення проти свободи» («Trestné činy proti svobodě») міститься §168.

Можемо побачити, що чеській законодавець чітко вказує, що об'єктом цього злочину є свобода людини. У вітчизняній науці також найпоширенішою є точка зору, згідно з якою основним безпосереднім об'єктом торгівлі людьми є свобода (воля) особи (як самостійна цінність, якій у разі вчинення розглядуваного злочину заподіюється шкода, або ж як одна із таких цінностей). Водночас не бракує й критиків цієї позиції, які підкреслюють, що свобода (воля) людини потерпає від торгівлі людьми не завжди, а тому не може визнаватись основним безпосереднім об'єктом цього злочину [1, с. 80–82]. Така точка зору аргументується тим, що потерпіла особа нерідко дає згоду на вчинення щодо себе відповідних дій, тобто «розпоряджається собою за своїм розсудом, вільно здійснює вибір та діє відповідно до своїх інтересів і цілей» [1, с. 80], а тому про посягання на її свободу (волю) не може йтися.

Аналіз емпіричної бази, проведений А. В. Андрушко, також засвідчує, що потерпілі від досліджуваного злочину особи здебільшого дають згоду на вчинення щодо них відповідних дій. Разом з тим констатація цього факту, на думку вченого, не означає, що свобода (воля) особи не страждає у разі вчинення торгівлі людьми [2, с. 162]. Автор стверджує, що основним безпосереднім об'єктом розглядуваного злочину потрібно визнавати особисту свободу (конкретно – свободу людини розпоряджатися собою й приймати самостійні рішення без будь-якого впливу ззовні), а не фізичну [2, с. 163].

Слід підтримати позицію І. Б. Газдайка-Василишин та Т. І. Созанського, які при аналізі основного безпосереднього об'єкту складу торгівлі людьми на перше місце ставлять суспільні відносини, що забезпечують честь і гідність особи, а також суспільні відносини, які забезпечують волю особи (крім випадків, коли торгівля людиною здійснюється за згодою потерпілого) [3, с. 48].

За КК ЧР торгівля людьми належить до кола злочинів, у тому числі є кримінально караним готування до його вчинення. Кримінальній відповідальності підлягає:

1) особа, яка примушує, придбає, наймає, спокушає, перевозить, переховує, утримує, приймає або передає дитину для використання:

а) іншим особам для статевого акту чи інших форм сексуального насильства чи домагань або для виробництва порнографічної продукції;

б) іншим для вилучення тканини, клітини або органу з його тіла;

в) служби в збройних силах;

г) у рабство чи підневільний стан, або

д) до примусової праці чи інших форм експлуатації, або

е) особа, якій вигідна така поведінка.

Покарання передбачено у виді позбавленням волі на строк від 2 до 10 років.

Так само, кримінальній відповідальності підлягає будь-яка особа, яка використовуючи насильство, погрозу насильства або іншу серйозну шкоду чи обман, або зловживаючи помилкою потерпілого, його стражданнями чи залежністю, вчиняє такі самі дії з корисливою метою.



Особі загрожує покарання у виді позбавленням волі на строк від 5 до 12 років або конфіскація майна:

а) якщо він вчинив перелічені вище дії як член організованої групи;

б) якщо таким діянням він наражає іншу особу на небезпеку тяжкого ушкодження здоров'я або смерті;

в) якщо він вчинив таку дію з наміром отримати істотну вигоду для себе чи іншої особи, або

г) якщо він вчиняє таку дію з наміром використати іншу особу для заняття проституцією.

Особі загрожує покарання у виді позбавленням волі на строк від 8 до 15 років або конфіскація майна:

а) якщо відповідна дія завдає серйозної шкоди здоров'ю;

б) якщо він вчинив таку дію з наміром отримати велику вигоду для себе чи іншої особи, або

в) якщо він вчиняє таке діяння у зв'язку з організованою групою, що діє на території кількох держав.

Особі загрожує покарання у виді позбавленням волі на строк від 10 до 18 років або конфіскація майна, якщо він спричинить відповідним діянням смерть діянням потерпілій особі.

Потерпілою від торгівлі людьми за КК України може бути будь-яка особа, незалежно від її статі та соціального статусу. У разі, якщо потерпілою від цього злочину є неповнолітня або малолітня особа, дії суб'єкта злочину слід кваліфікувати за ч. 2 або ч. 3 ст. 149 КК України. За КК ЧР якщо потерпілою є дитина, це є основним складом злочину, але, так само, як й за КК України, у випадку вчинення відповідних дій щодо дитини мотив та спосіб вчинення значення не мають. Тоді як вчинення відповідних дій щодо повнолітньої особи за КК ЧР потребує встановлення у сукупності й способу вчинення (наси́льство, погро́за наси́льством або іншою серйозною шкодою чи обман, або зловживання помилкою потерпілого, його стражданнями чи залежністю), й мети (корислива мета).

Трохи іншим чином визначені форми об'єктивної сторони, але в цілому вони відповідають положенням міжнародних актів. Можна побачити, що чеській законодавець використовує термін «торгівля людьми» тільки в назві відповідного параграфу (статті), розуміючи, що всі дії, що передбачені в тексті цього параграфу, охоплюється цим поняттям. Це відповідає

міжнародним актам, спрямованим на протидію торгівлі людьми. Так, наприклад, у пп. (а) ст. 3 Протоколу ООН про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, наведено таке визначення «торгівлі людьми» – це здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передача, приховування або одержання людей шляхом погрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою чи уразливістю становища, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу [4]. Тоді як у ч. 1 ст. 149 КК України міститься наступне формулювання: «Торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію», тобто перелічені форми об'єктивної сторони (вербування, переміщення...) нібито відокремлюються від торгівлею людьми. Тому для досягнення повної узгодженості цієї кримінально-правової норми із положеннями згаданого вище Протоколу необхідно в ч. 1 ст. 149 КК України замінити слова «а так само» словом «тобто».

Є певні відмінності серед перелічених цілей експлуатації, так, наприклад, КК України передбачає «використання у збройних конфліктах» потерпілої особи, а КК ЧР – службу такої особи в збройних силах.

Отже, можемо побачити, що така держава Європейського Союзу, як Чеська Республіка, дотримується вимог щодо криміналізації суспільно небезпечних діянь, протидія яким є завданням всього людства.

#### Список використаних джерел

1. Орлеан А. М. Кримінально-правова характеристика торгівлі людьми : монографія. Харків, 2005. 180 с.
2. Андрушко А. В. Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи : монографія. Київ, 2020. 560 с.
3. Особливості кваліфікації та розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми та незаконною міграцією / укладачі: Т. І. Созанський, к.ю.н., доцент; І. Б. Газдайка-Василишин, к.ю.н., доцент; О. В. Захарова, к.ю.н.,

доцент; Е. М. Мручковська, тренер, голова громадської організації «Сучасник плюс»; Р. М. Шехавцов, к.ю.н., доцент. Львів, 2019. 252 с.

4. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_791](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_791) (дата звернення 07.05.2023).

**О. О. Барабаш,**  
докторка юридичних наук, доцентка,  
професорка кафедри загально-правових дисциплін  
Інституту права  
(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)

## **ТОРГІВЛЯ ДІТЬМИ ЯК МІЖНАРОДНИЙ ЗЛОЧИН: АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ**

Торгівля людьми та, зокрема, дітьми сьогодні займає одне з найважливіших місць у проблематиці захисту прав людини. Світові масштаби торгівлі людьми досить складно оцінити через їх високу латентність. Жінки і діти, які змушені покинути Україну прямуючи до сусідніх країн через війну Росії проти України, стикаються нажалі з ризиками торгівлі людьми. Водночас чоловіки, що залишаються в Україні, також можуть стати здобиччю торговців людьми.

За даними Національної поліції України, з початку 2022 року в Україні зафіксовано 77 випадків торгівлі людьми. Серед них було 26 фактів сексуальної експлуатації та 28 – трудової експлуатації [1]. За оцінками ЮНІСЕФ, від війни в Україні постраждали уже щонайменше 7,5 млн дітей [2]. Статистика показує, що діти становлять майже третину від усіх жертв торгівлі людьми. Крім цього, аналіз Всесвітньої доповіді про торгівлю людьми дає підстави стверджувати, що жінки та діти становлять близько 71% від усіх жертв работоргівлі. Як слушно наголошує Р. Благута, торгівля «живим товаром» як асоціальне, кримінальне явище має здатність пристосовуватися до нових умов життя, змінювати свої форми і методи залежно від економічної та соціальної ситуації в кожній конкретній країні і світі загалом. Тому з плином часу з'являються нові тенденції, «відшліфовуються» методи і підходи злочинних угруповань, способи вербування, групи ризику. Боротьба із цим злочином як порушенням прав людини в сучасному світі вимагає об'єднання зусиль міжнародної спільноти та громадськості кожної країни [3, с. 7].

Очевидним є факт, що і діти, і дорослі стають об'єктами торгівлі задля їх подальшої експлуатації (ідеться і про сек-

суальну експлуатацію, і про примусову працю або послуги, зокрема жебракування, рабство або практику, подібну до рабства, підневільне становище або експлуатацію у злочинній діяльності, і навіть для донорства якихось органів – ст. 2 Директиви 2011/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради про запобігання та протидію торгівлі людьми та захист осіб, які постраждали від неї від 05.04.2011 [4]). Передусім це порушує право людей на свободу.

Конвенція про права дитини забороняє будь-які форми викрадення дітей, їх торгівлю незалежно від форм та цілей [5]. Цей міжнародний нормативний акт розширює сферу заборон і покарань за подібні дії. У всіх випадках дітей забирають із їхніх сімей з ініціативи батьків або проти їхньої волі для примусової праці в умовах, які є прямим порушенням законодавства на національному рівні, міжнародних норм, які стосуються мінімального віку для здійснення дитиною трудової діяльності. Тобто діти потрапляють у підневільний стан.

Як правило, рабство та експлуатація неповнолітніх поширені у країнах з низькою економікою, бідністю населення, соціальними та культурними проблемами, зокрема з низьким рівнем освіти. Зазвичай це країни Африки (такі як Нігерія, Туніс, Гана та інші), Індія. А втім, рабство існує і в державах зі стійкою економікою (наприклад, у Шотландії, США).

Щодо дитячого рабства, то треба зауважити, що це негативне явище набуває більшої актуальності, ніж рабство загалом.

Аналізуючи наукову літературу та інші джерела, можна зробити висновок про те, що досі вчені та дослідники не висловили однозначної позиції щодо проблеми дитячого рабства, а офіційні статистичні дані найчастіше не відображають усього масштабу цього явища. Та навіть відповідно до статистичних даних майже кожна десята дитина перебуває в рабстві. Так, спеціальний доповідач ООН Урміла Бхула стверджує, що близько 152 млн дітей (88 млн хлопчиків та 64 млн дівчаток) піддаються рабству [6]. Переважно це діти від 5 до 11 років, а в деяких випадках і до 17. По суті, явище дитячого рабства важко відстежити з огляду на те, що в різних культурах існують різні норми щодо того, у якому віці діти мають працювати і яку роботу можуть виконувати [7]. Непоодинокими

є випадки (у бідних країнах), коли навіть у рідних сім'ях до дітей ставляться як до робочої сили, а іноді застосовують фізичне або психологічне насильство.

Чи не найпоширенішою формою рабства (експлуатації) неповнолітніх є торгівля дітьми. Звертаючись до міжнародних актів, зокрема до Конвенції № 182 «Про заборону та негайні заходи щодо викорінення найгірших форм дитячої праці» [8], зауважуємо, що під торгівлею дітьми розуміють перевезення, вербування, а також передачу та приховування неповнолітніх з метою їхньої подальшої експлуатації. Ця дія є незаконною і суперечить як міжнародним нормам, так і нормам національного законодавства будь-якої держави. І навіть у випадках, коли стосовно неповнолітніх не застосовувалися примусові заходи або насильство, або немає доказів їх застосування, це також буде рабством.

Загальносвітовою і дуже серйозною проблемою є торгівля дітьми в сексуальних цілях («дитина» означає будь-яку особу віком до 18 років – ст. 2 Директиви Європейського Парламенту та Ради 2011/92/ЄС про боротьбу з сексуальним насильством і сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією від 13.12.2011 [9]). Сьогодні зростання сексуального рабства зумовлене розвитком інформаційних технологій, адже діти дуже багато часу проводять у віртуальному світі – у соціальних мережах та онлайн-іграх. До того ж вони мають доступ до камер різних гаджетів, а також до вебкамер, і работоргівці використовують це – спершу переконують неповнолітніх демонструвати та ділитися сексуальними зображеннями, а згодом примушують дітей надавати ті чи інші види сексуальних послуг.

За даними, наведеними в доповіді Спеціального доповідача з питання про торгівлю дітьми та сексуальну експлуатацію дітей, зокрема дитячу проституцію, дитячу порнографію та сексуальну наругу над дітьми від 21 січня 2021 р., у 2019-му було виявлено 78 593 вебсторінки, що містять матеріали сексуального насильства над дітьми. У 2020 році таких вебсторінок стало на 32% більше [10].

За останні кілька років підрозділи поліції різних країн виявили десятки ресурсів у темній зоні інтернету, які заробляють на поширенні контенту із сексуальним насиль-

ством над дітьми віком від 5 років. Прикладами таких платформ були Elysium (84 тис. передплатників по всьому світу) [11], DarkScandals (понад 2 тис. фото та відео зґвалтувань дівчаток) [12], Babyheart [13]. Виявлено також десятки груп у популярних месенджерах, що розповсюджують заборонений контент [14]. Та навіть попри активну діяльність поліції з виявлення подібних злочинів, очевидно, що кількість злочинного контенту не зменшується, а офіційна статистика явно применшує кількість реальних злочинів.

Щороку статистика продажу дітей у рабство зростає. Передумовами такого кримінального бізнесу слугують нестабільна обстановка в економічному середовищі, злидні та масове безробіття. Усе це свідчить про необхідність міжнародного співробітництва у сфері захисту дітей від експлуатації та рабства. Тяжкі кримінальні правопорушення, такі як сексуальна експлуатація дітей і дитяча порнографія, вимагають комплексного підходу, який охоплює судове переслідування правопорушників, захист дітей-жертв і запобігання цьому явищу. З огляду на це, найкращі інтереси дитини мають бути пріоритетними під час здійснення будь-яких заходів для боротьби із цими правопорушеннями відповідно до Хартії основоположних прав Європейського Союзу та Конвенції ООН про права дитини.

У всіх державах світу захист та охорона прав і законних інтересів неповнолітніх є пріоритетним напрямом державної діяльності. Рівень їхньої захищеності від різних злочинних посягань відображає ставлення суспільства до загально-визнаних гуманістичних цінностей, таких як життя, свобода, здоров'я тощо. Тому в галузі захисту прав дітей потрібно враховувати не тільки національне законодавство, а й міжнародні норми та принципи. У цьому аспекті велику роль відіграє Організація Об'єднаних Націй (ООН) та її різні структурні підрозділи, діяльність яких пов'язана з охороною прав і законних інтересів дітей. В ООН створено Спеціальну комісію з попередження злочинності та кримінального правосуддя, а також Комітет з прав дитини та Спеціальну робочу групу з протидії торгівлі людьми [15]. У рамках ООН було запроваджено посаду Спеціального доповідача з питань боротьби з насильством над жінками та управління Верховного комісара ООН з прав

людини. Усі ці структури здійснюють спільну скоординовану роботу з проблематики, яка пов'язана з торгівлею дорослими та дітьми, а також сприяють внесенню цих питань не тільки в міжнародний порядок денний, а й у регіональні та національні ініціативи. Усе це робиться задля ліквідації дитячої работоргівлі та експлуатації.

Серед основних документів у галузі боротьби з дитячою торгівлею варто назвати Глобальний план дій ООН щодо боротьби з торгівлею людьми (далі – Глобальний план дій), який прийнятий резолюцією 64/293 Генеральної Асамблеї ООН від 30 липня 2010 р. [16]. Цей міжнародний нормативний акт було розроблено задля просування боротьби з дитячою торгівлею на глобальному рівні. В його основі – принцип, що торгівля людьми – це злочин такого масштабу, який не дозволяє кожній окремій державі самостійно боротися із цією проблемою. Усе це зумовлює потребу у створенні стратегії на глобальному рівні через участь зацікавлених сторін (держави, недержавні організації). Метою Глобального плану дій є розширення знань та підвищення обізнаності держав та недержавних організацій у сфері торгівлі дітьми.

Щоб така стратегія була розроблена, зацікавлені сторони (держави) мають здійснювати координацію тих заходів, які вже вживаються, прагнути підвищити рівень знань та обізнаності, сприяти наданню технічної допомоги. Треба заохочувати правозахисні заходи реагування, нарощувати потенціал сторін – і держав, і недержавних організацій. Насамперед потрібно розробити та прийняти належні заходи, які будуть спрямовані на ліквідацію всіх основних чинників, зокрема і зовнішніх, які впливають на дитячу торгівлю. Наприклад, рекомендувати Мінсоцполітики України включити до Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року напрям із психологічної реабілітації потерпілих від торгівлі людьми та членів їхніх сімей [17].

Основним кроком до реалізації таких заходів є модернізація національного законодавства в державах, де рабство й експлуатація дітей найбільш поширені. Потрібно розробляти та приймати національні плани дій, які сприяли б забезпеченню ефективного захисту дітей-жертв торгівлі, а також невідворотність покарання для організаторів такої незаконної



діяльності. Також важливо встановити і посилити кримінальну відповідальність за торгівлю дітьми у всіх її формах. Безумовно, у багатьох державах існує відповідальність за торгівлю людьми, однак потрібні розмежувальні критерії, які посилювали б покарання саме за торгівлю неповнолітніми, адже ця категорія осіб є найбільш уразливою.

#### Список використаних джерел

1. Крамар О. В Україні з початку року зафіксували 77 випадків торгівлі людьми. Hromadske. 2022. 31 лип. URL: <https://hromadske.ua/posts/v-ukrayini-z-pochatku-roku-zafiksuvali-77-vipadkiv-torgivli-lyudmi> (дата звернення: 30.04.2023).

2. War in Ukraine: Support for children and families. The war has been devastating for families. UNICEF and partners are on the ground providing support for those in need. URL: <https://www.unicef.org/emergencies/war-ukraine-pose-immediate-threat-children> (viewed on 30.04.2023).

3. Благута Р. Україна у протидії торгівлі людьми. *Експлуатація як складова торгівлі людьми: виміри, тенденції та шляхи протидії* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (6–7 черв. 2019 р.) / упор.: О. М. Балинська, Г. Я. Савчин. Львів : ЛьвДУВС, 2019.

4. Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:101:0001:0011:en:PDF> (viewed on 30.04.2023).

5. Конвенція про права дитини: міжнар. док. від 20.11.1989 / ООН. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_021#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text) (дата звернення: 30.04.2023).

6. Сайт ООН. Україна. URL: <https://ukraine.un.org/uk> (дата звернення: 30.04.2023).

7. Finkelhor D., Turner H. A., Shattuck A., Hamby S. L. Prevalence of childhood exposure to violence, crime, and abuse: results from the national survey of children's exposure to violence. *JAMA Pediatr.* 2015. № 169 (8). P. 746–754.

8. Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці: міжнар. док. від 17.06.1999 № 182. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993\\_166#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_166#Text) (дата звернення: 30.04.2023).

9. Directive 2011/92/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, and replacing Council Framework Decision 2004/68/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:335:0001:0014:en:PDF> (viewed on 30.04.2023).

10. Criminal networks involved in the trafficking and exploitation of underage victims in the European Union. *Europol*. URL: <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/criminalnetworks-involved-in-trafficking-and-exploitation-of-underage-victims-in-eu> (viewed on 30.04.2023).

11. Arrests in Takedown of Massive Child Sexual Abuse Platform. *Europol*. URL: <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/14-arrests-in-takedown-of-massive-child-sexual-abuseplatform> (viewed on 30.04.2023).

12. Dark Web Child Abuse: Administrator of Darkscandals Arrested in the Netherlands. *Europol*. URL: <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/dark-web-child-abuse-administrator-ofdarkscandals-arrested-in-netherlands> (viewed on 30.04.2023).

13. Here's How International Collaboration Led to Arrest of Child Sexual Abuser in Portugal. *Europol*. URL: <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/here%E2%80%99s-howinternational-collaboration-led-to-arrest-of-child-sexual-abuser-in-portugal> (viewed on 30.04.2023).

14. Global Action Tackles Distribution of Child Sexual Exploitation Images via Whatsapp: 39 Arrested So Far. *Europol*. URL: <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/global-action-tacklesdistribution-of-child-sexual-exploitation-images-whatsapp-39-arrested-so-far> (viewed on 30.04.2023).

15. June S., Luetzow A., R. Conte J. Thirty 2022s of the convention on the rights of the child: Developments in child sexual abuse and exploitation. *Child Abuse & Neglect*. 2020. № 110. P. 1–15.

16. Глобальний план дій Організації Об'єднаних Націй щодо боротьби з торгівлею людьми, ухвалений резолюцією 64/293 Генеральної Асамблеї ООН від 30.07.2010. URL: [https://www.un.org/ru/documents/decl\\_conv/-conventions/gp\\_trafficking.shtml](https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/-conventions/gp_trafficking.shtml) (дата звернення: 30.04.2023).

17. Комплексна профілактична програма міжвідомчої взаємодії у протидії торгівлі людьми / Львів. держ. ун-т внутр. справ, Наук.-дослід. лабораторія ЛьвДУВС. Львів; Київ, 2022.

**І. В. Басиста,**  
професор кафедр адміністративного права  
та адміністративного процесу,  
кримінального процесу та криміналістики,  
доктор юридичних наук, професор  
(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)

**ПЕРСПЕКТИВИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ  
ЗА НЕЗАКОННУ ДЕПОРТАЦІЮ І НЕЗАКОННЕ  
ПЕРЕМІЩЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ  
(СПІВРОБІТНИЦТВО ІЗ МІЖНАРОДНИМ  
КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ)  
(продовження огляду)**

До вже проаналізованого раніше масиву інформації<sup>1</sup> слід додати, що «...у Європейському парламенті заявили про те, що кількість незаконно депортованих на територію рф

---

<sup>1</sup> Розпочато на шпальтах збірника Українська кримінальна юстиція в умовах війни: матеріали VIII (XXI) Львівського форуму кримінальної юстиції (м. Львів, 9–11 червня 2022 року) / упорядник І. Б. Газдайка-Василишин. Львів : ЛьвДУВС, 2022. <https://www.lvduvs.edu.ua/uk/library/materialy-naukovykh-konferentsii.html> (Басиста І. В. Притягнення до відповідальності за вчинення воєнних злочинів, геноциду, агресії та злочинів проти людяності С.17-44). Продовжено у розділі «Захист прав дітей та забезпечення їх безпеки за умов воєнних злочинів, геноциду, агресії та злочинів проти людяності» колективної монографії «Juvenile policy as a component of supporting Ukraine's national security and defense» (dedicated to the 53<sup>rd</sup> anniversary of the UN General Assembly adoption of the Declaration of the Rights of the Child and the 56th anniversary of the establishment of Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs) : Scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. Р. 42-78. 552. <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/287/7881/16459-1/>. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-276-0-2> та у розділі «Перспективи та невідворотність відповідальності за вчинення воєнних злочинів, геноциду, агресії та злочинів проти людяності (діяльність Спільної слідчої групи з розслідування тяжких міжнародних злочинів в Україні (JIT); співробітництво із Міжнародним кримінальним судом; перспективи створення Міжнародного трибуналу ad hoc тощо) (продовження огляду)» колективної монографії «Військові правопорушення та воєнні злочини: історія, теорія та практика».

українських дітей може сягати від 16 до 300 тисяч. Таку цифру євродепутати пояснили тим, що вивозити наших дітей росіяни розпочали ще 2014 року – з часу окупації Криму та частини Донецької й Луганської областей» [1]. У Центрі національного спротиву повідомили, що зі сходу України окупанти вивезли понад 100 тис. дітей [2]. РБК-Україна з посиланням на радника голови Офісу президента Дарію Зарівну в Telegram,

---

2023. С. 25–72. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-2>, а також у тезах доповідей: «Порушення прав дітей в Україні та злочини щодо дітей, скоєні російською армією під час широкомасштабної війни, розв'язаної росією 24 лютого 2022 року (продовження огляду)»: Матеріали круглого столу «Кримінально-правові й процесуальні відповіді на виклики воєнного стану в Україні. Факультет правничих наук Національного університету «Києво-Могилянська академія» (27 січня 2023 року). Київ : НАУКМА, 2023. С. 4-11; «Злочини щодо дітей, скоєні російською армією під час широкомасштабної війни, розв'язаної росією 24 лютого 2022 року та перспективи притягнення до відповідальності (співробітництво із Міжнародним кримінальним судом; кроки до створення Міжнародного трибуналу ad hoc)». VII Міжнародна науково-практична конференція «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти». 17 березня 2023 року. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. 2023; «Окремі проблеми притягнення до відповідальності за вчинення тяжких міжнародних злочинів, відшкодування завданої шкоди та кроки на їх вирішення (продовження огляду)». Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми забезпечення захисту прав та свобод людини в умовах інтеграції України в європейський простір». 31 березня 2023 року. м. Львів: ІППО НУ «Львівська політехніка». 2023; «Притягнення до відповідальності за вчинені міжнародні злочини в Україні: нові кроки у розслідуванні Міжнародного кримінального суду (продовження огляду)». Всеукраїнська науково-практична конференція «Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу: реалії та перспективи». 18 травня 2023 року. м.Запоріжжя: Класичний приватний університет...2023; «Притягнення Міжнародним кримінальним судом до відповідальності за вчинені та вчинювані міжнародні злочини в Україні, в тому числі щодо дітей (продовження огляду)». Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів: Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 27 квітня 2023 р. Частина I. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 12–18. DOI. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-1>. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/view/193/3962/9374-1>; «Притягнення до відповідальності за агресію (нові кроки до створення Міжнародного трибуналу) (продовження огляду)». Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання кримінального провадження у сучасних умовах» (31 травня 2023 року, Одеса). Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ. 2023.

наводить інформацію, що за її словами, цифра в 700 тисяч депортованих дітей, про яку кажуть росіяни, не підтверджується жодними даними. Росіяни приховують інформацію про дітей і не надають її жодній міжнародній організації чи країні [3]. Також українські очільники, станом на початок квітня 2023 року, вели мову про верифікованих 4396 дітей-сиріт [4] (як повідомляв «Вечірній Київ», із них в Україну станом на початок квітня 2023 року було повернуто вже 361 дитину з-поміж депортованих країною-агресором. Саме на їх досвіді встановлюють, як поводитися з маленькими українцями у рф [5]), однак точної кількості таких викрадених діток поки що немає, зокрема і через окупацію окремих територій України, активні бойові дії тощо. Тобто, беззаперечним є той факт, що українських дітей незаконно переміщували та продовжують незаконно переміщувати із окупованих росіянами територій України, триває їх незаконна депортація до росії та на інші підконтрольні цій країні території (нещодавно у ЗМІ активно обговорювалася ситуація, коли «вагнерівці» незаконно депортували дітей із Бахмуту [1]). «Насильницька депортація стала можливою, тому що подібні злочини, скоєні в СРСР, свого часу не були засуджені. А винні ніколи не переслідувалися на міжнародному рівні» [1]. Як сьогочасну реакцію на факти такої протиправної діяльності варто відзначити те рішення, котре прийняв нещодавно Міжнародний кримінальний суд (МКС), а саме – «про видачу ордерів на арешт Президента Російської Федерації Володимира Путіна та Уповноваженої Президента Російської Федерації з прав дитини Марії Львової-Белової» [5]. Зокрема, 17 березня 2023 року Палата досудового провадження II МКС видала ордери на арешт двох осіб у контексті ситуації в Україні: пана Володимира Володимировича Путіна та пані Марії Олексіївни Львової-Белової (із заяви Голови МКС, судді Пйотра Гофманського від 17 березня 2023 року: Судді міжнародного кримінального суду видають ордери на арешт...[6]) [7]. Із цього приводу було оприлюднено заяву Прокурора МКС Каріма А. А. Хана «Про видачу ордерів на арешт... від 17 березня 2023 року» [5; 8, с.14-15]. Вдаючись в історію прийняття цього рішення МКС та його деталі не зайвим буде процитувати окремі пункти із цієї заяви, а саме: «...на основі доказів, зібраних і проаналізованих Офісом Прокурора МКС за результатами

незалежного розслідування, Палата досудового провадження підтвердила, що існують розумні підстави вважати, що Президент Путін та пані Львова-Белова несуть кримінальну відповідальність за незаконну депортацію і незаконне переміщення українських дітей з окупованих територій України до Російської Федерації, всупереч статтям 8(2)(a)(vii) і 8(2)(b)(viii) Римського статуту. Інциденти, які були встановлені Офісом Прокурора МКС, включають депортацію принаймні сотень дітей, вивезених із дитячих будинків для дітей-сиріт та установ по догляду за дітьми. Ми стверджуємо, що багатьох із цих дітей вже передали для всиновлення у Російській Федерації. За допомогою президентських указів, виданих Президентом Путіним, було змінено законодавство Російської Федерації з метою прискорення надання російського громадянства, щоб полегшити процедуру всиновлення у російські родини. Офіс Прокурора МКС стверджує, що ці дії, серед іншого, демонструють намір вивезти цих дітей назавжди з їхньої власної країни. На момент цих депортацій, українські діти перебували під захистом Четвертої Женевської конвенції. У нашому клопотанні ми також підкреслили, що більшість дій за цією схемою депортацій було вчинено у контексті актів агресії, скоєних російськими військовими силами проти суверенітету та територіальної цілісності України, розпочатих у 2014 році...» [8, с. 14]. Також Прокурор МКС Карім А. А. Хан заявив, що «...Росія використовує українських дітей як військові трофеї» [9; 2], «...не розуміючи, що діти не майно, не військова здобич» [10].

Своєю чергою, 45 держав-членів Організації з безпеки та співробітництва в Європі ініціювали використання так званого Московського механізму для розслідування депортації дітей з окупованих РФ територій України. Про це заявив Міністр закордонних справ Дмитро Кулеба [11]. Комісія ЄС вже ідентифікувала 16 російських посадових осіб, відповідальних за примусове переміщення дітей із тимчасово окупованих територій [1] Ще у лютому Єврокомісія оголосила, що разом з Польщею запускає ініціативу в справі вивезених до росії українських дітей. Метою ініціативи є знаходження дітей і притягнення до відповідальності тих, хто винний у їх вивезенні [12]. Наступним кроком спільних зусиль буде міжнародний захід задля обговорення проблеми незаконних депортацій

до росії українських дітей, прогнозується, що він пройде за участі прем'єра Польщі Матеуша Моравецького та президентки Єврокомісії Урсули фон дер Ляєн, як повідомляє польська агенція РАР [13]. Мова йде й про конференцію, організовану Єврокомісією та Польщею, яка покликана об'єднати міжнародні зусилля для пошуку насильно вивезених з України дітей [1].

Задля того, щоб повернути на підконтрольні Україні території незаконно утримуваних на тимчасово окупованих територіях та незаконно вивезених на російську територію українських діток, Координаційна рада з питань захисту та безпеки дітей працює над формуванням міжнародної коаліції, бо, як вірно наголошує Віце-прем'єр-міністерка України Ірина Верещук, що у цій справі Україні дуже важлива допомога світової спільноти. «Наразі вже формується пул міжнародних лідерів, які висловили свою публічну підтримку такій коаліції. Серед них Урсула фон дер Ляєн, Матеуш Моравецький та інші. Також має бути посередник. Ним може бути будь-хто: Міжнародний Комітет Червоного Хреста, УВКБ ООН, ЮНІСЕФ тощо. Сподіваюся, що незабаром така платформа почне діяти», – сказала вона [4]. Також у порядку денному весняної сесії (24–28 квітня) Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ), серед іншого важливого, було заплановано й термінові дебати на тему «Становище українського цивільного населення, включно з дітьми, яке примусово переміщують або переводять до РФ або українських територій під фактичним контролем РФ» [14]. При цьому, комісар Ради Європи з прав людини Дунья Міятович, як передає РБК-Україна з посиланням на DW, серед іншого й підкреслила, що «...жодна правозахисна організація не має доступу на територію Росії і не може посприяти поверненню викрадених РФ українських дітей. Щоб налагодити процес повернення дітей їхнім родичам та опікунам, потрібні точні верифіковані дані про місце перебування та статус дітей у РФ. Сьогодні цю роботу ведуть українські неурядові організації спільно з російськими НУО, активістами та громадянами, які хочуть допомогти. Це величезна робота, але це й лише крапля в морі, що не може зрівнятися з діяльністю, яку можна вести на державному рівні. Офіс Комісара РЄ з прав людини підтримує діалог із представником ООН з прав дітей та іншими міжнародними організаціями, щоб вирішити це питання.



На жаль, не можна сказати, що є відпрацьований спосіб, як повернути дітей, але при цьому є чітке зобов'язання у міжнародної спільноти вирішити цю проблему», – сказала Міятович. «Діти, розлучені зі своїми батьками під час надзвичайної гуманітарної ситуації, ніколи не можуть вважатися сиротами і тому не можуть бути усиновлені» [15].

Не дивлячись на означені вжиті, як національні, так і міжнародні та спільні заходи із протидії викраденню українських дітей, російські загарбники, продовжуючи примусову паспортизацію населення на тимчасово окупованій території України, вдаються до погроз відбирати дітей шкільного віку в батьків, які відмовляються брати паспорт РФ» [16]. Також у ЗМІ систематично оприлюднюється інформація про незаконні депортації дітей, які вчиняються представниками так званих приватних військових компаній, які воюють проти України [1; 17]. У Центрі національного спротиву повідомляють, що «...загарбники проводять на тимчасово окупованих територіях примусові «медогляди» для дітей, щоб мати підставу вивезти їх «на лікування» до держави-агресора Російської Федерації. На програму «медичного огляду» який проводять зведені лікарі ворог планує витратити 1,4 млрд рублів. Після огляду більшості дітей приписують «лікування» в Росії, від якого батьки не можуть відмовитись, адже тоді їм погрожують відібрати батьківські права (з початку року в Донецькій області «медогляд» пройшли 75 тис. дітей і в результаті 39 тис. було вивезено до РФ. У Луганській області «оглянули» 94 тис. й у 66 тис. «виявили патологію», після чого теж вивезли) [2]. Загалом, станом на сьогодні відомо про щонайменше п'ять сценаріїв, до яких вдаються окупанти. За одним зі сценаріїв, спочатку росіяни вбивають батьків, а тоді забирають неповнолітніх. Про це в ексклюзивному інтерв'ю 24 Каналу розповіла радниця-уповноважена Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації Дар'я Герасимчук [18]. Також російські загарбники відправляють дітей з тимчасово окупованих територій у табори до Криму, де насаджують їм російську ідеологію, повідомила заступниця міністра оборони Ганна Маляр. «У цих таборах передбачається проживання дітей в «спартанських умовах та проведення з ними інтенсивних заходів так званого «військово-патріотичного виховання» під



керівництвом військовослужбовців збройних сил Російської Федерації». Батькам, які відмовляються відправляти своїх дітей до таких таборів, росіяни погрожують, тим, що скоро всіх школярів відправлятимуть в Крим у примусовому порядку, зазначила Маляр [19; 20]. Росія робить все, щоб назавжди залишити викрадених дітей у себе. Радник голови Офісу президента Дарія Зарівна в Telegram ще одним із сценаріїв наводить такий, коли дітей насильно вилучали прямо з сім'ї або ж батьки були відокремлені від дітей під час фільтрації [3]. Своєю чергою, депутат Олексій Гончаренко оприлюднив фото листівки з інформацією про «евакуацію», що розповсюдили окупанти. За його словами, з Енергодара вивезли два автобуси дітей. Інформація про підготовку російськими загарбниками вивезення дітей з'явилася ще 16 квітня. Тоді відповідне попередження опублікували у соцмережах НАЕК «Енергоатом». Дітей віком до 16 років обіцяють розмістити в Євпаторії [21].

Поряд із всім наведеним та не зважаючи на міжнародні злочини, котрі вчиняються на українських теренах вандалами країни-агресорки, залишаються й ті представники міжнародної спільноти, котрі дотримуються полярних переконань та мають власне бачення ситуації, що склалася у цій царині. Так, серед іншого, аналізом даних, що оприлюднені у ЗМІ простежено, що «...кандидат у депутати від естонської правої партії ЕКРЕ заявив, що їздив у Маріуполь і не побачив там «доказів» викрадення дітей, про які говорять Україна, міжнародна спільнота й правозахисники». Про це він розповів в інтерв'ю радіостанції Kuku, – пише «Європейська правда» [22].

#### Список використаних джерел

1. У Європарламенті назвали кількість українських дітей, депортованих ворогом до рф. *Інформаційний спротив*. 22.04.2023. URL: <https://sprotyv.info/news/u-evroparlamentu-nazvali-kilkist-ukraïnskikh-ditej-deportovanih-vorogom-do-rf/>

2. Окупанти вивезли понад 100 тис. дітей зі сходу України до РФ на примусове «лікування», – ЦНС. *Українські Новини*. 12.04.2023. URL: <https://ukranews.com/ua/news/926695-okupanty-vyvezly-ponad-100-tys-ditej-zishodu-ukrayiny-do-rf-na-prymusove-likuvannya-tsns>

3. Зарівна розповіла, що в ОП роблять для повернення дітей, викрадених Росією. *РБК-Україна*. 8.04.2023. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/zarivna-rozpovila-shcho-op-roblyat-povernennya-1680976987.html>

4. Даша ГРИШИНА Росія незаконно утримує понад 4 тисячі дітей-сиріт з України. *Вечірній Київ*. 10.04.2023. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/81202/>

5. Statement by Prosecutor Karim A. A. Khan KC on the issuance of arrest warrants against President Vladimir Putin and Ms Maria Lvova-Belova | International Criminal Court (icc-cpi.int)

6. Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova | International Criminal Court (icc-cpi.int)

7. Заява Голови Міжнародного кримінального суду, судді Пйотра Гофманського від 17 березня 2023 р.: Судді міжнародного кримінального суду видають ордери на арешт Володимира Володимировича Путіна та Марії Олексіївни Львової-Белової. *Право України*. № 3/2023. С. 16–17. <http://www.pravoua.com.ua>

8. Заява Прокурора Міжнародного кримінального суду Каріма А. А. Хана про видачу ордерів на арешт Президента Володимира Путіна та Марії Львової-Белової від 17 березня 2023 р. *Право України*. №3/2023. С. 14–15. <http://www.pravoua.com.ua>

9. Ольга Фандоріна РФ використовує дітей як «військові трофеї», - Міжнародний кримінальний суд в Гаазі | *Українські Новини* (ukranews.com)

10.March 21, 2023 – Russia-Ukraine news (cnn.com)

11.Розслідування викрадення росіянами українських дітей ініціювали 45 країн – Кулеба. 30.03.2023. URL: <https://hromadske.radio/news/2023/03/30/rozsliduvannya-vykradennia-rosiianamy-ukrainskykh-ditey-initsiiuvaly-45-krain-kuleba>

12.В Україні відбудеться міжнародний захід, на якому обговорять питання депортації українських дітей до рф. 10.04.2023. URL: <https://sprotyv.info/politica/v-ukraini-vidbudetsya-mizhnarodnij-zahid-na-yakomubogovoryat-pitannya-deportaczi-ukrainskih-ditej-do-rf/>

13.URL: <https://www.pap.pl/aktualnosci/news,1559318,zrodla-pap-wkwietniu-na-ukrainie-wydarzenie-z-udzialem-zelenskiego>

14.У Страсбурзі починається весняна сесія ПАРЕ: обговорять примусове вивезення українських дітей до Росії. *Українська Правда, Європейська Правда*. 24.04.2023. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/04/24/7160406/>

15.У нас нема способу це зробити: комісар РЕ про повернення викрадених РФ українських дітей. *РБК-Україна*. 24.04.2023. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/nas-nema-sposobu-tse-zrobiti-komisar-re-povernennya-1682367655.html>

16.Окупанти на захоплених територіях вимагають здати відбитки пальців для отримання паспорта РФ і погрожують відібрати дітей у разі відмови від паспортизації – ЗСУ. Гордон. 10.04.2023. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/war/okupanti-na-zahoplenih-teritorijah-vimagajut-zdati-vidbitki-paltsiv-dlja-otrimannja-pasporta-rf-ta-pogrozhujut-vidibrati-ditej-pri-vidmovi-vid-pasportizatsiji-ndash-zsu-1658788.html>

17.ОГП розпочав розслідування після появи відео з зізнаннями «вагнерівців». *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-vahnerivtsi-ziznannya-ohp/32367659.html>

18.Юлія Лобурак Депортація українських дітей до Росії: один зі сценаріїв агресора – вбивство батьків. 23.04.2023. URL: [https://24tv.ua/deportatsiya-ditey-ukrayini-rosiyani-vbivayut-batkiv-ditey-vikradayut\\_n2299941](https://24tv.ua/deportatsiya-ditey-ukrayini-rosiyani-vbivayut-batkiv-ditey-vikradayut_n2299941)

19.Ірина Балачук Окупанти у спартанських умовах вчать українських дітей «любити Росію» – Маляр. *Українська правда*. 20.04.2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/04/20/7398703/>

20.Ворог відправляє дітей з окупованих територій у спецтабори в Криму. *Хвиля*. 21.04.2023. URL: <https://hvylya.net/uk/news/271177-vrag-otpravlyayet-detej-s-okkupirovannyh-territoriy-v-speclageriya-v-krymu>

21.«У зв'язку з контрнаступом ЗСУ»: росіяни викрадають дітей з Енергодару, – нардеп (фото). *Фокус*. 19.04.2023. URL: <https://focus.ua/uk/voennye-novosti/561679-u-zv-yazku-z-kontrnastupom-zsu-rosiyani-vikradayut-ditej-z-energodaru-nardep-foto>

22.Естонський політик з'їздив до окупованого Маріуполя і побачив там «добре вбраних дітей». *Остро*. 7.04.2023. URL: <https://www.ostro.org/news/estonskyj-polityk-z-yizdyv-do-okupovanogo-mariupolya-i-pobachyv-tam-dobre-vbranyh-ditej-i413481>

**В. С. Бліхар,**  
директор Інституту управління, психології та безпеки,  
професор кафедри соціально-поведінкових,  
гуманітарних наук та економічної безпеки,  
доктор філософських наук, професор  
(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)

## **ВІЙНА В УКРАЇНІ: БІЖЕНСТВО, МИТАРСТВО, РАБСТВО! ВАРТО ПРИГАДАТИ І БУТИ ПИЛЬНИМИ!!!**

На фоні багатостраждальної війни росії в Україні спостерігаємо зростання бізнесу торгівлі людьми на Європейському континенті, в США, країнах Азії та Африки.

Нагадаємось, що **торгівля людьми** є прибутковою злочинною діяльністю, яку називають третім найприбутковішим бізнесом для організованої злочинності після торгівлі наркотиками та зброєю, що оцінюється в 32 мільярди доларів США на рік. Насправді, торгівля наркотиками і торгівля людьми часто переплітаються, використовуючи одних і тих же суб'єктів і маршрути ввезення в країну. Торгівля мігрантами – одне з найбільш швидкозростаючих злочинних бізнесів. Торговці людьми вдаються до інших незаконних видів діяльності для легалізації своїх доходів, наприклад, відмивання грошей, отриманих не тільки від торгівлі людьми, але й від примусової праці, секс-індустрії та торгівлі наркотиками. Щоб захистити свої інвестиції, торговці людьми використовують терористичні погрози як засіб контролю над своїми жертвами і демонструють владу, погрожуючи депортацією, вилученням проїзних документів або насильством над мігрантами чи членами їхніх сімей, які залишилися в країні походження.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) поділяє торгівлю людьми на три категорії – секс-торгівля, трудова експлуатація та вилучення органів – і визначає торгівлю людьми як втягнення силою, обманом або примусом людини в секс-торгівлю, а також переховування, перевезення або одержання людини для трудової експлуатації або вилучення органів. Хоча Сполучені Штати не визнають вилучення органів у своєму трактуванні причин соціального рабства, вони визнають секс-

торгівлю та торгівлю людьми і описують цей феномен як цілеспрямоване перевезення людини з метою експлуатації. Власне Сполучені Штати є однією з найбільших країн призначення для жертв сексуальної торгівлі людьми. За оцінками, приблизно 1 000 000 людей щороку стають жертвами торгівлі людьми в усьому світі, а від 20 000 до 50 000 транспортуються саме у США.

Причиною торгівлі людьми є несприятливі обставини в країнах походження. До них належать: релігійні переслідування, політичні розбіжності, відсутність можливостей для працевлаштування, бідність, війни та стихійні лиха. Іншим чинниками є глобалізація, яка є палицею з двома кінцями, оскільки вона сформувала світовий ринок перевезення нелегальних мігрантів, надавши злочинним організаціям можливість розширювати свої мережі і створювати транснаціональні маршрути, які полегшують транспортування мігрантів. Державний департамент США додає, що епідемія ВІЛ/СНІДу призвела до появи великої кількості сиріт і домогосподарств, очолюваних дітьми, особливо в країнах Африки на південь від Сахари, що створює сприятливий ґрунт для торгівлі людьми і підневільного становища.

### ***Схема торгівлі людьми***

Торговці людьми часто створюють транснаціональні маршрути для перевезення мігрантів, яких несприятливі умови життя штовхають на пошуки послуг контрабандистів. Торгівля людьми зазвичай починається в країнах походження, а саме в Південно-Східній Азії, Східній Європі та Африці на південь від Сахари, де вербувальники шукають мігрантів через різні засоби масової інформації, такі як Інтернет, агентства з працевлаштування, засоби масової інформації та місцеві контакти. Посередники, які вербують мігрантів з країни походження, зазвичай мають спільне культурне походження з мігрантами. Мігранти розглядають послуги контрабандистів як можливість переїхати зі злидених умов рідної країни до більш стабільного, розвиненого середовища.

Оскільки за таких обставин жертвам важко отримати законні проїзні документи, контрабандисти забезпечують мігрантів підробленими паспортами або візами і радять їм уникати виявлення прикордонниками. Перевізники, у свою чергу,

підтримують міграційний процес за допомогою різних видів транспорту: наземного, повітряного та морського. Хоча жертви часто залишають країну призначення добровільно, більшість з них не знають, що їх вербують для участі в схемі торгівлі людьми. Деяких викрадають або примушують, але багатьох підкуповують фальшивими пропозиціями роботи, паспортами або візами. Перевізники, які беруть участь у перевезенні жертв торгівлі людьми з країни походження, отримують компенсацію лише після того, як вони доставили мігрантів до відповідальної сторони в країні призначення. Іміграційні документи, як легальні, так і підроблені, вилучаються торговцями людьми. Після цього жертви часто піддаються фізичному та сексуальному насильству, а багатьох примушують до праці або секс-торгівлі, щоб сплатити міграційні борги.

Види експлуатації, яким піддають наших співвітчизників (біженців та тимчасово переселених), що є втікачами від війни.

Найчастіше біженці та тимчасово переселені первинно зустрічаються з такою первинною формою торгівлі людьми, як вербування та перевезення людей у міжнародну секс-індустрію. У секс-рабство потрапляють як чоловіки так і жінки, дорослі та діти, і воно становить, згідно досліджень наших американських колег, приблизно 58% від усіх випадків торгівлі людьми. Рабство складається з різних видів підневільного стану, включаючи примусову проституцію, порнографію, дитячі секс-кільця та пов'язані з сексом професії, такі як танці оголеною натурою та модельний бізнес. Жертвами сексуального рабства часто маніпулюють, переконуючи їх у тому, що їх переміщують для роботи в легальних формах зайнятості. Ті, хто потрапляє в секс-індустрію як повії, наражаються на нелюдські та потенційно смертельні умови, особливо в умовах поширення ВІЛ/СНІДу. Крім того, в деяких країнах, зокрема в Індії, Непалі та Гані, існує форма торгівлі людьми, відома як ритуальне (релігійне) рабство, коли молодих дівчат продають як сексуальних рабинець, щоб спокутувати гріхи членів сім'ї.

Примусова праця, ймовірно, існувала з часів зародження людства, хоча існує низка різних форм сучасного недобровільного рабства, які можуть залишатися непоміченими для широкої громадськості. Боргова кабала (також відома як пеонаж) – це поневолення людей за невиплачені борги, що є однією

з найпоширеніших форм сучасної примусової праці. Подібно до цього, контрактне рабство використовує фальшиві або оманливі контракти, щоб виправдати або пояснити примусове рабство. У Сполучених Штатах більшість осіб, які не є секс-працівниками, змушені працювати в якості домашньої прислуги, далі йдуть сільське господарство, потогонні цехи, робота в ресторанах і готелях.

Дітей часто продають або відправляють у місця, де їм обіцяють краще життя, але натомість вони стикаються з різними формами експлуатації. Підневільний домашній труд змушує так званих «зайвих дітей» (дітей з надмірно багатодітних сімей) працювати в домашньому господарстві, часто протягом тривалого часу. Інших дітей, які стали жертвами торгівлі людьми, часто змушують працювати в дрібному кустарному виробництві, в індустрії розваг та секс-індустрії. Від них часто вимагають працювати протягом надмірно тривалого часу, в надзвичайно небезпечних умовах праці, за низьку заробітну плату або взагалі без неї. Іноді вони стають «дітьми вулиці» і використовуються для проституції, крадіжок, жебракування або торгівлі наркотиками. Дітей також іноді продають на військову службу в якості солдатів і змушують брати участь у збройних конфліктах у дуже юному віці.

Ще одним достатньо новою формою торгівлі людьми є викрадення або обман, що призводить до примусового вилучення органів для трансплантації. Протягом багатьох років з Китаю надходили повідомлення про те, що у страчених в'язнів без згоди членів сім'ї забирали людські органи і продавали їх реципієнтам у різних країнах. Також повідомлялося про випадки вилучення і транспортування органів медичними та лікарняними працівниками. Крім того, є твердження, що бідні люди продають такі органи, як нирки, за готівку або під заставу. Хоча були повідомлення про торгівлю людськими ембріонами для використання в косметичній і фармацевтичній промисловості, ці повідомлення не підтвердилися. В останні роки Інтернет використовується як засіб зв'язку між донорами та реципієнтами органів, як легальними, так і нелегальними.

Агентство США з міжнародного розвитку. Основним відомством США, відповідальним за моніторинг торгівлі людьми, є Управління з моніторингу та боротьби з торгівлею

людьми Державного департаменту США (також відоме як Управління по боротьбі з торгівлею людьми).

Окрім США, багато урядових структур по всьому світу активно долучаються до спроб зупинити або принаймні сповільнити торгівлю людьми. У 2000 році ООН створила «Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми», особливо жінками і дітьми, і покарання за неї. Цей протокол містить загальноприйняте робоче визначення торгівлі людьми і закликає усі країни світу прийняти закони для боротьби з цією практикою, надавати допомогу жертвам, а також сприяти координації та співпраці між країнами.

Управління ООН з наркотиків та злочинності є підрозділом ООН, який здійснює моніторинг та реалізує політику щодо торгівлі людьми, а також є розробником «Глобальної програми протидії торгівлі людьми» (ГППТЛ). Іншою важливою міжнародною організацією, відповідальною за цю сферу, є Інтерпол, метою якого є надання допомоги всім національним органам кримінального правосуддя та підвищення обізнаності про цю проблему. Інші залучені глобальні організації включають Міжнародну організацію праці (МОП) та Міжнародну організацію з міграції (МОМ).

Таким чином, нам важливо пам'ятати що наші біженці та тимчасово переселені особи є у фокусі ризику щодо потрапляння у рабство. І власне кажучи необхідною є консолідації різних урядових структур різних країн світу щодо запобігання, боротьби та усунення наслідків цього кривавого, нелюдського, аморального бізнесу.

#### Список використаних джерел

1. Alese C. Wooditch, Leonard A. Steverson Human trafficking / Definition, Tactics, Statistics, Types, Examples, & Facts / Britannica
2. 49 Nigerians busted in human trafficking syndicate – MyJoyOnline.com
3. International human trafficking network dismantled in Hungary. Please use the sharing tools at the bottom of the articles. Copying articles for sharing with others is a breach of the Daily News Hungary Copyright Policy. URL: <https://dailynewshungary.com/international-human-trafficking-network-dismantled-in-hungary/>
4. Торівля людьми зі зв'язками з Північчю – My Algoma Manitoulin; URL: ([myalgomamanitoulinnow.com](http://myalgomamanitoulinnow.com))



**В. С. Боровікова,**  
науковий співробітник  
відділу організації наукової роботи  
(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)

## **ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ У СПРАВАХ ПРО ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ ТА НЕЛЕГАЛЬНУ МІГРАЦІЮ: ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ**

Розвиток технологій і цифрових комунікацій привніс значні зміни в спосіб збирання та представлення доказів у кримінальному провадженні. У справах про торгівлю людьми та нелегальну міграцію, де експлуатація вразливих осіб викликає серйозне занепокоєння, електронні докази відіграють вирішальну роль. Електронний доказ це цифровий об'єкт, що став засобом або знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберіг електронно-цифрові сліди кримінального правопорушення, був предметом чи об'єктом вчинення кримінального правопорушення або містить інші відомості, що можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження [1, с. 420]. Розглянемо деякі проблеми доказування, пов'язані з електронними доказами в таких справах, з особливим акцентом на українському законодавстві та важливості вирішення цих проблем для забезпечення чесного і справедливого судового процесу.

Однією з головних проблем у використанні електронних доказів у кримінальному провадженні є встановлення їх автентичності та прийнятності. Суди часто вимагають підтвердження того, що докази були не підроблені чи видозмінені. Для встановлення цілісності електронних доказів можна використовувати різні методи, такі як протоколи ланцюжка зберігання, цифрові підписи та криміналістичний аналіз. Крім того, на міжнародному рівні були розроблені правові межі та керівні принципи щодо прийнятності електронних доказів, а саме: Федеральні правила надання доказів у Сполучених штатах [2] та Регламент Європейського Союзу щодо електронних доказів [3].

В Україні автентифікація та допустимість електронних доказів регулюються Кримінальним процесуальним кодексом (Глава 4) [4]. Проте безпосередньо про електронні докази йдеться лише у параграфі 5 Цивільного процесуального кодексу України [5], яким передбачено, що електронні докази можуть бути представлені в суді, якщо вони відповідають певним вимогам, у тому числі щодо способів збирання, зберігання та захисту від підроблення та втрати. Допустимість електронних доказів також залежить від загальних принципів доказів, таких як релевантність і надійність.

Іншим важливим моментом при роботі з електронними доказами є захист прав на конфіденційність і персональних даних, у Європейських країнах це питання регулюється відповідною Конвенцією [6]. У справах про торгівлю людьми та нелегальну міграцію докази можуть включати перехоплені повідомлення, публікації в соціальних мережах або дані про місцезнаходження, отримані за допомогою методів стеження. Необхідно збалансувати потребу в розслідуванні та судовому переслідуванні цих злочинів із проблемами конфіденційності. Правоохоронні органи повинні забезпечити дотримання відповідних законів про захист даних і поважати права особи на конфіденційність під час збору та представлення електронних доказів. В Україні прийнято законодавство щодо захисту прав на конфіденційність та персональних даних, зокрема Закон України «Про захист персональних даних» [7].

Торгівля людьми та нелегальна міграція часто пов'язані з транснаціональними операціями, що може створити складні юрисдикційні проблеми, коли йдеться про збір та представлення електронних доказів [8]. Співпраця між правоохоронними органами різних юрисдикцій є важливою. Міжнародні правові інструменти, такі як договори та угоди про взаємну правову допомогу, допомагають полегшити обмін електронними доказами. Україна ратифікувала міжнародні конвенції та створила механізми взаємної правової допомоги, такі як Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах [9]. Ці правові акти полегшують обмін електронними доказами з іншими країнами. Однак можуть виникнути труднощі через відмінності в правових стандартах і мовні бар'єри, що вимагає ефективної координації та гармонізації процедур.

Отже, інтеграція електронних доказів у кримінальні провадження, пов'язані з торгівлею людьми та нелегальною міграцією, створює в Україні як можливості, так і проблеми. Законодавство України, включно з Кримінальним процесуальним кодексом і законами про захист персональних даних, забезпечує основу для вирішення питань доказування, пов'язаних з електронними доказами. Водночас, вироблення подальшої стратегії і тактики, розробка детальних механізмів взаємодії в цій сфері потребують удосконалення. Правові системи мають адаптуватися до технологічного прогресу та розробити надійні «правила гри», які забезпечуватимуть чесне та ефективне використання електронних доказів, дотримуючись основних прав людини. Вирішення цих проблемних питань щодо електронних доказів сприятиме більш справедливому та чесному судовому процесу у боротьбі з торгівлею людьми та нелегальною міграцією.

#### Список використаних джерел

1. Козицька О. Г. Щодо поняття електронних доказів у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 8/2020. С. 418–421.
2. United States Federal Rules of Evidence. URL: <https://www.law.cornell.edu/rules/fre>
3. European Commission. Proposal for a Regulation on European Production and Preservation Orders for electronic evidence. URL: [https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12532-e-evidence-package-regulation-european-production-and-preservation-orders\\_en](https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12532-e-evidence-package-regulation-european-production-and-preservation-orders_en)
4. Кримінальний процесуальний кодекс України, редакція від 28.04.2023 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
5. Цивільний процесуальний кодекс України, редакція від 15.04.2023 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
6. Regulation (EU) 2018/1725 on the protection of personal data. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2018/1725/oj>
7. Закон України «Про захист персональних даних», редакція від 27.10.2022 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
8. United Nations Office on Drugs and Crime. Routledge Handbook of Human Trafficking. URL: [https://www.unodc.org/e4j/data/\\_university\\_uni\\_/routledge\\_handbook\\_of\\_human\\_trafficking.html?lng=en](https://www.unodc.org/e4j/data/_university_uni_/routledge_handbook_of_human_trafficking.html?lng=en)
9. European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/030>

**О. М. Брисковська,**  
провідний науковий співробітник наукової  
лабораторії з проблем протидії злочинності,  
кандидат юридичних наук,  
старший науковий співробітник  
(Національна академія внутрішніх справ)

## **ОКРЕМІ АСПЕКТИ З ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ**

Війна посилює ризики потрапляння в ситуацію торгівлі людьми та експлуатації, так само, як і людську вразливість загалом. Цьому сприяють втрата роботи та ризик опинитися за межею бідності, внутрішнє переміщення, виїзд за кордон, проживання на окупованій території, непридатність оселі для життя та інші соціальні чинники – пенсійний вік, інвалідність, самостійне виховання дітей, багатодітність тощо [1].

Буває, вони не знають навіть мови країни, до якої тікають, а увага приглушена панікою і страхом війни. Потенційні торговці людьми знають про це і намагаються скористатися ситуацією в повній мірі для власної вигоди. В таких умовах дуже легко прикинутися волонтером, який намагається допомогти та розселити біженців. Під таким приводом можна без зайвих проблем забрати документи для того щоб «записати відомості», «оформити довідку» чи провести іншу «обов'язкову юридичну процедуру».

У скрутних умовах люди можуть погоджуватися на пропозиції нелегальної праці як на території України, так і за кордоном. У цьому й криється головний ризик потрапити в ситуацію торгівлі людьми. Приміром при приватних перевезеннях, до інших країн, вищий ризик потрапити до торговців людьми. Це може бути безоплатне виконання всієї хатньої роботи, в домашньому господарстві як прислугування, в сільському господарстві, на будівництві, в сфері послуг. Така робота може супроводжуватися обмеженням права на вільний час на пересування або ще завданням морального, фізичного або сексуального насильства. Тоді, коли особа вже зрозуміє, що її везе зовсім не волонтер, врятуватися вже дуже складно, не маючи документів і не знаючи мови країни, в якій знаходиться. Адже не знаючи мови, складно навіть попросити про

допомогу та адекватно пояснити, хто це, що сталося та що конкретно людині потрібно.

Нині кожний випадок торгівлі людьми навіть складно ідентифікувати. Під час масового переміщення людей розслідування таких злочинів стає ще більш непростим, адже часом люди зникають цілими сім'ями.

Українці, які тікають від війни, часто необізнані у проблемі торгівлі людьми як наслідок не перевіряють інформацію та не притримуються загальновідомих правил: перевіряти номер транспортного засобу, яким пропонують довести, нікому не довіряти свій паспорт, знати контакти посольства, роботодавця, перевіряти контракт [1]. У стані вразливості, через стрес, українські біженці цього не роблять. Жертв заманюють в Інтернеті розміщуючи фальшиві обіцянки, вони зазнають насильства при приватному розселенні за кордоном, або їх перехоплюють торговці людьми просто на кордоні. Часто в цю справу залучена організована злочинність. Вербувальникам простіше знайти підхід до тих людей, які перебувають в сильному психо-емоційному стресі.

Нагальною проблемою на сьогодні є налагодження оперативного обміну інформацією з правоохоронними органами зарубіжних країн для боротьби та протидії таким кримінальним правопорушенням так як транснаціональний характер злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, зумовлює необхідність відпрацьовувати всі обставини їх вчинення, зокрема ті, що за межами державних кордонів. Україна 21 травня 2004 року ратифікувала Протокол (відомий як «Палермський протокол») про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї у якому міститься визначення злочину про торгівлю людьми, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року. Це є основним міжнародно-правовим документом, що заклав основу сучасної системи протидії торгівлі людьми. Україна за міжнародним правом має юридичне зобов'язання виконувати його положення. Для правоохоронних органів ключовим положенням Протоколу є стаття 3, яка містить визначення злочину торгівлі людьми: «торгівля людьми» означає здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування

або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю становища, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу [2].

Закон України «Про протидію торгівлі людьми» № 3739, прийнятий Верховною Радою України 20 вересня 2011 року визначає організаційно-правові засади протидії торгівлі людьми, гарантуючи гендерну рівність, основні напрями державної політики та засади міжнародного співробітництва у цій сфері, повноваження органів виконавчої влади, порядок встановлення статусу осіб, які постраждали від торгівлі людьми, та порядок надання допомоги таким особам.

Так як на сьогодні ключовою проблемою торгівлі людьми залишається необізнаність, або недостатня обізнаність біженців про сучасну торгівлю людьми та рабство, необхідно виявляти нові фактори вразливості, нові ризики та виклики, що можуть впливати на виникнення ситуацій, пов'язаних із торгівлею людьми та проводити інформативні заходи про випадки вчинення нових видів таких злочинів. Такі інформаційні заходи доцільно проводити через спеціально-просвітницькі передачі, соціальні реклами, банери, листівки, інформативно-застережливі повідомлення у соціальних мережах, в освітніх закладах на батьківських зборах, виховних годинах, просвітницьких заняттях які обов'язково повинні закріплені у планах виховної роботи, бесіди з представниками поліції, соціально-просвітницькі заходи державних органів самоуправління, громадських організацій та інші заходи.

#### Список використаних джерел

1. Чигрин О. Сучасне рабство: як повномасштабна війна вплинула на торгівлю людьми в Україні. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/04/4/253645/>.

2. Про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : Протокол 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року. Ратифіковано Законом № 1433-IV ( 1433-15 ) від 04.02.2004.

3. Про протидію торгівлі людьми : Закон України № 3739-VI (2023) (Україна). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Tex>.

**Л. П. Брич,**  
завідувач науково-дослідної лабораторії,  
доктор юридичних наук, доцент  
(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)

**ВМОТИВОВАНІСТЬ УХВАЛ СЛІДЧИХ СУДДІВ  
ПРО ДОЗВІЛ НА ОБШУК ЖИТЛА  
ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ  
У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ  
ЗА ОБВИНУВАЧЕННЯМ У ВЧИНЕННІ  
ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ**

В інтерпретації ЄСПЛ положень ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція) обов’язок судів вмотивовувати судові рішення, який в контексті кримінального провадження кореспондує відповідному праву обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, є обов’язковою складовою справедливо-го судового розгляду [1, п. 21]. Відповідно до українського кримінального процесуального законодавства (ч. 4 ст. 370 КПК України) вмотивованість судового рішення є обов’язковою умовою/складовою його законності, й водночас гарантією, яка її забезпечує.

Вимога вмотивовувати судові рішення поширюється на всі письмові судові рішення [2, с. 4] судів всіх інстанцій [3, п. 6]. Щодо судових рішень, які є правовою підставою для проникнення до житла чи іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку, і покликані гарантувати право на недоторканість житла, чи іншого володіння особи, відповідна вимога передбачена у ч. 1 ст. 13 КПК України. Вмотивованість ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи напряду залежить від вмотивованості відповідного клопотання, з яким звертається до суду слідчий за погодженням з прокурором або прокурор. Положення ч. 3 ст. 234 КПК України, якою передбачено перелік відомостей, які повинно містити звернене до слідчого судді клопотання про надання дозволу на обшук, та ч. 5 цієї статті, де закріплено обов’язок слідчого, прокурора довести обставини, зазначені у їхньому

клопотанні, цілком узгоджуються з інтерпретованими ЄСПЛ стандартами Конвенції щодо вмотивованості судових рішень, на підставі яких здійснюється втручання в право особи на недоторканість її житла чи іншого володіння.

Вмотивованість цього виду судових рішень була предметом розгляду ЄСПЛ у межах справ із застосування та тлумачення ст. 8 Конвенції «Право на повагу до приватного і сімейного життя». ЄСПЛ констатував порушення ст. 8 Конвенції, зокрема й у рішеннях щодо України, серед іншого й через невмотивованість судових рішень про дозвіл на проведення обшуку житла особи [4, п. п. 52, 56]. Як показує аналіз практики ЄСПЛ, напрацьовані ним правові позиції є його усталеними підходами, і є всі підстави вважати, що ЄСПЛ сформовано стандарт вмотивованості процесуальних рішень про надання дозволу на проведення обшуку.

Відповідно до правових позицій ЄСПЛ невмотивоване або недостатньо вмотивоване судове рішення про надання дозволу на проведення обшуку житла не є гарантією проти порушення права кожного на повагу до недоторканості його житла, закріпленого у ст. 8 Конвенції, оскільки абстрактність формулювань у цих судових рішеннях надає «органу влади, який проводив обшук, нічим не обґрунтовану свободу розсуду при встановленні необхідного обсягу обшуку» [4, п. п. 52, 54–56; 5, п. 48; 6, п. 218; 7, п. 127].

Виявлені ЄСПЛ порушення стандарту вмотивованості судових рішень про надання дозволу на проведення обшуку житла полягали у таких аспектах:

1) фактичні підстави для проведення обшуку, як обов'язковий елемент адресованого слідчому судді клопотання уповноважених службових осіб про надання дозволу на проведення обшуку, що в українському законодавстві передбачений п. 4 ч. 3 ст. 234 КПК України, на яких ґрунтується «припущення про те, що відповідні докази можуть бути знайдені в приміщеннях, що підлягали обшуку», викладались узагальнено [5, п. 47; 7, п. 127], а мають бути конкретизовані обставинами саме того провадження, у якому проводиться відповідна слідча (розшукова) дія;

2) обґрунтування і мотивування причин обшуку, тобто «того, чому він може сприяти одержанню предметів



і документів, що «становлять інтерес» для розслідування кримінальної справи», що також є обов'язковим елементом відповідного клопотання та постановленого на його основі судового рішення про надання дозволу на проведення обшуку житла, викладалось узагальненими формулюваннями, не пов'язаними з обставинами конкретного кримінального провадження [5, п. 47];

3) необмежений обсяг обшуку, тобто «загальне посилення на будь-які предмети або документи, що можуть становити інтерес для розслідування кримінальної справи № 7806 без усяких обмежень» [5, п. 47; 7, п. 127]. Зокрема, у п. 52 рішення «Багієва проти України» ЄСПЛ вказав, що «національний суд посилався на таке формулювання як «підроблені документи», а також «засоби та знаряддя для підроблення документів» і «не вказав жодних деталей, навіть незважаючи на те, що міг це зробити з огляду на предмет доказування кримінального провадження, що стосувався документів, які належали колишньому чоловіку заявниці або були пов'язані з ним, а також стверджуваного підроблення документів» [4, п. 52];

4) «брак належного вмотивування і нечіткі формулювання» судових рішень про надання дозволу на обшук, не можна пояснити терміновим характером ситуації, оскільки кримінальні провадження, у яких проводилася ця слідча дія, тривали вже досить довго [6, п. 218].

Обшук як слідча (розшукова) дія проводиться у більшості кримінальних проваджень за обвинуваченням у вчиненні торгівлі людьми. Зокрема, як зазначають дослідники, особистий обшук затриманого, обшук за місцем проживання, обшук за місцем роботи належать до першочергових слідчих (розшукових) дій під час розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень. Зокрема, у більшості проаналізованих вироків, постановлених у відповідних провадженнях, у переліку досліджених судом доказів міститься вказівка на протоколи обшуків з їхніми реквізитами, а також докази, здобуті в результаті обшуку [8, 9, 10, 11, 12, 13]. Проте, у тих самих вироків відсутні вказівки на досліджені судом першої інстанції, який розглядав кримінальне провадження по суті, ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи. Це дає підстави вважати, що судами, вказані процесуальні

рішення в більшості аналізованих судових проваджень не досліджувались. Лише в поодиноких вирахах можна натрапити на посилання на ухвалу слідчого судді з датою її постановлення, на підставі якої було проведено санкціонований обшук [14]. Водночас, наводиться лише одна ухвала, попри те, що обшуки проведені, як мінімумом у трьох помешканнях, розташованих за різними адресами.

На підставі узагальнення практики ЄСПЛ автором раніше вже було виснувано, що «вимога про вмотивованість судового рішення спрямована на досягнення таких цілей: 1) забезпечити зобов'язання органу державної влади виправдати свої дії; 2) продемонструвати сторонам, що вони були почуті; 3) дати сторонам можливість оскаржити його та отримати його перегляд вищою інстанцією; 4) забезпечити нагляд громадськості за здійсненням правосуддя» [15, с. 268–281].

Виявлені недоліки ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи ставали підставою визнання судами недопустимості доказів, здобутих в результаті цієї слідчої дії. Зокрема, Касаційний Кримінальний Суд у складі Верховного Суду «дійшов висновку, що ухвали слідчого судді і, відповідно, обшуки, які було проведено на їх підставі, стали можливими виключно через використання слідчими органами інформації, отриманої в результаті негласних слідчих дій, здійснених, як визнано судом першої інстанції, з істотним порушенням прав та свобод людини» і на підставі ч. 1 ст. 87 КПК України визнав недопустимими доказами результати обшуку, як такі, що здобуті з істотним порушенням прав та свобод людини [16, п. 34]. «Та обставина, що ці обшуки були проведені на підставі ухвал слідчого судді, яких не скасовано, не впливає на цей висновок Суду» [16, п. 35].

Єдиний державний реєстр судових рішень України (далі – ЄДРСР) за запитом про ухвали про надання дозволу на проведення обшуку у кримінальних провадженнях за ст. 149 КК України видав загалом 72 ухвали слідчих суддів, постановлених у різний час. 13 із цих 72 судових рішень – ухвали слідчого судді Рівненського міського суду Рівненської області у одному й тому самому кримінальному провадженні, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 12013190020000101 від 26.03.2013 р. за ознаками кримінального правопорушення,

передбаченого ч. 2 ст. 149 КК України, що були постановлені протягом грудня 2016 р. Кожною з наведених 13 ухвал слідчий суддя відмовив у проведенні обшуку з однакової причини – «слідчий не довів достатніми доказами підстав проведення обшуку» в тому чи іншому об'єкті житла чи іншого володіння особи [17; 18]. Слідчий «в обґрунтування клопотання вказував, що в провадженні СУ ГУ НП в Рівненській області перебувають матеріали кримінального провадження, внесені до ЄРДР за №12013190020000101 від 26.03.2013 року за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 149 КК України. З метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування документів, що свідчать про перерахування коштів з Республіки Кіпр, мобільних телефонів, комп'ютерної техніки, коштів, здобутих злочинним шляхом, документів чи записників з чорновими записами, в яких відображено прізвища, імена жінок, яких переправляли до Республіки Кіпр, слідчий просив клопотання задовольнити» [17; 18]. Таке саме мотивування було надано слідчим у пакеті клопотань про дозвіл на обшук тих самих об'єктів житла та іншого володіння особи, поданого до суду повторно, на що з інтервалом у тиждень часу слідчим суддею було відмовлено з тих самих мотивів [19; 20; 21]. У клопотанні слідчого про надання дозволу на проведення обшуку житла у іншому кримінальному провадженні було перелічено документи і речові докази з їхніми індивідуальними ознаками та способи, якими було отримано інформацію про те, що вони перебувають у відповідному житлі, зокрема комплекс оперативно-розшукових заходів, допити кількох потерпілих, зафіксовані в протоколах цих допитів [22]. З огляду на наведене слідчий суддя задовольнив клопотання про надання дозволу на обшук житла.

Таким чином, ухвали слідчого судді про надання дозволу на проведення обшуку відповідають вимозі вмотивованості, якщо у них індивідуалізовані з врахуванням предмета доказування у конкретному кримінальному провадженні фактичні підстави для проведення обшуку, причини обшуку, визначений обсяг обшуку. У кримінальних провадженнях за обвинуваченням у вчиненні торгівлі людьми вмотивованість клопотання про надання дозволу на обшук, а відтак і ухвали

слідчого судді про надання вказаного дозволу найчастіше обумовлене результатами оперативно-розшукових заходів чи негласних слідчих (розшукових) дій.

#### Список використаних джерел

1. Рішення ЄСПЛ у справі «Кравчук проти України» від 22 квітня 2021 р. (заява № 77435/12). URL: Стаття 6 «Право на справедливий суд». URL: [minjust.gov.ua](http://minjust.gov.ua)

2. Рабінович П., Ратушна Б. Належне доказування як елемент права на справедливий судовий розгляд у судовому праві України (в світлі європейських стандартів). *Право України*. 2015. № 3. С. 87–97.

3. Про практику застосування кримінально-процесуального законодавства при попередньому розгляді кримінальних справ у судах першої інстанції : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 6. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-08>

4. Рішення ЄСПЛ у справі «Багієва проти України» (CASE OF BAGIYEVA v. UKRAINE) від 28 квітня 2016 р., що набуло статусу остаточного 28 липня 2016 р (заява № 41085/05). URL: <https://minjust.gov.ua/files/genera/2022/09/15/20220915150924-42.pdf>

5. Рішення ЄСПЛ у справі «Смірнов проти Росії» (Smirnov v Russia), 71362/01, 7 червня 2007 р. Джеремі МакБрайд. Європейська Конвенція з прав людини та кримінальний процес. Київ : К.І.С., 2010, 576 с. С. 167–168.

6. Рішення ЄСПЛ у справі «Алексанян проти Росії» (Aleksanyan v Russia), 46468/06, 22 грудня 2008 р. Джеремі МакБрайд. Європейська Конвенція з прав людини та кримінальний процес. Київ : К.І.С., 2010, 576 с. С. 173.

7. Рішення ЄСПЛ у справі «Круглов та інші проти Росії» від 4 грудня 2020 р., (заява № 11264/04 і 15 інших). URL: <https://www.echr.com.ua/translation/sprava-kruglov-ta-inshi-proti-rosi%D1%97/>

8. Вирок Млинівського районного суду Рівненської області від 15 лютого 2022 р. Справа № 559/762/19. Провадження № 1-кп/566/13/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103303182>

9. Вирок Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 28 січня 2022 р. Справа № 335/10506/21. Провадження № 1-кп/335/325/2022. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102830168>

10. Вирок Ленінського районного суду м. Кіровограда від 14 вересня 2021 р. Справа № 405/9162/19. Провадження № 1-кп/405/318/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99581459>

11. Вирок Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 01 липня 2020 р. Справа № 200/17433/18. Провадження № 1кп/202/49/2020. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90151611>.

12. Вирок Ратнівського районного суду від 12 березня 2021 р. Справа № 0308/9191/12. Провадження № 1/166/2/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95580553>

13. Вирок Комунарського районного суду м. Запоріжжя від 29 травня 2019 р. Справа № 333/5560/17. Провадження № №1-кп/333/44/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82041280>

14. Вирок Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 11 лютого 2020 р. Справа № 175/3383/19. Провадження № 1-кп/175/161/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87487822>.

15. Брич Л. П. Право на вмотивоване судові рішення у кримінальному провадженні як складова права на справедливий суд в інтерпретації Європейського суду з прав людини. Університетські наукові записки. 2017. Випуск 3. С. 268–281. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/4907>

16. Постанова Верховного Суду від 5 лютого 2019 р. Справа № 754/12820/15-к. Провадження № 51-3099км18, п. 34. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79883011>.

17. Ухвала слідчого судді Рівненського міського суду від 20 грудня 2016 р. Справа № 569/16964/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/63632859>.

18. Ухвала слідчого судді Рівненського міського суду від 20 грудня 2016 р. Справа № 569/16966/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/63632750>

19. Ухвала слідчого судді Рівненського міського суду від 28 грудня 2016 р. Справа № 569/17442/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/63815100>

20. Ухвала слідчого судді Рівненського міського суду від 28 грудня 2016 р. Справа № 569/17444/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/63815026>.

21. Ухвала слідчого судді Рівненського міського суду від 28 грудня 2016 р. Справа № 569/17446/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/63815244>.

22. Ухвала слідчого судді Рівненського міського суду Від 07 листопада 2014 р. Справа № 569/17600/14-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/53616181>

**С. Я. Бурда,**  
доцент кафедри кримінального права і кримінології  
факультету № 1 ІПФНП,  
кандидат юридичних наук, доцент  
(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)

## **ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВОЛІ, ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ОСОБИ В КОНТЕКСТІ ПРЕВЕНЦІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ**

«Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека – зазначено в статті 3 Конституції України – визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1].

На варті цих прав та свобод стоїть кримінальне законодавство України, яке передбачає відповідальність за кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи.

Дослідження кримінальної відповідальності за окремі склади кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи, її механізму набуває особливого значення на сучасному етапі реформування кримінального законодавства України.

В процесі історичного розвитку людство постійно потерпало від злочинів проти волі, честі та гідності особи, зокрема торгівлі людьми, які ставили під загрозу його існування в цілому чи існування певних етнічних груп. Це спонукало міжнародне співтовариство працювати в напрямку формулювання норм, що забороняють найбільш суспільно небезпечні діяння і встановлюють відповідальність за їх вчинення.

Основними міжнародними договорами в цій області є Конвенція щодо рабства від 25 вересня 1926 р. (із змінами, внесеними Протоколом від 7 грудня 1953 р.), Конвенція ООН про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 2 грудня 1949 р., Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини, торгівлі дітьми,

дитячу проституцію і дитячу порнографію від 25 грудня 2000 р., Протокол про попередження і запобігання торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, від 15 листопада 2000 р., Конвенція Ради Європи про протидію торгівлі людьми від 16 травня 2005 р., Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та посягань сексуального характеру від 12 липня 2007 р.

Торгівля людьми є не тільки масштабною проблемою, але і являє собою грубе порушення фундаментальних прав вільної людини. Торгівля людьми часто несе транснаціональний організований характер і протидія їй є на сьогоднішній день важливим завданням всього світового співтовариства.

Не викликає сумнівів той факт, що вирішення завдання боротьби з торгівлею людьми вимагає прийняття комплексних мір, які охоплюють не тільки формування та вдосконалення національного законодавства, але і розширення міжнародного співробітництва, створення ефективних систем попередження, а також допомоги особам, які стали жертвами торгівлі людьми.

Разом з тим одним із найважливіших напрямків боротьби з торгівлею людьми є притягнення до кримінальної відповідальності осіб, причетних до цієї злочинної діяльності на будь-якому її етапі. При цьому те, яким чином держава здійснює криміналізацію тих чи інших діянь у цій області, має значення для здійснення ефективної протидії цим кримінальним правопорушенням не тільки в національних масштабах, але і на міжнародному рівні.

В нашій державі кримінальна відповідальність за торгівлю людьми, а так само вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію передбачена ст. 149 КК України [2].

Склад даного кримінального правопорушення охоплює торгівлю людьми, вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини, вчинені з метою експлуатації,

з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію. Таким чином, будь-яка торгівля, предметом, який виступає людина, визнається злочином незалежно від мети, яку переслідують сторони, заключаючи ту чи іншу угоду.

На відміну від угоди у відношенні людини при її вербуванні, переміщенні, передачі, обов'язковою умовою настання кримінальної відповідальності є наявність мети експлуатації особи. Так, відмічається, що «вербування може здійснюватися тією ж особою, яка використовує жертву, або особою, яка є співучасником даного злочину і бере участь у безпосередній експлуатації жертви, або тією особою, яка є лише однією ланкою з багатьох у мережах торгівлі людьми, але не має відношення до стадії експлуатації» [3, с. 56]. Ст. 149 КК України містить ряд кваліфікуючих ознак, зокрема, вчинення таких дій щодо неповнолітнього або щодо кількох осіб, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, або поєднання їх з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства, вчинення таких дій щодо неповнолітнього його батьками, усиновителями, опікунами чи піклувальниками, або вчинення щодо малолітнього, або організованою групою, або поєднані з насильством, небезпечним для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки.

Дана категорія кримінальних правопорушень безпосередньо пов'язана із сучасним міжнародним кримінальним правом, за яким ці діяння також визнаються злочинами. Обмеження прав громадян проявляється у будь-яких дискримінаційних діях, що позбавляють громадян можливості повністю використовувати свої конституційні та інші права. Таке обмеження може стосуватися будь-яких прав, якими громадянин наділений за законом. Обмеження прав передбачає відкритий характер дій винного щодо дискримінації прав громадянина або обмеження прав громадян під надуманими приводами,



які приховують справжню позицію стосовно тих чи інших громадян. Вироблені багаторічними зусиллями всієї прогресивної спільноти міжнародні кримінально-правові норми встановили підстави й умови відповідальності за злочини проти волі, честі та гідності особи, незалежно від того, чи є конкретне діяння порушенням внутрішнього законодавства країни, в якій вчинено злочин, а також від місця його вчинення.

#### Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр>.
2. Кримінальний кодекс України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Ароновіц А., Тойєрманн Г., Тюрюканова Е. Аналіз торгівлі людьми як бізнес-моделі: шлях до більш ефективного запобігання злочину. Бюро Спеціального представника та координатора ОБСЄ щодо боротьби з торгівлею людьми. Відень, 2011. 134 с.

**І. В. Гловюк,**  
професор кафедри кримінально-правових дисциплін  
Інституту права,  
доктор юридичних наук, професор,  
заслужений юрист України  
(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)

## **ПРАКТИКА ККС ВС СТОСОВНО ПРОВОКАЦІЇ (ПІДБУРЮВАННЯ) У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЗА СТ. 149 КК УКРАЇНИ**

Зважаючи на диспозицію ст. 149 КК України та специфіку торгівлі людьми, при розслідуванні цього діяння можуть бути застосовані спеціальні операції та негласні слідчі (розшукові) дії. Відповідно, важливо в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема, контролю за вчиненням злочину, дотримуватися заборони провокації (підбурювання), викладеної у ч. 3 ст. 271 КПК України: під час підготовки та проведення заходів з контролю за вчиненням злочину забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона би не вчинила, якби слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Адже здобуті в такий спосіб речі і документи не можуть бути використані у кримінальному провадженні як джерела доказів.

ЄСПЛ та ККС ВС мають доволі широку практику стосовно провокації, як прямої, так і непрямої, яка вже ґрунтовно аналізувалася у доктрині [1–5], тому важливо зосередитись на питанні саме провокації у кримінальних провадженнях за ст. 149 КК України, з урахуванням, що певні аспекти вже були досліджені Л. П. Брич [6]. Такі випадки, судячи з ЄДРСР, мали місце у трьох провадженнях, які дійшли до ККС ВС.

У справі № 200/25054/15 ККС ВС звернув увагу на те, що суди формально підійшли до перевірки тверджень стосовно провокації. Відмітимо, що це є порушенням сформульованого у практиці ЄСПЛ т.зв. процедурного тесту на провокацію, який полягає у реагуванні на заяву про провокацію. ЄСПЛ застосовує цей тест для того, щоб з'ясувати, чи були вжиті необхідні

заходи для виявлення обставин спірного мотиву підбурювання національними судами, які зобов'язані були проаналізувати факти у справі та вжити відповідних заходів, щоб встановити істину, а також з'ясувати, чи мало місце підбурювання. У разі доведення цього факту вони повинні були діяти відповідно до норм Конвенції («Матанович проти Хорватії» (№2742/12)). ЄСПЛ у рішеннях «Матанович проти Хорватії» (№2742/12), «Раманаускас проти Литви № 2» (№55146/14) та ін. зазначив, що при тому, що Суд, як правило, залишає внутрішнім органам влади вирішувати, якої процедури має дотримуватися суддя при отриманні заяви про провокацію вчинення злочину, він вимагає, щоб така процедура була змагальною, ретельною, вичерпною та остаточною з питання провокації злочину з метою його викриття. Отже, на основі практики ЄСПЛ, складовими такого тесту є: увага до твердження про підбурювання; дотримання принципів змагального судочинства та рівноправності сторін; сторона обвинувачення має доводити відсутність підбурювання до вчинення злочину, за умови, що скарги обвинуваченого не є абсолютно неправдоподібними; гарантії розкриття доказів та допиту таємних агентів та інших свідків, які можуть свідчити про провокацію.

Важливо відмітити, що, розглядаючи та вирішуючи такі заяви, слід розуміти практику ЄСПЛ про категорію «справ про провокацію злочину», коли є суперечлива заява «жертви» провокації. Адже те, що йдеться саме про «справу про провокацію злочину», є умовою подальшого дослідження ЄСПЛ цього питання у сутнісному та процедурному аспектах. Наприклад, ЄСПЛ у рішенні «Берлізев проти України» (№ 43571/12) не констатував наявності такої справи, бо заявник ніколи фактично не визнавав вимагання або одержання хабара. Навпаки, як на національному рівні, так і в Суді, він послідовно стверджував, що Г. підкинув гроші до його кабінету, щоб заявника визнали винним у вчиненні злочину [7].

Утім, у зазначеному провадженні, ККС ВС, по суті, сформулював той елемент сутнісного тесту на провокацію, який має бути досліджений, що торкається «пасивності» розслідування: «при перевірці вказаних доводів апеляційної скарги захисника потрібно на основі наявних у справі доказів визначити, чи було б скоєно злочин без втручання органів влади,

тобто чи було розслідування «пасивним». Під час прийняття рішення про те, чи було розслідування «пасивним», необхідно з'ясувати, чи не діяли всі потерпілі під контролем або керівництвом працівників правоохоронних органів, якщо так, то чи не виходила їх поведінка за межі «пасивної» фіксації злочину, зокрема, чи не здійснювали вони вплив на обвинувачену для того, щоб спровокувати вчинити злочин, який би інакше не було скоєно, а також інші обставини, які мають значення в контексті даного кримінального провадження» [8]. Відмітимо, що це питання у новому розгляді вирішено так і не було, адже було подане клопотання захисника про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності та було закрито кримінальне провадження [9].

У справі № 161/10489/14-к ККС ВС засуджений вказував на провокацію з боку потерпілих, які діяли за вказівками працівників правоохоронного органу потерпіла ОСОБА\_13 раніше притягувалась до відповідальності за зайняття проституцією, а також раніше була знайома з оперуповноваженим, як і потерпіла ОСОБА\_17, яка фігурувала в якості потерпілої в іншому кримінальному провадженні за ч. 2 ст. 149 КК України; потерпіла ОСОБА\_14 також вказала, що після її згоди на співпрацю з працівниками правоохоронних органів у затриманні, вона продовжила активно спілкуватися з ОСОБА\_21» [10]. Утім, доводи апелянтів перевірені не були, на що і звернув увагу ККС; тобто, по суті, знову ж йдеться про відсутність реагування на заяву про провокацію у межах процедурного тесту. Станом на день підготовки матеріалу новий розгляд все ще продовжується.

У процесуальному аспекті слід звернути увагу на те, що і практика ЄСПЛ, і національне законодавство прямо вказують, що обов'язок доведенні відсутності провокації покладається саме на сторону обвинувачення. Хоча це не вказано буквально у ст. 271 КПК України, загальне правило ч. 2 ст. 92 КПК України дає підстави саме для таких висновків. Утім, слід указати, що дослідження практики ККС ВС дає підстави для тверджень, що суд касаційної інстанції став більш вимогливим до сторони захисту, що висуває заяву про провокацію у справах, зокрема, про незаконний обіг наркотиків. А це означає, що за суб'єктивним переконанням автора, доводити

провокацію у цій категорії справ доводиться саме стороні захисту, а сам процес такого доказування став складнішим [11]. Утім, розглядаючи провокацію саме як захисний ресурс, слід бути надзвичайно обережним, адже це твердження є, по суті, визнанням винуватості у вчиненні кримінального правопорушення. Як слушно зазначає Н. Кульчицький, суть провокації в розумінні ЄСПЛ полягає в тому, що якщо особа заявляє про наявність провокації, вона насправді підтверджує вчинення нею злочину. Просто людина говорить, що це сталося не через виникнення в неї умислу на вчинення злочину, а внаслідок провокації з боку правоохоронних органів. Тож розмови про провокації вчинення злочину доречні тільки тоді, коли остаточно ясно, що інших варіантів для виправдання підозрюваного немає [12]. ЄСПЛ чітко зазначив, що «Захист від провокації обов'язково передбачає, що обвинувачений визнає вчинення інкримінованих йому дій, але стверджує, що вони були наслідком незаконного підбурювання з боку працівників міліції» [7].

У справі № 686/20525/19 ККС ВС висловився вже по суті тверджень про провокацію, вказавши: «Доводи сторони захисту з приводу провокації злочину Суд вважає необґрунтованими, оскільки підбурювання має місце тоді, коли відповідні працівники правоохоронних органів або особи, які діють за їхніми вказівками, не обмежуються пасивним розслідуванням, а ... впливають на суб'єкта, схиляючи його до вчинення злочину, який в іншому випадку не був би вчинений. У матеріалах справи немає таких відомостей, і в касаційній скарзі сторони захисту таких конкретних обставин не наведено. Крім цього, на відсутність провокації вказують розмови засудженої з потерпілою з приводу схиляння останньої до зайняття проституцією, які зафіксовані в протоколі про результати здійснення негласної слідчої (розшукової) дії – аудіо-, відеоконтролю особи від 31 травня 2019 року та додатку до нього (аудіо запис), де засуджена нагадує потерпілій, що ще тиждень тому просила знайти людину, яка може допомогти займатись проституцією, а у відповідь потерпілої, що така людина є, ініціює призначення зустрічі з нею» [13]. Як видно, тут сторона захисту та суд зосередились на оцінці того, чи була діяльність засудженої ініціативною, що відображає сутнісний тест на провокацію. Відмітимо, що особа була засуджена за те, що передала

свою неповнолітню доньку іншій особі за гроші для подальшої сексуальної експлуатації, що, виходячи з наявних обставин та зважаючи на загальнолюдське відношення до своєї дитини та обов'язки як матері за Сімейним кодексом України, на глибоке переконання авторки, не може бути спровоковане.

Отже, наявна практика ККС ВС стосовно провокації (підбурювання), за ст. 149 КК України, відображає і сутнісний, і процедурний аспект дослідження заяв про провокацію. Утім, вона, на відміну від інших категорій злочинів, поки що фокусується більшою мірою на оцінці недотримання саме процедурного тесту провокації, виробленого практикою ЄСПЛ, тобто відсутності належного судового реагування на небезпідставну заяву про провокацію. Важливо, що виокремлена тенденція «перекладення» доказування провокації на того, хто про неї заявляє, свідчить про певне зсування загальних постулатів теорії доказового права у аспекті презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини. Крім того, заява про провокацію є небезпечною для захисту у аспекті імпліцитного визнання винуватості.

#### Список використаних джерел

1. Погорецький М. А. Застосування провокації в ході негласних розслідувань. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 1. С. 33–43.
2. Дроздов О. М. Актуальні питання здійснення захисту від провокації (підбурювання) особи на вчинення злочину у світлі практики Європейського суду з прав людини. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 2. С. 31–44.
3. Дроздов О. М. Непряма провокація вчинення кримінального правопорушення: кримінальний процесуальний аспект. *Кримінальна юстиція в Україні: реалії та перспективи* : матеріали круглого столу (м. Львів, 11 червня 2021 р.). Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 189–197.
4. Шульгін С. О. Поняття та критерії непрямої (опосередкованої) провокації на вчинення злочину. *Кримінальна юстиція сучасної України: виклики та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присв. до 75-річчя д.ю.н., проф. Ю. П. Аленіна (м. Одеса, 20 листоп. 2021 р.). Одеса, 2021. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16008> С. 161–166
5. Гура О. П. Провокація злочину в практиці Верховного Суду в справах *whit-collar crime*. *Публічне право*. 2022. № 3(47). С. 32–41.
6. Брич Л. П. Недопустимість доказів, отриманих шляхом провокацій і підбурювання, у кримінальних провадженнях щодо торгівлі людьми. *Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції в умо-*

*вах воєнного або надзвичайного стану* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (3 червня 2022 року). Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 36–40.

7. Рішення «Берлізев проти України» (№ 43571/12). URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974\\_g82#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_g82#Text)

8. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75215572>

9. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104445491>

10. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79616023>

11. Гура Олексій. Заборона провокації злочину. Практика Верховного Суду. Частина 2. Провокація в справах про наркотики. URL: [https://drive.google.com/file/d/1x7bbiEzwQe7kvQ1rx1SdOuP\\_o0xL4CB9/view?fbclid=IwAR3G0KcgsTqu-PWiFC-7Y0gVUyzHFZCR9Adaod8nX5j10-Gl7Fhk0mw-4Sg](https://drive.google.com/file/d/1x7bbiEzwQe7kvQ1rx1SdOuP_o0xL4CB9/view?fbclid=IwAR3G0KcgsTqu-PWiFC-7Y0gVUyzHFZCR9Adaod8nX5j10-Gl7Fhk0mw-4Sg)

12. Як відрізнити контроль за вчиненням злочину від провокації, пояснив адвокат Назар Кульчицький. URL: <https://lhs.net.ua/ua-iak-vidriznyty-kontrol-za-vchynenniam-zlochynu-vid-provokatsii-poiasnyv-advokat-nazar-kulchytskyi-ru-kak-otlychyt-kontrol-za-soversheniem-prestupleniya-ot-provokatsyy-obiasnyl-advokat-nazar-kulchyt/>

13. ЄДПСУ, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108225746>

**Н. В. Демський,**  
ад'юнкт  
(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)

## **ВЗАЄМОДІЯ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ З НАСЕЛЕННЯМ У СФЕРІ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ**

Одним із принципів діяльності поліції у статті 11 Закону України «Про Національну поліцію» визначено взаємодію з населенням на засадах партнерства, відповідно до якого діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. Науковці відзначають, що його реалізація здійснюється всіма поліцейськими, проте основні завдання мають покладатися саме на поліцейських підрозділів превентивної діяльності, які є найближчими до населення [1, с. 17]. Також наголошується, що взаємодію поліції та населення слід розглядати як основний принцип підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України [2, с. 10], чи відзначається роль дільничного офіцера поліції як основного суб'єкта взаємодії поліції з населенням [3, с. 188].

Спрямування реалізації цього принципу саме на профілактику правопорушень, попереджувальну діяльність поліції законодавцем визначено відразу ж після розкриття основного змісту принципу у ч. 1 статті 11 Закону України «Про Національну поліцію» – уже у частині 2 наголошено, що планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад саме з метою профілактичної роботи – визначення причин та умов учинення правопорушень. Профілактичні аспекти реалізації цього принципу відзначаються й у наукових дослідженнях. На думку Б. О. Логвиненка та І. С. Кравченка, попередження та зменшення кількості правопорушень як обов'язку кожного члена громади, а не лише поліцейського, є однією з характерних рис взаємодії поліції та суспільства [1, с. 17], а Ю. А. Хатнюк та К. А. Гурковська проведення



роз'яснювальної роботи для формування в населення правової культури, профілактики правопорушень, підвищення правосвідомості громадян відносять до складових частин основних напрямів, за якими відбувається взаємодія органів і підрозділів Національної поліції з громадськістю [4, с. 91].

Окремі механізми реалізації принципу взаємодії поліції з населенням у профілактиці правопорушень закріплено у статтях 88, 89 Закону України «Про Національну поліцію» та статтях 3, 9, 11 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону». Зокрема, керівники територіальних органів поліції зобов'язані систематично інформувати громадськість про стан правопорядку, заходи, які вживаються щодо попередження правопорушень, а для покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань, у тому числі й щодо профілактики правопорушень поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проєктів, програм та заходів, а також надає підтримку програмам правового виховання, пропагує правові знання в освітніх закладах, медіа та у видавничій діяльності (Закон України «Про Національну поліцію»). Слід відзначити, що в умовах воєнного стану обов'язок керівників територіальних органів поліції систематично інформувати громадськість про профілактичну роботу призупинено.

Громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону створюються і діють у взаємодії з правоохоронними органами, їх повсякденна (оперативна) діяльність організовується, спрямовується і контролюється відповідними органами Національної поліції, одним із їх завдань є надання допомоги органам Національної поліції у запобіганні адміністративним і кримінальним правопорушенням, а серед форм і методів їх роботи названо спільне з поліцейськими патрулювання і виставлення постів на вулицях, майданах, залізничних вокзалах, в аеропортах, морських і річкових портах, у місцях компактного проживання громадян, розташування підприємств, установ, організацій, навчальних закладів; участь в забезпеченні охорони громадського порядку під час проведення масових заходів; участь у заходах правоохоронних органів, спрямованих на боротьбу з окремими видами

правопорушень (Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону»).

На підзаконному рівні лише дільничні офіцери поліції, поліцейські офіцери громад, і меншою мірою підрозділи ювенальної превенції мають окремі нормативно-закріплені механізми реалізації принципу взаємодії з населенням, які визначені у відомчих наказах. Так, в Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад (затверджена наказом МВС України від 28.07.2017 № 650) не лише задекларовано, що одним із завдань ДОП та ПОГ є діяльність, що ґрунтується на принципі взаємодії з населенням на засадах партнерства та має на меті співпрацю з громадянами, громадськими організаціями, установами, підприємствами різних форм власності, але й визначено напрями організації роботи для впровадження цього принципу у розділі III «Взаємодія з населенням». В Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України (затверджена наказом МВС України від 19.12.2017 № 1044) відзначено, що взаємодія підрозділів ювенальної превенції з органами місцевого самоврядування, об'єднаними територіальними громадами, міжнародними та громадськими організаціями та іншими суб'єктами здійснюється на засадах партнерства і спрямована на задоволення потреб територіальних громад та виконання завдань, покладених на ці підрозділи.

В інших підзаконних нормативно-правових актах, які регламентують функціонування підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України, як реалізовувати принцип взаємодії поліції з населенням не деталізується, в кращому разі лише наголошується на необхідності його дотримання. Такий стан підзаконного правового регулювання дозволяє підтримати думку окремих науковців, що у змісті відомчих нормативно-правових актів, якими врегульовано діяльність окремих підрозділів превентивної діяльності недостатньо повно розкрито напрямок взаємодії з населенням на засадах партнерства [1, с. 9]. Тобто існує потреба у врегулюванні реалізації принципу взаємодії поліції з населенням на засадах партнерства в окремому нормативно-правовому акті, основою для якого повинні бути апробовані концепції правоохоронної діяльності.

### Список використаних джерел

1. Логвиненко Б. О., Кравченко І. С. Взаємодія поліції та суспільства на засадах партнерства в діяльності підрозділів превентивної діяльності : методичні рекомендації. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 20 с.
2. Медведенко С. В., Рудой К. М., Волокітенко І. О. Взаємодія поліції та населення – основний принцип підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України. Key Issues Of Education And Sciences: Development Prospects For Ukraine And Poland : International Multidisciplinary Conference (Stalowa Wola, Republic of Poland 20–21.07.2018) Stalowa Wola, 2018. С. 10–13.
3. Майоров В. В. Шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання взаємодії поліції з населенням на засадах партнерства. *Право і суспільство*. 2020. Ч. 2. № 2. С. 185–190.
4. Хатнюк Ю. А., Гурковська К. А. Зміст та перспективи взаємодії поліції і населення. *Часопис цивілістики*. 2021. № 43. С. 89–93.

**Н. І. Дідик,**  
доцент кафедри адміністративного права  
та адміністративного процесу,  
кандидат юридичних наук, доцент  
(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)

## **ОСНОВНІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ**

Проблема торгівлі людьми привертає сьогодні все більшу увагу міжнародного та європейського співтовариств. Торгівля людьми, як і нелегальне переправлення мігрантів, становить надзвичайно серйозну гуманітарну, економічну та міграційну проблему, так само як і проблему транснаціональної злочинності, та є однією з найбільш актуальних проблем сучасності.

З початку війни в Україні, ризик потрапляння в ситуацію торгівлі людьми значно підвищився. Це пов'язано з тим, що частина людей виїхала на тимчасове місце проживання до Європи, частина переміщена всередині держави, а значна кількість людей примусово вивезені на територію Російської Федерації та Білорусі. Окрім того, російська агресія та злочини, вчинені представниками держави-агресора стосовно мирного населення України, зокрема, їх незаконне утримування, перебування в полоні та використання у збройному конфлікті, загострили проблему трудової та сексуальної експлуатації [1].

Торгівля людьми – одна з найбільш гострих та резонуючих проблем сучасного світу. Світу, де поряд із відкриттям нанотехнологій, як і тисячі років тому, торгують людьми, викрадають та продають дітей, примушують їх працювати у неможливих умовах. Жертвами сучасних форм рабства в усьому світі щорічно стають мільйони людей. ООН дає неупереджені дані статистики, в яких сказано, що зараз у світі в рабстві знаходиться приблизно 28 мільйонів людей, і ця кількість рабів не тільки безперервно не зменшується, але тільки зростає. Так, міжнародні експерти визначають, що щорічний світовий прибуток від работоргівлі сягає 9,5 мільярда доларів. За оцінками інших експертів, загальний оборот цього ринку сягає 19 млрд. доларів. Основна маса осіб залучених в торгівлю людьми в основному потрапляє на ринок сексуальних послуг [2, с. 43–44].

Якщо детальніше розглядати поняття «торгівля людьми», то можна констатувати, що Закон України «Про протидію торгівлі людьми» [3], зокрема абзац 15 частини першої статті 1, дає чітке визначення цій дефініції, а саме: торгівля людьми – це здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнаються злочином.

Надзвичайна складність та багатогранність феномену торгівлі людьми потребує, насамперед, визначення та категоріального аналізу ключових дефініцій окресленої проблеми в правовому, юридичному, соціально-педагогічному полі.

Явище торгівлі людьми, яке існує з давніх часів, пов'язане з товарно-грошовими відносинами. У римському праві цей вид злочину мав назву *plagium* (лат., букв. – викрадення), тобто викрадення вільної людини та продаж її у рабство [4].

У 2000 році Генеральною Асамблеєю ООН було прийнято Конвенцію проти транснаціональної організованої злочинності та Протокол, що доповнює її, «Про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками й дітьми, і покарання за неї». Протокол є основним сучасним документом, спрямованим на боротьбу з торгівлею людьми. Він містить найповніше визначення цього злочину: «Торгівля людьми означає здійснювані з метою експлуатації: вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою чи її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів чи вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу. Експлуатація включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю або послуги, рабство або звичаї, подібні з рабством, підневільний стан або вилучення органів» [5, с. 27].

Отже, необхідно зазначити, що торгівля людьми – це форма сучасного рабства та порушення прав людини, від якої потерпають чоловіки, жінки та діти, та яка не втрачає актуальності у XXI столітті для жодної країни світу, включаючи Україну. Маніпулюючи бажаннями та намірами людей, їх ошуковують та експлуатують. Експлуататори отримують прибуток через контроль та використання інших людей. Ця проблема може торкнутися кожного, незалежно від віку, статі, освіти чи соціального статусу. Експлуатація може відбуватись як всередині країни так і поза її межами, а вербувальниками найчастіше є знайомі люди – ті, яким довіряють.

Якщо говорити про форми торгівлі людьми, то вона може відбуватись як:

- трудова експлуатація;
- сексуальна експлуатація, використання у проституції та порнобізнесі;
- примусове жебрацтво;
- примусове втягнення у злочинну діяльність та збройні конфлікти;
- торгівля людьми з метою вилучення органів, примусового сурогатного материнства [1].

Найпоширенішими дефініціями, що вживаються стосовно торгівлі людьми, є: «вербування», «шантаж», «шахрайство», «кабала/боргова кабала», «насильство», «торгівля людськими органами» тощо.

Оскільки торгівля людьми визнана міжнародною проблемою, вона не може бути розв'язана на рівні однієї України. Така боротьба потребує і національних, і міжнародних спільних дій та співробітництва – необхідно об'єднаними зусиллями перервати цей ланцюг насильства. Тому, для протидії торгівлі людьми й нелегальній міграції з України наша держава повністю приєдналась до міжнародних документів, спрямованих на боротьбу з торгівлею людьми і з дискримінацією жінок, зокрема:

- «Конвенція ООН 1949 року про боротьбу з торгівлею людьми й експлуатацією проституції третіми особами» [6], яка значно розширила коло дій, що вважаються злочинними у сферах торгівлі людьми та сексуальної експлуатації;

– «Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» [7], шоста стаття якої вимагає від держав прийняття та виконання відповідних законів, що сприятимуть припиненню всіх видів торгівлі жінками;

– «Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності» [8];

– «Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлею людьми» [9].

Отже, цими документами визначено основні поняття торгівлі людьми, окреслено коло суспільно небезпечних діянь, які підлягають обов'язковій криміналізації, передбачено основні стандарти запобігання, протидії торгівлі людьми, зокрема з метою експлуатації праці, а також захисту та реабілітації жертв цього злочину.

#### Список використаних джерел

1. Данильчук Л. О. Теорія і методика соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформайно-комунікаційних технологій : дис. ... док. пед. наук : 13.00.05 – соціальна педагогіка. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2018. 571 с.

2. Торговля людьми в умовах війни: як не стати жертвою. URL: <https://pravokator.club/news/torgivlya-lyudmy-v-umovah-vijny-yak-ne-staty-zhertvoy>

3. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 18.05.2012. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19–20. Ст. 817 (дата звернення: 10.04.2023).

4. Словник юридичних термінів. URL: [http://notarervice.com.ua/slovník\\_juridichnih\\_terminiv](http://notarervice.com.ua/slovník_juridichnih_terminiv) (дата звернення: 15.04.2023).

5. Висвітлення в засобах масової інформації проблеми торгівлі людьми : посібник для журналістів. Київ, 2007. 157 с.

6. Конвенція ООН 1949 року про боротьбу з торгівлею людьми й експлуатацією проституції третіми особами. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_162](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_162)

7. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_207](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207)

8. Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_789](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789)

9. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлею людьми. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_858](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858)

**Ю. І. Дмитрик,**  
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності,  
кандидат юридичних наук, доцент  
*(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)*

**О. І. Зачек,**  
доцент кафедри інформаційного та аналітичного  
забезпечення діяльності правоохоронних органів,  
кандидат технічних наук, доцент  
*(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)*

## **МОЖЛИВОСТІ БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ ДО БОРОТЬБИ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ**

Протягом останнього десятиліття проводилось багато дискусій щодо криптовалюти в цілому та технології блокчейн зокрема. Безумовна більшість фахівців зазначає, що дана технологія має багато переваг над традиційною системою збереження даних, оскільки вона може зберігати записи всіх даних або грошових транзакцій, здійснених між будь-якими двома сторонами, у безпечному, незмінному та прозорому вигляді. За прогнозами світових експертів, технологія розподіленого реєстру (блокчейн) неодмінно буде впроваджена у різних галузях економіки, науки, техніки, державної безпеки та охорони правопорядку.

На початку свого існування дана технологія застосовувалася для здійснення ланцюгових транзакцій в технології біткоїна, бо забезпечувала високий рівень захисту від викрадення, фальсифікації та підробки даних, поєднуючи це з високою швидкістю обробки операцій [1].

Принцип функціонування блокчейну полягає у тому, що всі списки операцій об'єднані у блоки з відміткою часу, а блоки, відповідно, у ланцюжки. Під час формування ланцюгів блоків через мережеві з'єднання децентралізований сервер формує керовану автономно базу даних. Загалом цю технологію можна представити як постійно зростаючу послідовність блоків, розподілених між учасниками. Якщо спробувати змінити таку послідовність, то система відкине такий ланцюжок,



оскільки послідовність буде визначено як неправильну. Відтак дана технологія використовує криптографію та цифрові підписи для засвідчення особи користувача: транзакції відслідковуються до криптографічних ідентифікаційних даних, які теоретично анонімні, проте можуть бути закріплені за реальними даними певного користувача [2, с. 171].

Одним з напрямків використання інформаційних технологій зі злочинною метою під час торгівлі людьми є їх застосування для одержання та відмивання коштів. Злочинці використовують криптовалюту для здійснення грошових переказів під час розрахунків між особами, які причетні до торгівлі людьми. Торгівля людьми із застосуванням інформаційних технологій поєднує два види злочинів – торгівлю людьми та кіберзлочинність. На думку Ю. П. Калайди актуальним є розгляд особливостей використання можливостей блокчейн-технологій під час розслідування кіберзлочинів [2, с. 172].

Так, застосування блокчейн-технологій може бути корисним і в боротьбі з торгівлею людьми. Дана технологія може забезпечити безпеку та конфіденційність у зберіганні та обміні даними між різними учасниками боротьби з цією проблемою. Наприклад, блокчейн може бути використаний для створення децентралізованої бази даних, в яку можуть записуватися дані про потенційних потерпілих, місця та способи злочину. Така база даних може бути доступна всім учасникам боротьби з торгівлею людьми, включаючи правоохоронні органи, неприбуткові організації та державні служби.

Однією з проблем, які ускладнюють боротьбу з торгівлею людьми, є відсутність точної та достовірної інформації про потенційних жертв. Часто злочинці використовують фальшиві документи для переміщення людей через кордон, або вимагають у жертв сприяти у створенні фальшивих документів. За допомогою технології блокчейн можна створити систему електронної ідентифікації, яка дозволить усунути ці недоліки. Кожна особа може мати унікальний криптографічний ідентифікаційний номер, який буде закріплений за її реальними даними. При переміщенні через кордон або при отриманні робочої візи, особа може бути ідентифікована за допомогою свого криптографічного ідентифікаційного номера, який буде

перевірятися на блокчейн-платформі. Це дозволить уникнути використання фальшивих документів та допоможе зменшити кількість потенційних жертв торгівлі людьми.

Також технологія блокчейн може забезпечити захист приватної інформації жертв. З використанням цифрових підписів та криптографії, дані про жертв не будуть доступні для поширення без їхньої згоди. Це допоможе зменшити ризик викриття жертв торгівлі людьми та захистить їх від можливих наслідків.

Використовуючи штучний інтелект та технологію блокчейн, можна створити систему обробки відео- та аудіоматеріалів, що дозволить виявляти та розпізнавати об'єкти та особи, зменшуючи тим самим кількість помилок та витрат часу, збільшуючи шанси на виявлення потенційних жертв чи злочинців. Наприклад, система може аналізувати відеозаписи з камер спостереження в громадських місцях, автоматично розпізнавати людей та використовувати алгоритми для виявлення підозрілих поведінкових моделей. Дані з такої системи можуть бути збережені в блоках блокчейну, що забезпечить їхню надійність та безпеку від зламу чи втрати.

За допомогою блокчейн-технологій можна створити безпечну та надійну базу даних про потенційних жертв, підозрюваних та злочинців, яка буде доступна правоохоронним органам по всьому світу. Це дозволить підвищити ефективність розслідувань та забезпечити покарання злочинців.

Блокчейн також може допомогти виявляти та запобігати торгівлі людьми шляхом створення системи моніторингу міграційних процесів. Відтак, можна створити цифрову карту міграційних процесів, яка дозволить відслідковувати рух людей та виявляти підозрілі міграційні потоки. Це допоможе правоохоронним органам приймати ефективні рішення та запобігати злочинам, пов'язаним з торгівлею людьми.

Крім того, технології штучного інтелекту можуть бути використані для аналізу даних про торгівлю людьми та виявлення підозрілих ситуацій, оскільки блокчейн разом зі штучним інтелектом дозволяє здійснювати фільтрацію та ідентифікацію інформації під час пошуку у величезних масивах даних [3, с. 72]. Завдяки аналізу великих обсягів даних, можна виявити тенденції у розвитку торгівлі людьми, що дозволить правоохоронним органам приймати оперативні рішення.

Крім застосування інноваційних технологій, зокрема блокчейн-технологій, для боротьби з торгівлею людьми, наша увага повинна бути також зосереджена на визначенні причин, які лежать в основі цього соціального зла. Ми повинні пам'ятати, що торгівля людьми є наслідком соціально-економічних та культурних факторів, таких як бідність, безробіття, дискримінація, конфлікти та інші. Тому потрібно також приділяти увагу вирішенню цих соціальних проблем, що стоять в основі торгівлі людьми. Наприклад, можна вдосконалити соціальні програми підтримки вразливих груп населення, створити робочі місця та підвищити рівень освіти. Також важливо збільшити свідомість громадськості щодо проблем торгівлі людьми та привернути увагу ЗМІ до цієї проблеми.

Отже, блокчейн-технології можуть бути потужним інструментом у протидії торгівлі людьми, але вони не є універсальним рішенням. Націленим на успіх протистояння цій проблемі може бути лише комплексний підхід, який включає в себе застосування різних технологій та інструментів, а також вирішення основних причин, які спричиняють торгівлю людьми. Ми повинні зосередитися на широкому спектрі заходів, щоб забезпечити безпеку, захист прав та гідності потенційних жертв, а також вирішити соціально-економічні та культурні проблеми, які лежать в основі цього соціального зла. Тільки тоді ми зможемо ефективно протидіяти торгівлі людьми та створити справедливе й рівноправне суспільство.

#### Список використаних джерел

1. Iansiti M. & Lakhani K.R. The truth about blockchain. // Harvard Business Review. January–February 2017. URL: <https://hbr.org/2017/01/the-truth-about-blockchain> (дата звернення: 05.05.2023).
2. Калайда Ю. П. Можливості блокчейн-технологій у розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених в кіберпросторі. *Інформація і право*. № 4(39)/2021. С. 170–178. URL: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2021.4\(39\).249299](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2021.4(39).249299) (дата звернення: 05.05.2023).
3. Орлов Р. Р., Окушко А. В. Використання технології блокчейн у діяльності правоохоронних органів та протидії кіберзлочинам. *Застосування інформаційних технологій у правоохоронній діяльності* : матеріали круглого столу, м. Харків, 14 грудня 2022 р. / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. С. 70–72. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/15193> (дата звернення: 05.05.2023).

**А. О. Йосипів,**

доцент кафедри кримінального права і кримінології,  
кандидат юридичних наук, доцент  
*(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)*

**А. М. Жиравецький,**

аспірант кафедри кримінального права і кримінології  
*(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)*

## **ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО, ДОМАШНЬОГО ТА СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ**

Насильство проти жінок і дівчат є одним з найпоширеніших порушень прав людини у світі. Воно не знає соціальних, економічних чи національних кордонів. Гендерно зумовлене насильство заподіює шкоду здоров'ю, гідності, безпеки постраждалих осіб, проте воно все ще не отримало достатнього розголосу у суспільстві, проблеми, по'язані з ним, воліють замовчувати.

З початку 2000-х років Україна розробляє і удосконалює національну систему реагування та профілактики насильства над жінками. Наразі система запобігання і протидії такого виду насильства, як домашнє, вже може вважатись достатньо створеною: розроблені і прийняті відповідні нормативно-правові акти; на місцевому рівні створюються і функціонують служби підтримки постраждалих осіб; фахівці суб'єктів, які залучені до діяльності у сфері запобігання та протидії домашньому насильству мають змогу пройти відповідне навчання. Натомість питання щодо запобігання та протидії насильству за ознакою статі залишаються розробленими недостатньо.

Термін «гендерно зумовлене насильство» був присутній в українській нормативно-правовій базі досить короткий термін (2014–2017 рр.). Від самого початку цей термін як абсолютно тотожний переклад англійського «gender-based violation» пропонувався недержавними організаціями для використання органами влади України на усіх рівнях. Відправною точкою

цього можна вважати непряме визнання урядом України того факту, що між терміном «any act of gender-based violence», запропонованого Пекінською платформою (1995) та офіційним перекладом органами влади України як «будь-який вчинений на підставі статевої ознаки акт насильства» є суттєва розбіжність. В результаті урядова доповідь України (2014) щодо виконання положень Пекінської декларації зазначила: «невивченою лишається проблема насильства щодо лесбійок та трансгендерних жінок, що залишає її поза увагою держави та суспільства» [1, с. 32].

До нормативної бази поняття «гендерно зумовлене насильство» увійшло дещо пізніше, коли завдяки громадянському суспільству була прийнята Національна стратегія у сфері прав людини (2015). У цьому документі одне із стратегічних завдань було сформульоване як: «Законодавство з питань запобігання гендерному насильству потребує удосконалення і приведення у відповідність із міжнародними стандартами» [2].

У розробленому та поданому у жовтні 2016 року до Верховної Ради законопроекті давалось таке визначення гендерно зумовленого насильства (насильства за гендерною ознакою) – це «протиправні діяння, що спрямовані проти осіб через їх стать або гендер або стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно та завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань, включаючи загрози таких дій, у публічному або приватному житті.

Насильство щодо жінок є формою дискримінації за ознакою статі, яка охоплює всі акти гендерно зумовленого насильства щодо жінок, визначені Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» [3]. Проте політичне протистояння, тривалі та напружені дискусії в урядовому та експертному секторі призвели до відмови у його використанні та офіційного закріплення у 2017 р. терміну «насильство за ознакою статі». В результаті до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [4] були внесені зміни та доповнення, відповідно до яких визначено, що: насильство за ознакою статі – це «діяння, спрямовані проти осіб

через їхню стать, або поширені в суспільстві звичаї чи традиції (стереотипні уявлення про соціальні функції (становище, обов'язки тощо) жінок і чоловіків), або діяння, що стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно, які завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань, включаючи погрози таких дій, у публічному або приватному житті».

У 2017 році в Україні було прийнято Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», а також Закон «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно щодо жінок і домашньому насильству і боротьбу з цими явищами» (Стамбульська конвенція).

Закон «Про протидію торгівлі людьми», прийнятий у 2011 році.

Основним джерелом, в якому зібрано найбільш повний перелік заходів, спрямованих на захист осіб, постраждалих від гендерно зумовленого насильства, а також надання їм відповідних послуг на сьогодні є Стамбульська Конвенція. Статті 12–16 Конвенції стосуються переважно заходів профілактики гендерно зумовленому насильству, а статті 18–28 містять заходи підтримки жертв насильства. Окремим блоком можна вказати статті 29–56 як такі, що присвячені заходам правового захисту жертв насильства.

Національне законодавство не оперує терміном «гендерно зумовлене насильство» закріплюючи натомість «запобігання насильству за ознакою статі» як систему заходів, що «здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, спрямованих на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо насильства за ознакою статі, його причин і наслідків, на формування нетерпимого ставлення до насильства за ознакою статі, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються» [4].

Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 (2000) «Жінки, мир, безпека» (2016–2020 рр.), а 28 жовтня 2020 року було затверджено новий Національний план дій на період до 2025 року. (OSCE, березень 2021 р.). – Стратегія запобігання та протидії сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом, в Україні, яку було розроблено за технічної та фінансової підтримки ООН Жінки в Україні та Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні за погодженням з Офісом Віце-прем'єр міністерки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, Міністерством закордонних справ та Міністерством юстиції України (UN Women, 2018 р.). – Національна стратегія у сфері прав людини та план дій з її реалізації (2016 р.).

Також розроблено супровідні програми, зокрема Програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків (2017–2021 рр.) та Державну цільову програму протидії торгівлі людьми 2016 р. (CEDAW, 2017–р.). Було досягнуто прогресу у впровадженні законодавчої бази щодо ГЗН, включаючи запровадження обмежувальних приписів та притулків, а також створення спеціальних підрозділів поліції для вирішення ситуацій домашнього насильства (Amnesty International, 2020 р.).

Протягом 2018–2021 років в Україні в цілому достатньою мірою розроблена законодавча база у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі та надання постраждалим медичної, соціальної, психологічної, правової допомоги і послуг, яка включає близько тридцяти нормативно-правових актів і продовжує розвиватися.

Наразі спеціалізовані служби у сфері ГЗН продовжують працювати у низці муніципалітетів (включаючи багато великих міст: Дніпро, Вінницю, Львів, Одесу, Ужгород), за винятком тих населених пунктів, де ведуться активні бойові дії, водночас надання основних послуг має значні прогалини та обмеження.

Протягом останніх років завдяки політичній волі держави та за технічної підтримки UNFPA, Україна значно просунулася на шляху розбудови правових та інституційних механізмів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, насильству з боку інтимного партнера тощо. Створено ефективну

законодавчу базу, яка регулює міжвідомчу реакцію на домашнє та ґендерно зумовлене насильство, почала активно розвиватися мережа спеціалізованих служб для постраждалих, створено міцну навчально-методичну базу для підготовки фахівців різного профілю (психологічний супровід, соціальна робота, охорона здоров'я, правоохоронна та правозастосовна діяльність, державне управління тощо).

#### Список використаних джерел

1. Україна. Національний огляд виконання Пекінської декларації та Платформи дій (1995 р.) та заключних документів двадцять третьої спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН (2000 р.) у контексті двадцятої річниці четвертої Всесвітньої конференції зі становища жінок та ухвалення Пекінської декларації та Платформи дій у 2015 р. Квітень 2014 р. С. 32. URL: <https://www.mil.gov.ua/content/gender/Pekinska%20deklaracia.pdf>

2. Указ Президента України № 501/2015 від 25.08.2015 «Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015#Text>

3. Проект Закону про запобігання та протидію домашньому насильству № 5294 від 20.10.2016. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=60306](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60306)

4. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 р. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>



**Г. В. Католик,**  
професорка кафедри теоретичної психології  
Інституту управління, психології та безпеки,  
доктор психологічних наук, професорка  
*(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)*

## **ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ – ПРАВОВЕ РЕАГУВАННЯ: ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС ТА СЬОГОДЕННЯ**

Хоча практика торгівлі людьми не є новою, узгоджені зусилля, спрямовані на боротьбу з торгівлею людьми, з'явилися лише в середині 1990-х років, коли зросла обізнаність громадськості про цю проблему. Першим кроком до викорінення цієї проблеми було переконання багатьох зацікавлених сторін у тому, що торгівля людьми є проблемою, яка потребує втручання держави. У міру того, як риторика боротьби з торгівлею людьми набирала обертів, зусилля, спрямовані на її подолання, перетинали ідеологічні та політичні кордони. Визнаючи неадекватність існуючих на той час законів, Конгрес США прийняв перший комплексний федеральний закон, спрямований на боротьбу з торгівлею людьми, – Закон про захист жертв торгівлі людьми 2000 року (TVPA). Основною метою TVPA є надання захисту та допомоги жертвам торгівлі людьми, заохочення міжнародної реакції та надання допомоги іноземним державам у розробці програм і законодавства з протидії торгівлі людьми. TVPA прагне успішно боротися з торгівлею людьми, використовуючи триєдину стратегію: переслідування, захист і запобігання. Багато федеральних відомств здійснюють нагляд за торгівлею людьми, включаючи Міністерства юстиції, внутрішньої безпеки, охорони здоров'я та соціальних служб, праці, а також

### **Торгівля людьми як організована злочинність**

Торгівля людьми є високо структурованою та організованою злочинною діяльністю. Злочинним структурам необхідно перевозити велику кількість мігрантів на значні відстані, мати добре організований план виконання різних етапів злочину і володіти значною сумою грошей для здійснення таких операцій. Торгівці людьми створили багатомільярдну індустрію, експлуатуючи тих, хто вимушений або бажає мігрувати.

З цієї причини торгівлю мігрантами все частіше визнають формою організованої злочинності. Мережі торгівлі людьми можуть охоплювати будь-кого – від кількох слабо пов'язаних між собою злочинців-фрілансерів до великих організованих злочинних угруповань, що діють узгоджено.

### **Попередження та боротьба з торгівлею людьми**

Торгівля людьми є транснаціональним злочином, який вимагає міжнародної співпраці, і Сполучені Штати взяли на себе провідну роль у просуванні міжконтинентального співробітництва. TVPA надає допомогу іноземним урядам у розробці законів про боротьбу з торгівлею людьми, посиленні розслідувань та переслідуванні злочинців. Країни походження, транзиту та призначення жертв торгівлі людьми заохочуються до прийняття мінімальних стандартів боротьби з торгівлею людьми. Ці мінімальні стандарти полягають у забороні жорстоких форм торгівлі людьми, встановленні санкцій, пропорційних вчиненому, та докладанні спільних зусиль для боротьби з організованою торгівлею людьми.

Іноземні уряди повинні докладати постійних зусиль для співпраці з міжнародним співтовариством, допомагати в переслідуванні торговців людьми та захищати жертв торгівлі людьми. Якщо уряди не дотримуватимуться мінімальних стандартів або не докладатимуть зусиль для цього, Сполучені Штати можуть припинити фінансову допомогу, окрім гуманітарної та торговельної. Крім того, ці країни зіткнуться з протидією з боку США в отриманні підтримки від таких фінансових установ, як Світовий банк і Міжнародний валютний фонд. Державний департамент США щорічно звітує про боротьбу з торгівлею людьми у «Звіті про торгівлю людьми щодо країн, які вважаються такими, що мають значні проблеми з торгівлею людьми» [1].

***Оприлюднені факти боротьби з організованою злочинністю у контексті торгівлі людьми за першу половину 2023 року.***

### **Відкрито у синдикат з торгівлі людьми у Нігерії**

Управління з боротьби з економічною та організованою злочинністю (ЕОСО) та Поліцейська служба Гани затримали синдикат з торгівлі людьми, в результаті чого було

заарештовано сорок дев'ять громадян Нігерії. Операція відбулася в Аккрі, де підозрювані, серед яких 47 чоловіків і 2 жінки у віці від 18 до 34 років, були взяті під варту. За даними ЕОСО, заарештовані, ймовірно, причетні до діяльності, пов'язаної з торгівлею людьми та кіберзлочинністю.

Подальше розслідування та перевірка підозрюваних показала, що 45 з них були жертвами торгівлі людьми, а решта четверо були ідентифіковані як торговці людьми.

Врятовані жертви були репатрійовані до Нігерії, де вони возз'єднуються зі своїми сім'ями. Що стосується ймовірних торговців людьми, а саме Годстіна Оморуї, Джуніора Носа Оморуї, Марвелуса Оморуї та Евбуомвана Ідову, то вони постали перед судом для притягнення до кримінальної відповідальності.

Операція була ініційована на основі розвідувальних даних, отриманих ЕОСО, які вказували на присутність молодих нігерійців, які були продані в Гану. Спочатку жертв заманювали обіцянками працевлаштування, але після прибуття в країну примушували до участі в кіберзлочинності. Торговці людьми вдавалися до фізичного насильства та катувань, щоб зберегти контроль над своїми жертвами [2].

### **Торгівля людьми у Північній Америці**

Поліція провінції Онтаріо заявила, що національне розслідування торгівлі людьми, пов'язане з працею, має зв'язки з Північним Онтаріо. Проект Фокстрот розпочався в середині лютого, коли ОПЗ отримав інформацію про торгівлю робочою силою за участю іноземних громадян з Мексики, яких вербували онлайн, і обіцяв дозволи на роботу для добре оплачуваного працевлаштування в Канаді. Поліція повідомляє, що троє жертв чоловічої статі у віці від 27 до 42 років, як очікується, працюватимуть на переробних заводах у Су-Сент-Марі, Норт-Бей, Левіс, Квебек та Ред-Дір, Альберта. Вони були розміщені в декількох короткострокових орендах по всій Канаді з оплатою за проживання, взятою з їхньої заробітної плати, яка, за словами поліції, була меншою, ніж було обіцяно. Ордери на обшук були виконані минулого тижня в окрузі Сімко і районі Великого Торонто, при цьому чотирьом жителям південного Онтаріо пред'явили безліч звинувачень, включаючи торгівлю людьми [3].

## Торгівля людьми в Азії

Підрозділ по боротьбі з торгівлею людьми «Крила безпеки жінок» врятував 26 дітей і заарештував вісім торговців людьми на залізничній станції Секундерабад. Работоргівці привозили дітей в Хайдарабад на роботу. Команди урядової залізничної поліції та залізничної поліції Secunderabad разом з неурядовою організацією Bachpan Bachao Andolan взяли участь в операції, отримавши інформацію про те, що дітей у віці від 13 до 18 років привозять із Західної Бенгалії та Джаркханда до Східного узбережжя. Операція з їх порятунку була проведена по дорозі з Віджаявади в Секундерабад. Заарештовані злочинці були віком від 19 до 37 років. Поліція GRP порушила справу проти банди відповідно до розділів Кримінального кодексу Індії, що регулюють незаконну обов'язкову працю та кримінальні дії, вчинені кількома особами.

Вище приведено лише три цьогорічні випадки виявлення работоргівлі людьми на різних континентах. Європа зараз у вогні! Жахливі воєнні події та страждання в Україні змусили мільйони українців вдатись до біженства та тимчасової міграції у різні держави та на різні континенти. Бізнес торгівлі людьми активізувався в Європі та пожинає плоди. Велика кількість українців у пошуку прихистку стають легкою здобиччю работоргівців...

### Список використаних джерел

1. Alese C. Wooditch Leonard A. Steverson Human trafficking | Definition, Tactics, Statistics, Types, Examples, & Facts | Britannica
2. 49 Nigerians busted in human trafficking syndicate – MyJoyOnline.com
3. Розалінд Рассел. Торгівля людьми зі зв'язками з Північчю – My Algoma Manitoulin зараз (myalgomamanitoulinnow.com)
4. Підрозділ по боротьбі з торгівлею людьми врятував 26 дітей на залізничному вокзалі Секундерабада (deccanchronicle.com)

**Т. П. Кірієнко,**  
аспірантка кафедри теорії права, конституційного  
та приватного права факультету № 1 ІПФПНП  
*(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)*

## **ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ТА БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВ**

Високий рівень організованої злочинності створює широкий спектр загроз національній безпеці багатьох країн, зокрема й України. Однією з таких загроз є розвиток організованих злочинних формувань, що спеціалізуються на скоєнні злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми та експлуатацією людини.

Наша держава вкрай зацікавлена у викоріненні економічної та соціально-політичної основи таких суспільно небезпечних явищ, вироблення системи заходів для ефективного захисту людини, суспільства і держави від подібних злочинних посягань. І для цього потрібна консолідація зусиль, спрямованих на боротьбу із цим видом злочинності. Так, Європейський Союз спільно з Міжнародною організацією з міграції та Міністерство соціальної політики України запустили всеукраїнську комунікаційну кампанію, присвячену безпеці внутрішньо переміщених осіб. Станом на кінець квітня 2023 року таких було 7,7 мільйона. Через військові дії мільйони людей виїхали з України в пошуках безпеки, їжі та притулку. І з них 90% – це жінки та діти. Будь-хто з них, незалежно від соціального статусу, освіти, віку чи статі, може зіткнутися із загрозою торгівлі людьми [1].

Торговці людьми використовують вразливість тих, хто прибуває з-за кордону, особливо якщо ті не знають мови чи культури країни перебування. Вдаючись до обману, а часто і до сили, вони змушують людей до підневільної праці, жебрацтва, надання сексуальних послуг, навіть до скоєння злочинів [1]. Тож Міністерство соціальної політики в рамках проекту «Поширення Національного механізму взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми» за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні та Львівського державного університету внутрішніх справ

Міністерства внутрішніх справ України презентували чат-бот з протидії торгівлі людьми «Залишайся в безпеці» [2].

Принагідно зазначимо, що торгівля людьми у XXI столітті фактично виявилася формою рабства і тим антисоціальним явищем, яке трансформувалося в окремих вид високоорганізованого кримінального бізнесу. Так, за оцінками експертів, нелегальна міграція та торгівля людьми як вид незаконного бізнесу займають третє місце в діяльності організованої злочинності після незаконного обігу наркотиків та зброї. У всьому світі щорічно продається, купується, затримується і транспортується без їхньої згоди близько мільйона осіб. За даними ЮНІСЕФ, щорічно понад 10 мільйонів дітей у світі експлуатують як секс-рабів. Великі масштаби такої протиправної діяльності спричиняють зростання організованої злочинності, яка одержує колосальні фінансові кошти завдяки експлуатації людей. Наприклад, за даними Міжнародної організації праці, щорічний обсяг доходів від торгівлі людьми сягає зараз 32 мільярдів доларів.

Дедалі частіше доводиться чути, що людина стає об'єктом продажу, так би мовити «живим товаром» [3]. Наслідки торгівлі людьми є катастрофічними. Їхня суспільна небезпека полягає насамперед у тому, що злочини цієї категорії скоюються щодо молодого покоління – віком до 30 років (переважно жінок та дітей), натомість вони могли б здійснювати суспільно корисну діяльність, розвиватися, створювати сім'ї. Спроба знищення цього покоління – жорстокий удар по генофонду України.

У процесі боротьби з різними формами торгівлі людьми сучасній світовій спільноті варто насамперед звернути увагу на її організовані та транснаціональні форми. Як правило, метою такої діяльності є сексуальна та трудова експлуатація, а необхідність перетину державних кордонів і подолання значних відстаней призводить до використання незаконних та найчастіше небезпечних способів переміщення жертв торгівлі людьми [4]. Звичайно, трапляються ситуації, коли злочинці шляхом обману своїх жертв вдаються до законних форм їх переміщення. За таких обставин оформлюються всі необхідні документи та візи, які після прибуття на територію держави призначення перевізники під різними приводами вилучають.

При цьому експлуататори отримують прибуток через контроль та використання інших людей. Ця проблема може торкнутися кожного, незалежно від віку, статі, освіти чи соціального статусу. Експлуатація може відбуватись і всередині країни, і поза її межами [5].

Сучасна торгівля людьми має дуже складну структуру, транснаціональний характер, а особи, задіяні в такій діяльності, можуть бути у різних країнах. Усе це призводить до виникнення труднощів у координації зусиль країн, а також перешкоджає ефективній взаємодії правоохоронних органів держав щодо розслідування злочинів та затримання всіх осіб, залучених до торгівлі людьми.

Що стосується незаконної торгівлі органами і тканинами людини, то варто звернути увагу на чинники, що зробили таку діяльність релевантною в сучасному світі. По-перше, дедалі більше зростає попит на людські органи і тканини у зв'язку з погіршенням загального стану здоров'я людей. По-друге, такий великий попит неможливо задовольнити законними методами. По-третє, стрімкий прогрес у медицині дає змогу провести операцію з пересадки органів кваліфікованими фахівцями на належному рівні. На жаль, зараз немає дієвих методів боротьби з такою діяльністю, а також не визначено напрямів превентивних дій для запобігання нелегальній пересадці органів. Держави та міжнародні організації ще мають розробити релевантні механізми боротьби з таким видом торгівлі людьми.

Вартий уваги і ще один новий напрям злочинної діяльності у сфері торгівлі людьми, що набув актуальності останніми роками. Ідеться про торгівлю дітьми задля незаконного усиновлення. Актуальність такої діяльності пояснюється низкою причин, серед яких можна виділити, зокрема, протилежні демографічні політики в різних країнах, збільшення кількості бездітних сімей, нижчий рівень здоров'я сучасних людей, а також зростаючу бездітність жінок та чоловіків нових поколінь. До того ж викрасти дитину значно легше, ніж дорослу людину. У зв'язку із цим виникає потреба розробити ефективні міжнародні програми, які були б спрямовані на захист дітей від різних видів торгівлі людьми, а також на забезпечення їхніх фундаментальних прав.

Безумовно, сприймати торгівлю людьми потрібно як загрозу національній безпеці, а розв'язувати проблему протидії їй потрібно і на національному, і на міждержавному рівні, оскільки ця злочинна діяльність найчастіше має транснаціональний характер.

Для вжиття ефективних заходів боротьби з торгівлею людьми потрібна співпраця правоохоронних органів багатьох країн – походження, транзиту та призначення. Враховуючи, що більшість держав є країнами походження та транзиту жертв торгівлі людьми, а деякі з них – країнами походження, транзиту і призначення, взаємодія правоохоронних органів цих держав відіграє вирішальну роль у протидії цій злочинній діяльності. І одним із найважливіших напрямів співпраці правоохоронних органів держав у боротьбі з торгівлею людьми є вдосконалення механізму інформаційного обміну у цій сфері.

Зарубіжні експерти вважають, що успішне розслідування справ у цій сфері є неможливим без міждержавного співробітництва, а також міжвідомчої взаємодії між правоохоронними та іншими органами спеціальної компетенції [6]. Прикладами необхідності такої тісної взаємодії спеціалізованих органів може бути вивезення дітей із країни для подальшого усиновлення. Розшук злочинця, його видача, визволення дитини, а також процес його повернення в країну відправлення, процесуальні питання, що передбачають допит злочинця та співучасників злочину, – усі ці дії вимагають скоординованих зусиль та активної взаємодії щонайменше двох держав.

Так, у сучасному світі розкрити такі злочини неможливо без тісної співпраці між країнами та їх правоохоронними органами. Беручи до уваги важливість міждержавного співробітництва в такій сфері, виділимо основні напрями і форми такої співпраці. Тож основними напрямками взаємодії країн у сфері боротьби з торгівлею людьми є: розвиток нормативно-правової бази співробітництва щодо боротьби з торгівлею людьми; гармонізація національного законодавства у цій галузі; здійснення узгоджених заходів для виконання положень конвенцій ООН, інших міжнародних договорів, спрямованих на боротьбу з торгівлею людьми; аналіз стану і динаміки злочинності, пов'язаної з торгівлею людьми, та результатів боротьби з нею; удосконалення механізмів взаємодії правоохоронних органів, органів прикордонного та міграційного контролю, соціально-



го забезпечення, охорони здоров'я та освіти, неурядових та інших організацій для вжиття узгоджених заходів щодо протидії торгівлі людьми, особливо це стосується жінок та дітей; створення єдиної бази даних щодо транснаціональних злочинних груп, їхніх лідерів, юридичних та фізичних осіб, причетних до торгівлі людьми, а також про зниклих осіб, які, ймовірно, стали жертвами торгівлі людьми; вжиття заходів щодо забезпечення ефективного захисту жертв торгівлі людьми і навіть їх реабілітації тощо.

На останок наголосимо, що сьогодні більшість держав співпрацюють між собою в різних формах і напрямках, використовуючи для цього міжнародні договори та застосовуючи своє законодавство, а також відповідні міжнародні і національні інструменти та механізми, основані на законодавстві. Така взаємодія спрямована на усунення та запобігання торгівлі людьми, захист її жертв та їх реабілітацію, а також успішне розкриття злочинів у цій сфері. Отже, у сучасних умовах активізації протидії кримінальному середовищу розробка наукових засад організації інформаційно-аналітичного забезпечення боротьби з торгівлею людьми набуває пріоритетного значення.

#### Список використаних джерел

1. Протидія торгівлі людьми. Вебсайт Посольства України в Республіці Польща. 2022. 16 черв. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/konsulski-pitannya/informaciya-dlya-gromadyan-ukrayini-yaki-pribuli-do-polshchi-ryatuyuchis-vid-vijni/protidiya-torgivli-lyudmi> (дата звернення: 23.04.2023).
2. Залишайся в безпеці : чат-бот. URL: <https://dopomoha.ro/uk/zalishajsya-v-bezpecsi> (дата звернення: 23.04.2023).
3. Україна як країна призначення для торгівлі людьми. Матеріали для практичного використання працівниками прикордонної служби, правоохоронних органів та суддями / Васильєва М. О., Касько В. В., Орлеан А. М., Пустова О. В. Київ : Фенікс, 2012. 120 с.
4. Global report on trafficking in persons, 2018. United Nations Office on Drugs and Crime. URL: [https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2018/GLOTiP\\_2018\\_BOOK\\_web\\_small.pdf](https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2018/GLOTiP_2018_BOOK_web_small.pdf) (viewed on 23.04.2023).
5. Торгівля людьми: як не стати жертвою. Вебсайт Центрально-Західного міжрегіонального управління Державної служби з питань праці. 2023. 6 квіт. URL: <https://zt.dsp.gov.ua/news/torhivlia-liudmy-iak-ne-staty-zhertvoiu/> (дата звернення: 23.04.2023).
6. Demetriou D. The mens rea of human trafficking: the case of migrant domestic workers. *International Criminal Justice Review*. 2019. Vol. 29, № 3. P. 262–283.

**Н. М. Логінова,**  
професор кафедри теорії права  
та кримінально-процесуальної діяльності,  
кандидат педагогічних наук, доцент  
(Національна академія Державної прикордонної  
служби України ім. Богдана Хмельницького)

## **ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВОЛІ ОСОБИ**

Відповідно до положень ст. 29 Конституції України та ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Це право також визначене у ст. 3 Загальної декларації прав людини 1948 року та п. 1 ст. 9 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року [3].

Право на свободу, складовою якого є воля людини, належить до невід'ємних прав, що гарантуються та охороняються державою. У статтях розділу III Особливої частини КК України проведена законодавча диференціація кримінальної відповідальності за види кримінально-караних посягань на волю людини.

Таким чином, статтями розділу III Особливої частини КК України забезпечується протидія суспільно небезпечним посяганням на конституційне право на свободу та особисту недоторканність, що включає в себе не лише законодавче визначення у нормах КК України відповідних складів злочинів, а й враховує вимоги міжнародних договорів у цій сфері, а також кримінально-правову політику держави щодо проведення законодавчих заходів стосовно криміналізації/декриміналізації таких суспільно небезпечних діянь як діяльність законодавчого органу щодо удосконалення такої протидії, практику застосування законодавства України про кримінальну відповідальність у цій частині, а також практику ЄСПЛ щодо дотримання державою права на свободу та особисту недоторканність. Встановлення кримінальної відповідальності за торгівлю людьми розміщені у розділі III Особливої частини КК України, обумовлене необхідністю гарантування та захисту кримінально-правовими засобами конституційного права на свободу та особисту недоторканність.

Особисту свободу та недоторканність особи (волю у розумінні статей розділу III Особливої частини КК України) слід визначати через порядок забезпечення її реалізації в нормативному регулюванні. При цьому таке природне право може підлягати обмеженню лише у визначених в законодавстві випадках. Основним безпосереднім об'єктом досліджуваних злочинів визначено порядок суспільних відносин, що забезпечує гарантії особистої свободи та недоторканності особи щодо свободи вільного стану людини, вільного пересування та вибору місця свого перебування та свободи особи здійснювати дії за своєю волею.

За характеристикою об'єктивної сторони злочинів проти особистої свободи та недоторканності усі ці злочини сформульовані законодавцем як формальні, що передбачають обов'язковою ознакою суспільно небезпечне діяння у формі дії. На нашу думку, під суспільно небезпечною дією у таких злочинах слід розуміти активну поведінку суб'єкта злочину, безпосередньо спрямовану на позбавлення або обмеження особистої свободи та недоторканності особи та полягає у незаконному утриманні особи в обмеженому просторі за відсутності достовірної згоди особи на таке тримання, що обмежує особисту свободу в частині вільного стану особи, свободи пересування та вибору місця перебування та/або свободи особи здійснювати дії за своєю волею.

Визначення поняття торгівля людьми у ч. 1 ст. 149 КК України не охоплює усіх випадків вчинення такого злочину, що підлягають криміналізації відповідно до взятих міжнародних зобов'язань. Запропоновано удосконалити поняття «торгівлі людьми» та визначити його як здійснення будь-якої незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, а так само надання згоди опікуном або законним представником особи на вчинення такої угоди, користування послугами потерпілого, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану особи.

Диференціація кримінальної відповідальності у злочинах проти особистої свободи та недоторканності за ознакою суб'єкта забезпечується встановленням відповідальності загального та спеціального суб'єкта злочину в залежності

від характеру об'єктивної сторони конкретного складу злочину, використанням ознак спеціального суб'єкта або ж окремих форм співучасті у злочині в якості кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак у цих злочинах.

Поняття вини щодо торгівлі людьми бути визначено як виявлення волі і свідомості особи, які утворюють комплекс сваволі й ілюзій у виді протиправного діяння, що визначається згідно однієї із статей розділу III Особливої частини КК України злочином. Ознаки об'єктивної сторони протиправного діяння з огляду на свої особливості кореспондують з специфічними ознаками суб'єктивної сторони як якісних характеристик відповідної реалізації свободи вибору суб'єктом саме злочинної поведінки. Мотив та мета виступають обов'язковою ст. 149, КК України; виступають кваліфікуючими ознаками ч.ч. 2, 3 ст. 149, КК України.

Аналіз кваліфікуючих ознак надає можливість вказати про використання законодавцем для диференціації кримінальної відповідальності у злочинах проти волі особи суспільно небезпечних наслідків двох видів: 1) спричинення фізичної шкоди різного виду; 2) спричинення тяжкої шкоди як комбінованих суспільно небезпечних наслідків, що включають шкоду як матеріального (фізичну або майнову), так і нематеріального характеру.

На нашу думку є необхідність доповнення ст. 149 КК такою кваліфікуючою ознакою як участь у транснаціональній організації, що займається торгівлею людьми.

#### Список використаних джерел

1. Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників, схвалена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 34/146 від 17.12.1979 р. URL: [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995\\_087](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_087).
2. Міжнародна конвенція ООН про захист усіх осіб від насильницьких зникнень. Міжнародний документ від 20.12.2006 р. URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995\\_154/para2#n2](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_154/para2#n2)
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Міжнародний документ від 16.12.1966 р. URL: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995\\_043](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_043)
4. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності : Резолюція № 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15.11.2000 р. URL: [http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995\\_789/page](http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_789/page)

**О. В. Кондратюк,**  
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності  
факультету № 2 ІПФПНП  
(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)

## **ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ МЕЖ ДОПУСТИМОСТІ ПРАВОВОЇ ПОВЕДІНКИ НЕГЛАСНОГО ПРАЦІВНИКА**

Злочинність, яка стає відомою поліції, є тільки видимою верхівкою айсберга злочинності, яка «дійсно мала місце». Відтак основним державним інструментом боротьби із неочевидною злочинністю залишається негласна робота правоохоронних органів. Супутньою метою такої діяльності є запобігання протиправній діяльності у формі проведення негласними працівниками оперативно-розшукової профілактики у кримінальному середовищі.

Загальновідомо, що негласна робота усіх без виключення правоохоронних органів, перш за все, спрямовується на виявлення законспірованої протиправної діяльності злочинних об'єднань. В той же час негласними силами правоохоронного органу здобуваються та фіксуються фактичні дані, які можуть мати орієнтувально-доказове значення для майбутнього притягнення співучасників кримінального правопорушення (злочину), який готується, триває або ж вчинений, до відповідальності. Саме негласна робота забезпечує конспіративне та конфіденційне використання сил, засобів та заходів правоохоронної діяльності в той час, коли відкриті методи боротьби із злочинністю малоефективні.

Впровадження співробітників правоохоронних та розвідувальних органів, а також інших осіб в організовані злочинні угруповання забезпечує унікальну можливість досягти таких цілей, як встановлення структури організованого злочинного угруповання, виявлення його зв'язків із іншими угрупованнями та механізмів протиправної діяльності; встановлення осіб, обізнаних про злочинну діяльність угруповання; визначення місць перебування (переховування) фігурантів (розшукуваних); забезпечення проведення тактичних операцій; збирання розвідувальної інформації.

Європейська судова практика визнає за правоохоронними органами право застосовувати таємні методи

розслідування кримінальних правопорушень (злочинів) при умові відсутності провокації щодо їх вчинення. Міжнародні праві акти щодо прав і свобод людини не забороняють правоохоронним органам використовувати на стадії досудового розслідування негласні сили і засоби, якщо це виправдано характером кримінального правопорушення, проте подальше використання отриманих у такий спосіб доказів судом буде вважатися правомірним лише у випадку законодавчого закріплення на національному рівні зрозумілих процедур надання дозволу на застосування стосовно особи таємних заходів, їх здійснення та контролю за цими діями.

Проте правові обмеження, які змушують негласного працівника до пасивної поведінки щодо виявлення злочинних намірів особи, в більшості випадків не сприяють наступальному характеру у боротьбі із злочинністю, а відтак потребують перегляду, оскільки сучасні злочинні тенденції революційно розвинулися в порівнянні з тими, які існували на момент прийняття основоположних міжнародних актів щодо захисту прав і свобод людини.

Проникнення злочинності у всі без винятку сфери суспільного життя та державного управління в Україні потребують активного переходу від протидії злочинності до боротьби з нею, оскільки саме боротьба із злочинністю повинна закінчитися перемогою над нею, в той час як протидія за своїм змістом та семантичним тлумаченням зводиться лише до нейтралізації наслідків та локалізації активності.

Національні злочинні тенденції є гнучкими і швидко диверсифікуються за будь-яких політичних, економічних, соціальних змін в державі, оскільки приносять швидке збагачення корумпованим представникам влади, на відміну від правоохоронних органів, яких держава зобов'язує діяти в рамках суворого виконання приписів закону, змінити який надзвичайно важко, вже не говорячи про час, необхідний для напрацювання нової практики боротьби із злочинністю.

Відтак настав час переосмислення меж правової та моральної терпимості держави, суспільства, громадян до злочинної діяльності, а відтак виникає необхідність переглянути межі допустимості негласного впливу на неочевидний суб'єкт латентної злочинної діяльності.

**Х. В. Майкут,**  
професор кафедри цивільно-правових дисциплін  
Інституту права,  
кандидат юридичних наук, доцент  
(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)

## **ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Новітні відкриття у галузі медицини, біології, генетики спонукають до нового осмислення репродуктивних прав людини як комплексу її прав у репродуктивній сфері з приводу здійснення нею вільного та добровільного репродуктивного вибору, а також забезпечення та гарантування його реалізації, у тому числі через охорону репродуктивного здоров'я [1, с. 118]. Реалізуючи своє право на репродуктивний вибір, кожна людина вправі приймати самостійні рішення щодо свого репродуктивного здоров'я, вирішувати питання щодо дітонародження, в тому числі і з використання допоміжних репродуктивних технологій (надалі – ДРТ).

Серед різноманіття методів допоміжних репродуктивних технологій самостійне місце посідає сурогатне материнство, відносно новий метод, заснований на екстракорпоральному заплідненні. Для подружніх пар, в яких жінка має медичні протипоказання до вагітності та пологів – це єдиний шанс мати власну дитину.

Зазначений вид ДРТ є надзвичайно дискусійним, адже є низка держав, в яких його використання законодавчо дозволено, в деяких заборонено, а в деяких взагалі не передбачене чинним законодавством. Сьогодні в більшості європейських держав заборонено використання сурогатного материнства з посиланням на порушення морально-етичних принципів. Зокрема, до країн, в яких сурогатне материнство заборонене є Франція, Болгарія, Німеччина, Італія, Мальта, Португалія, Швеція. Сурогатне материнство дозволено в Бельгії, Чехії, Данії, Естонії, Угорщині, Литві, Латвії, Люксембурзі, Нідерландах [2, с. 486]. Проте це аж ніяк не означає, що зазначена проблематика є вирішеною в цих країнах.

Заборона або відсутність законодавчого регулювання сурогатного материнства у низці європейських країн веде до того, що ці правовідносини все частіше характеризуються наявністю іноземного елемента [3, с. 125].

Україна належить до тих держав, в яких можливість звернутися до сурогатного материнства, передбачена на законодавчому рівні. Водночас, на сьогоднішній день адаптація суспільства до розвитку медицини в сфері репродуктивних технологій ще не відбулася в повному обсязі, тому правове забезпечення сурогатного материнства є одним із законодавчо неврегульованих і складних інститутів на межі галузей цивільного та сімейного права.

Варто зазначити, що використання та застосування допоміжних репродуктивних технологій, які включають в себе й сурогатне материнство, ставить під загрозу права та свободи людини, тому вимагає детального законодавчого регулювання.

Сурогатне материнство, як і будь-яка суперечлива з мораллю тема, має прихильників і супротивників. Останні, говорячи про комерційне сурогатне материнство, вважають його способом задоволення інтересів клієнта шляхом купівлі дорогого товару – дитини. Інші заперечують поширену в суспільстві думку щодо порівняння сурогатного материнства з торгівлею людьми та відстоюють позицію, що ймовірніше йдеться про надання послуг, але аж ніяк про договір купівлі-продажу, оскільки дитина від моменту зачаття, так і після народження залишається дитиною своїх генетичних батьків [4, с. 195]. Саме зазначена підстава дає чітке розуміння та розмежування між поняттями «послуга з сурогатного материнства» та «торгівля людьми». Остання матиме місце у випадку повної відсутності генетичної спорідненості з батьками-замовниками та наявності оплати за передачу дитини замовникам. У разі комерційного виду сурогатного материнства, здійснюється грошова компенсація за надані нею послуги та покриття її витрат, передбачених в договорі про сурогатне материнство [5, с. 128–129].

Суперечливість поглядів на проблему сурогатного материнства зумовлюється насамперед відсутністю комплексного правового регулювання відносин, які виникають при застосуванні зазначеного різновиду ДРТ. Лише окремі положення



щодо цього правового явища передбачені в Цивільному кодексі України, Сімейному кодексі України, Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», Правилах державної реєстрації актів цивільного стану України, затверджених Наказом Міністерства юстиції України від 18 жовтня 2000 р., Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, затвердженого Наказом Міністерства охорони здоров'я від 9 вересня 2013 р.

Відтак, актуальним напрямком розвитку правової науки є виявлення основних проблем, пошук шляхів їх вирішення, а також вдосконалення вітчизняного законодавства у досліджуваній сфері з урахуванням досвіду зарубіжних країн.

В Україні відсутній спеціальний закон, який би чітко регламентував права та обов'язки учасників програми сурогатного материнства, істотні умови договору між батьками дитини та сурогатною матір'ю, відповідальністю сторін за порушення законодавства щодо надання послуг сурогатного материнства тощо. Особливої уваги потребують питання захисту прав дитини, яка народжується в результаті застосування зазначеного виду ДРТ.

Спробою вирішення цієї проблеми стала розробка низки законопроектів для врегулювання організаційних та правових засад у сфері застосування допоміжних репродуктивних технологій та сурогатного (замінного) материнства, які своєю чергою не позбавлені низки недоліків. Відтак, в рамках останнього із них (6475-д від 11.04.2023 [6]) окремого закріплення потребує принцип якнайкращого забезпеченню інтересів дитини; виникає необхідність приведення у відповідність положень ст. 8 законопроекту з ст. 14 Конвенції про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини (1997). Окрім того, окремі питання врегульовані недостатньо повно, тому з метою забезпечення юридичної визначеності потребують відповідних доопрацювань та внесення відповідних уточнень, зокрема: виникає необхідність вказівки на джерело покриття витрат при реалізації права замінної матері на отримання матеріального відшкодування у разі спричинення шкоди її здоров'ю внаслідок надання послуги замінного материнства; не визначено механізму контролю за ввезення репродуктивних клітин та ембріонів на митну територію

України, або вивезення за межі митної території України репродуктивних клітин на рівні закону; є відсутнім на рівні закону вичерпний перелік обов'язків генетичних батьків; потребує додаткового нормативного визначення інформація, що надається пацієнтам щодо всієї процедури із застосуванням досліджуваного виду ДРТ та її етапів, її тривалості, ризиків, можливих результатів, альтернативних рішень; потребують особливого законодавчого регулювання правові відносини щодо поводження з ембріоном людини [7].

Належне унормування відносин в сфері надання послуг сурогатного материнства надасть змогу сприймати право на сурогатне материнство, як і право на здійснення інших видів ДРТ крізь призму забезпечення та реалізації прав четвертого покоління, а не через прибуткову сферу бізнесу [8].

#### Список використаних джерел

1. Чечерський В. І. Право на репродукцію (відтворення) у системі основоположних прав людини : конституційно-правове дослідження : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02 / ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2020. 509 с.
2. Сенюта І. Я. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання медичної допомоги: питання теорії і практики : монографія. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2018. 640 с.
3. Майданик Р. Сурогатне (замінне) материнство як допоміжна репродуктивна технологія. *Право України*. 2020. № 3. С. 121–138.
4. Маркович Х. М., Крікало О. Б. Сурогатне материнство в Україні: проблемні аспекти правового регулювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 194–197. URL: [http://lsej.org.ua/7\\_2020/51.pdf](http://lsej.org.ua/7_2020/51.pdf).
5. Костик Е. Р. Правова природа договору про сурогатне материнство. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія Право. 2022. Випуск 71. С. 125–130.
6. Проект Закону про застосування допоміжних репродуктивних технологій та замінне материнство № 6475-д від 11.04.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1726823>
7. Висновок на проект Закону України «Про застосування допоміжних репродуктивних технологій та замінне материнство». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1733458>
8. Сенюта І. Сурогатне материнство: нормативна «ахілсова п'ята». *Інформаційне агентство*. Адвокат пост. 29.05.2020 URL: <https://advokatpost.com/surohatne-materynstvo-normatyvna-akhillesova-p-iyata-iry-na-senyuta/>.

**М. М. Марков,**  
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності,  
кандидат юридичних наук, доцент  
(Національна академія внутрішніх справ)

**А. В. Мевша,**  
курсант ННІ № 1  
(Національна академія внутрішніх справ)

## **ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ**

В цей не легкий час Україна докладає великих зусиль для боротьби з торгівлею людьми, зокрема у запобіганні, боротьбі, наданні всебічної підтримки постраждалим та співпрацює з усіма суб'єктами, які беруть участь у відповідних заходах. Особливу роль відіграють Міністерство соціальної політики України та Національна поліція, які відповідають за відомчу статистику виявлених осіб, що страждають від торгівлі людьми.

Торгівля людьми – це сукупність таких ознак, як: вербування, перевезення, передача, продаж, усиновлення (удочеріння) у комерційних цілях, використання в порнобізнесі, використання у військових конфліктах, залучення до злочинної діяльності, трансплантація чи насильницьке донорство, примус до заняття проституцією, рабство і ситуації, подібні до рабства, примусова праця, залучення в боргову кабалу, використання шантажу, погроз, насильства [1].

Оперативно-розшукова характеристика протидії торгівлі людьми охоплює широкий спектр заходів та дій, спрямованих на виявлення, запобігання та припинення злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми. Основні складові цієї характеристики включають наступне:

- Виявлення та розслідування: Законоохоронні органи мають розроблені механізми для виявлення потенційних випадків торгівлі людьми. Це може включати контроль за міграцією, патрулювання кордонів, перевірку підозрілих діяльностей, спеціалізовані розслідування та оперативну роботу для затримання злочинців.

- Захист потерпілих: Забезпечення захисту потерпілих від торгівлі людьми є важливою частиною розшукових заходів.

Це включає надання безпечного притулку, медичної допомоги, психологічної підтримки та правової допомоги. Поліція співпрацює зі спеціалізованими організаціями та установами, які займаються реінтеграцією та підтримкою потерпілих.

– Міжнародне співробітництво: Торгівля людьми – глобальна проблема, тому міжнародне співробітництво грає важливу роль у боротьбі з цим явищем. Законоохоронні органи співпрацюють між собою, обмінюються інформацією, координують спільні розслідування та спільні операції для затримання торговців людьми та розпаду злочинних мереж.

Торгівля людьми як кваліфікований злочин учиняється переважно в складі організованої групи й навіть злочинної організації, які в свою чергу взаємодіють з іншими міжнародними злочинними угрупованнями. Дії учасників злочинного угруповання з обрання своєї «жертви» керуються проведенням такими заходами. Перш за все для знаходження конкретної особи, злочинці здатні використовувати корумповані зв'язки в органах державної влади та місцевого самоврядування. На етапі збору інформації про намічену жертву правопорушники детально вивчають її життєву ситуацію, психологічний стан, які проблеми та з якою метою особа планує їхати на заробітки, її фізичний стан та вік, відомості щодо прикмет зовнішності. Злочинці намагаються отримати повну інформацію про особу, всі її анкетні дані, оточення, номери засобів зв'язку.

Завдяки оперативно-розшуковій діяльності можливо здійснити пошук і фіксацію фактичних даних про протиправні діяння осіб та злочинних угруповань, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [2].

Основними способами встановлення контакту торговця з особою, здійснюється через:

1) телефон; 2) письмові звернення; 3) засоби електронного зв'язку.

Завдяки даним методам контакт може встановлюватися як самим торговцем, так і через третіх осіб – посередники, «помічники агентства» тощо.

Сукупність вище зазначених ознак оперативно-розшукової характеристики торгівлі людьми зазначає, що даний злочин

належить до тієї групи суспільно небезпечних діянь, які найчастіше відбуваються в організованих формах, що зумовлює необхідність комплексного застосування організаційних, оперативно-розшукових і кримінально-процесуальних заходів для їхнього своєчасного виявлення, розкриття й розслідування [3].

Отже, оперативно-розшукова характеристика торгівлі людьми містить такі елементи: злочинне угруповання, що вчинює торгівлю людьми; діяльність угруповання з підготовки й безпосереднього вчинення злочину, а також дії його учасників, спрямовані на приховування слідів злочину; дії учасників угруповання з протидії правоохоронним органам.

#### Список використаних джерел

1. Сутність та причини поширення торгівлі людьми. Охтирська районна державна адміністрація. URL: <http://oht.sm.gov.ua/index.php/uk/gumanitarnapolitika/sotsialniyzahyst/3761-sutnist-ta-prichini-poshirennya-torgivli-lyudmi>
2. «Про оперативно-розшукову діяльність» : Закон України. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
3. Оперативно-розшукова характеристика організованої злочинної діяльності, пов'язаної із викраденням людини. *Юридичний вісник*. URL: <http://yuv.onua.edu.ua/index.php/yuv/article/view/1600/1567>.

**Н. В. Мельник,**  
доцент кафедри теорії права,  
конституційного та приватного права  
факультету № 1 ІПФПНП,  
кандидат юридичних наук  
(*Львівський державний університет  
внутрішніх справ*)

## **НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ**

В сучасних реаліях одним з важливих питань правової науки є охорона та захист прав дитини. Основний закон України визначає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість та безпеку найвищою соціальною цінністю, сенсом існування нашої держави. При цьому, особливе місце в системі конституційних прав і свобод людини займають права людей, які потребують найбільшої уваги та захисту з боку суспільства та держави – це конституційні права дитини [1, с. 49].

Уперше про «інтереси дитини» на початку ХХ ст. було згадано на Гаазькій конференції з міжнародного приватного права (1902 р.) та популярній роботі шведської феміністки Е. Кей «Століття Дитини» (1903 р.). У 1920 р. за ініціативи Е. Джебба було створено Міжнародний Союз Порятунку дітей, що допомагала у всьому світі дітям, постраждалим від Першої світової війни. А вже у 1924 р. Ліга Націй прийняла перший спеціальний акт у сфері захисту прав дитини – Женевську декларацію прав дитини [2, с. 1]. Вперше в історії людства було сформульовано право дитини на допомогу, виховання, захист. Зазначена Декларація спрямована на створення умов, що забезпечують нормальний фізичний і психічний розвиток дитини. Однак цей документ мав лише декларативний характер, і тому реальний правовий захист був можливий через створення норм національного права на основі прийняття державами міжнародних договорів [3, с. 119].

Захист прав людини загалом і прав дитини зокрема є одним із найбільш актуальних напрямів діяльності держав, які входять до міжнародної спільноти. Про це свідчать фундаментальні документи, прийняті з цих питань Організацією Об'єднаних Націй, такі як Загальна декларація прав

людини (від 10.12.1948 р.), в якій зафіксовані основи захисту прав дітей. Зокрема, ч. 2 ст. 25 проголошує, що материнство і дитинство дають право на особливе піклування і допомогу. Всі діти, народжені у шлюбі або поза шлюбом, повинні користуватися однаковим соціальним захистом. Беручи до уваги п. 1 ст. 24 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права закріплено, що кожна дитина без будь-якої дискримінації ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, національного чи соціального походження, майнового стану або народження має право на такі заходи захисту, які є необхідними в її становищі, як малолітньої, з боку її сім'ї, суспільства і держави [1, с. 49].

У подальшому міжнародні стандарти у сфері прав дитини і правовий механізм їх захисту були унормовані в таких документах ООН як Декларації прав дитини 20.11.1959 р., що регулює становище дитини в сучасному суспільстві. Декларація складається з 10 принципів, що забезпечують права дітей. Основні з них говорять про те, що дитині, незалежно від кольору шкіри, мови, статі, віри, законом повинен бути забезпечений соціальний захист, надані умови та можливості, що дали б їй змогу розвиватися фізично, розумово, морально, духовно. Дитина повинна бути першою серед тих, хто одержує захист і допомогу, а також повинна бути захищеною від усіх форм недбалого ставлення до неї, не говорячи вже про жорстокість та експлуатацію [3, с. 119].

Слід наголосити, що Генеральна Асамблея ООН 20.11.1989 р. прийняла Конвенцію про права дитини, основні положення якої відображені в Законі України «Про охорону дитинства» [4] від 26.04.2001 р., що визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист і всебічний розвиток, установлює основні засади державної політики в цій сфері.

Тим не менше, більшість держав світу, включаючи й Україну, не лише ратифікували Конвенцію про права дитини, а й втілили її положення в національних конституціях. Зокрема, Конституція України проголошує рівність прав дітей, охорону дитинства, заборону насильства над дитиною та її експлуатацію,

право на життя, захист і допомогу держави дитині, позбавленій сімейного оточення, право на освіту [5].

Слушною вважаємо думку О. Кудрявцевої [1, с. 50], яка зазначає, що захист прав дитини є конституційно-правовим та міжнародним обов'язком сучасної Української держави перед громадянами, суспільством і міжнародною спільнотою, що реалізується за допомогою системи принципів, механізмів та процедур. При цьому держава бере на себе зобов'язання захищати права індивіда, насамперед дитини, за умов гарантування їх достатнього захисту з боку громадянського суспільства. Ідеться не лише про громадянське суспільство в цілому, а насамперед про ті інститути громадянського суспільства, що здійснюють спеціалізовану правозахисну діяльність щодо дітей.

Розглядаючи захист прав і свобод дитини в умовах війни, надзвичайних станів чи проведення антитерористичних операцій не спростовує необхідності повсякденного захисту законних інтересів цієї категорії наших співгромадян. Задля цього в Україні за роки незалежності утвердились конституційно-правові основи захисту прав і свобод дитини. Під ними слід розуміти, в першу чергу, систему закріплених у Конституції та законах України, інших актах чинного законодавства правових норм і принципів, якими визначаються та закріплюються основоположні конституційні права дитини, зобов'язання держави щодо практичної реалізації цих нормативно-правових приписів, а також механізми контролю за виконанням державою своїх зобов'язань у галузі права та відновлення порушених прав дитини [1, с. 50].

Важливою рисою нормативно-правових гарантій прав і свобод дитини в Україні є те, що більшість відповідних норм систематизовано в законі України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. Відповідно до цього закону охорона дитинства – це система державних і громадських заходів, спрямованих на забезпечення повноцінного життя, усебічного виховання і розвитку дитини та захисту її прав, а завданням законодавства про охорону дитинства є розширення соціально-правових гарантій дітей, забезпечення фізичного, інтелектуального, культурного розвитку молодого покоління,



створення соціально-економічних та правових інститутів з метою захисту прав і свобод дитини в Україні [4].

Права та свободи дитини складають основу, серцевину її конституційно-правового статусу. Під самим же статусом дитини слід розуміти сукупність прав і обов'язків, установлених державою у відповідній юридичній формі. При цьому, дитина одночасно наділена загальним (конституційним), галузевим, спеціальним (родовим) та індивідуальним правовими статусами. Але, саме конституційний статус дитини є визначальним і узагальнюючим для інших, похідних статусів дитини [1, с. 51].

Як зазначає О. Шульц [6, с. 95], особливість правового статусу дітей полягає в тому, що вони не користуються всіма правами, які мають повнолітні та наділяються специфічними правами, пов'язаними із їх віком і становищем у родині тощо.

Права дитини, зазначає Н. Опольська [7, с. 16], є об'єктивно визначеними соціально-економічним рівнем розвитку суспільства та юридично гарантованими державою. Це ті можливості задоволення потреб та інтересів дитини, реалізація яких є необхідною умовою для її нормального життя й гармонійного розвитку, здійснюється самою дитиною або за допомогою інших осіб. Становлення прав і свобод дитини в Україні розпочалося з каталогізації прав людини в розділі II Конституції України, де, зокрема, проголошено охорону дитинства (ст. 51), рівність прав дітей незалежно від походження, заборону насильства над дитиною та її експлуатації, захист і допомогу держави дитині, позбавленій сімейного оточення (ст. 52) [5]. Незважаючи на те, що Конституція України не встановлює будь-яких вікових обмежень для носіїв прав і свобод, а також не містить прямого посилання на особливості їх здійснення саме дитиною, на дитину поширюються майже всі права людини з урахуванням певних особливостей. Проте загальна практика правозастосування говорить про те, що самостійна реалізація конституційних прав і свобод в однаковому обсязі між особами з різними віковими категоріями неможлива [8, с. 190].

Нині механізм захисту конституційних прав дитини в Україні розвивається та удосконалюється шляхом запровадження міжнародних стандартів у сфері захисту прав дитини;

підготовки та прийняття нових законодавчих актів, які регулюватимуть суспільні відносини у сфері захисту прав дитини; подальшої гуманізації національного законодавства щодо забезпечення прав дитини; вдосконалення компетенції, форм, методів діяльності уповноважених державних органів, на яких покладено обов'язки щодо захисту прав дитини в Україні; всебічне використання здобутків юридичної науки для удосконалення чинного законодавства та правотворчої практики у сфері захисту прав дітей [2, с. 11].

Найбільший вплив на визначення прав і свобод дитини справляє міжнародний фактор, оскільки саме з колективного міжнаціонального усвідомлення розпочалося універсальне правотворення в галузі прав дитини, та фактори, що стосуються характеристики цього державно-організованого суспільства, але не окремо один від одного, а в їх єдності, адже будь-яка держава, бажаючи бути повноправним членом світового співтовариства держав, має погоджувати своє законодавство і свою практику з вимогами міжнародних стандартів. Це означає, що права і свободи дитини значною мірою вийшли за межі суто внутрішньої компетенції держави, стали предметом міжнародної турботи [8, с. 191].

Таким чином, на основі національної та міжнародної нормативно-правової бази, здійснено правовий аналіз захисту прав дитини та розглянуто сучасний стан забезпечення та реалізації прав дитини в Україні. Тим не менше, в подальших наукових дослідженнях, потрібно звернути увагу на проблемах розвитку державних механізмів захисту прав дитини в Україні, що потребує більш детального та всебічного аналізу.

#### Список використаних джерел

1. Кудрявцева О. Конституційні засади захисту прав і свобод дитини в Україні: досвід, проблеми, перспективи. *Історико-правовий часопис*. 2016. С. 49–53.
2. Кудрявцева О. М. Конституційно-правові основи захисту прав дитини в Україні : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. К., 2014. 21 с.
3. Лабенська Л. Л. Права дитини: сучасний стан забезпечення та реалізації в Україні. *Право і суспільство*. 2018. № 1. С. 118–122.
4. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

5. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

6. Шульц О. А. «Права дитини» як категорія сучасного конституційного права. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 91–96.

7. Опольська Н. М. Правове забезпечення прав та свобод дитини в Україні (загальнотеоретичний аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Київ, 2010. 22 с.

8. Симоненко Т. Поняття й ознаки права дитини на захист від усіх форм насильства в Україні : теоретико-правовий аналіз. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 2. С. 188–193.

**Т. О. Михайліченко,**  
кандидатка юридичних наук, доцентка,  
старша наукова співробітниця  
*(Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності  
імені акад. В. В. Сташиса НАПрН України)*

## **ВИЛУЧЕННЯ ОРГАНІВ, ТКАНИН ТА КЛІТИН ЯК ФОРМА МЕДИЧНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЛЮДИНИ**

Торгівля людьми – неприйнятне явище, яке, на жаль, досі не вдається побороти сучасному суспільству. Незважаючи на зусилля держав, низки міжнародних та національних організацій, вона й донині існує. За статистикою це один із найбільш прибуткових незаконних видів бізнесу, що існує насамперед через бажання експлуатувати людину, використовувати її, в тому числі і в медичних цілях. У такому випадку страждає фізичне та психічне здоров'я не лише жертви (потерпілі), а й знають страждання їх рідні. Особливо питання торгівлі людьми актуалізуватися в умовах російсько-української війни, яка призвела до масової міграції громадян України та підвищення ймовірних негативних наслідків такого процесу в фокусі торгівлі людьми.

До повномасштабного вторгнення Україна, будучи країною-постачальником «живого товару» та країною-транзитером, вживала заходів щодо протидії торгівлі людьми та виконувала, незважаючи на бойові дії на Донбасі (що викликало разом з окупацією Криму першу велику хвилю як внутрішньої, так і зовнішньої міграції) всі свої зобов'язання за Палермським протоколом. Однак 4 березня 2022 р. український уряд надіслав генеральному секретарю ООН повідомлення, що Україна більше не може гарантувати повне виконання своїх зобов'язань до відновлення територіальної цілісності країни. Водночас була розгорнута достатньо широка медійна програма попередження потенційних потерпілих осіб про ризики потрапляння українців до рук торгівців «живим товаром» та про шляхи виходу із таких ситуацій, у тому числі набули широкого розповсюдження інформаційні кампанії на пунктах пропуску на кордоні, розсилку повідомлень українцям на території Європи, створення чат-ботів тощо. При цьому поррахувати потерпілих осіб ні сьогодні, ні в найближчому майбутньому,

як видається, немає змоги. Наприкінці 2022 р. представник Департаменту міграційної поліції НПУ зазначив, що «на сьогоднішній день є 50 повідомлень про злочини, пов'язані з торгівлею людьми, лише за шістьма такими фактами відкриті кримінальні провадження» [1]. Водночас, слід враховувати, що понад 6,6 млн осіб (за офіційними лиш даними) були змушені емігрувати або в інші регіони держави, або за кордон [2]. Побоювання щодо зростання потерпілих осіб від торгівлі людьми висловлено і в річному звіті Держдепартаменту США. Було відмічено, що за оцінками експертів, 90% тих, хто виїхав, – це жінки та діти, і що більше половини українських дітей (4,3 млн із 7 млн) були переміщеними. Вони особливо вразливі до торгівлі людьми. Навіть для тих, хто не переміщений, війна підвищує вразливість людей до торгівлі людьми. Більш того, станом на кінець березня 2022 р. російські війська переселили, у тому числі примусово, тисячі українців

---

<sup>1</sup> А. Орлеан запропонував іншу назву – «біологічна» експлуатація людини, яка включає «1) експлуатацію у сфері репродукції та використання репродуктивних матеріалів людини (незаконне використання жінки для виношування та народження дитини; незаконне отримання та використання статевих клітин (гамет) людини; незаконне створення, отримання та використання ембріонів та плодів людини; незаконне отримання та подальше використання фетальних матеріалів); 2) експлуатацію у сфері вилучення та використання органів, тканин, клітин людини та її крові; 3) експлуатацію у сфері використання людського організму для дослідів» [4, с. 64–65]. Погоджуючись із доцільністю виділення ще однієї самостійної форми експлуатації, варто відмітити, що ця назва не є вдаюю. На нашу думку, термін «біологічна експлуатація» є надто широким, бо і сексуальна, і трудова експлуатації у цілому теж ґрунтуються на біологічних властивостях людини. Натомість поняття «медична експлуатація» означатиме, що має місце експлуатація людини в медичних цілях, яка передбачає використання властивостей організму потерпілої від торгівлі людьми особи задля зміцнення/збереження здоров'я чи продовження життя інших людей, вирішення їх проблем в репродуктивних цілях тощо. Це відбувається за рахунок здатності: а) наших організмів приживлювати чужі пересажені органи, а також «приймати» кров, тканини тощо, та використовувати в подальшому їх як власні; б) жінок народжувати дитину (дітей) від будь-якого чоловіка як шляхом природного, так і штучного запліднення, в тому числі з використанням чужих гамет; в) екстраполяції даних, отриманих внаслідок дослідів над людиною, на невизначене коло осіб. Отож, на нашу думку, найбільш вдалим поняттям для цієї групи форм експлуатації людини є саме поняття «медична експлуатація» [7].

до Росії, у тому числі деяких у віддалені райони. Ці громадяни дуже вразливі до торгівлі людьми [3, с. 564].

Найпоширенішими при торгівлі людьми і, відповідно, найобговорюванішими є такі форми експлуатації як трудова та сексуальна експлуатація. Саме цим формам експлуатації та їх наслідкам, в тому числі і в аспекті впливу на громадське здоров'я, присвячено більшість досліджень. У той же час питанням медичної експлуатації (вилучення органів, тканин та клітин людини, проведення дослідів над людиною без її згоди, примусова вагітність) в українській науковій літературі присвячено вкрай мало уваги.

Характерною особливістю медичної експлуатації є використання людини як біологічної істоти або використання відповідних властивостей та здатностей її організму поза її волю, що негативно позначається на здоров'я жертви. Йдеться про такі негативні наслідки, як фізичні та поведінкові захворювання. Вони є наслідком знесилення організму через експлуатацію, а також реакцією на пережитий стрес. Деякі з розладів є очевидними, наприклад, негативні наслідки після вилучення нирки. В інших же випадках вони є наслідками недоїдання, виснаження організму, інфікування тощо. Проблеми ж із психічним здоров'ям часто є найскладнішими у виявленні та подоланні. Жертви експлуатації відчують безнадійність, безпорадність, сором, тощо. Вони, за умов ненадання кваліфікованої допомоги, страждають на депресію, фобії та панічні напади або синдром посттравматичного стресового розладу. Часом кінцевою точкою цього стає самогубство. Ще одним частим випадком є поява в жертв торгівлі людьми алкогольної чи наркотичної залежності [5, с. 3130].

Чи поширена ця форма експлуатації? Точної відповіді на це питання, на жаль, немає. Наразі визначити це достатньо важко, адже справедливо зауважується, що «інколи людина може розбиратися на частини як автомобіль на деталі» [6]. За таких умов сам факт вчинення злочину навряд чи швидко стане відомим правоохоронним органам, якщо взагалі це колись станеться. Водночас відомими є справи «State of Israel v. Muhammed (John) Ben Taha Jeeth (Alen)», яка стосувалася діяльності двох членів нелегальної мережі з трансплантації органів, які завербували донорів нирок та отримали їх згоду

на операцію видалити нирку в обмін на фінансову винагороду. Не менш відомою є і справа проти 6 працівників медичного інституту ім. О. О. Шалімова, які обвинувачувалися у злочинах, передбачених статтями 143, 149, 255, 304 КК України. Зокрема, було встановлено, що вказані особи упродовж 2009 р. та I половини 2010 р. в Україні, використовуючи уразливий стан осіб, завербували 25 осіб через Інтернет. Їх обстеження проводилося у приватній клініці та державному медичному закладі в м. Києві. У подальшому злочинці літаком переміщували завербованих осіб до Баку, де здійснювали операції із вилучення нирки задля пересадки реципієнтам. Загалом було влучено нирки у 19 донорів, ще 6 донорам операції не проведено у зв'язку із затриманням підозрюваних осіб [8]. Однак, примітним в цій справі є те, що особи так і не були ні засуджені, ні виправдані: справи проти них закрили у зв'язку зі спливом строків давності. У міжнародній же базі Sherloc міститься 16 судових рішень, де формою експлуатації було визначено вилучення органів та/або тканин людини (приміром, справи «Tribunal de Apelacion de Sentencia Penal II Circuito Judicial de San Jose», «State v. Ziegler», «Wang Chin Sing v. Public Prosecutor», «J.A. v. State of Israel», «State v. Netcare Kwa-Zulu Limited» та ін.).

Отже, випадки «отримання» потерпілого від торгівлі людьми з метою подальшого вилучення у нього органів, тканин чи клітин все ж мають місце в сучасному світі, але сама форма експлуатації є високолатентною. Наслідками ж цієї форми медичної експлуатації досить часто є інвалідизація особи, обмеження можливості обслуговувати себе у побуті без сторонньої допомоги, пожиттєво вживати ліки задля підтримки здоров'я, полишити роботу, що також негативно впливає як на соціальне та матеріальне становище, так і на їх психічне здоров'я жертв. Найбільш же негативним наслідком цієї форми медичної експлуатації є смерть особи.

#### Список використаних джерел

1. Торговля людьми: з початку війни зафіксовано 50 повідомлень про злочини щодо українців. 02.12.2022. УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3626415-torgivla-ludmi-z-pocatku-vijni-zafiksovano-50-povidomlen-pro-zlocini-sodo-ukrainciv.html>
2. 2 IOM, Ukraine – Internal Displacement Report – General Population Survey Round 7 (17–23 July 2022), 29 July 2022.

3. Trafficking in Persons Report. July 2022. U.S. Department of State. URL: [https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/08/22-00757-TIP-REPORT\\_072822-inaccessible.pdf](https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/08/22-00757-TIP-REPORT_072822-inaccessible.pdf)

4. Орлеан А. Концепція кримінально-правового забезпечення охорони людини від експлуатації. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015;3:63-68.

5. Zabuha Yu., Mykhailichenko T., Osadcha O. Public health vs. medical exploitation as a type of human trafficking. *Wiadomosci Lekarskie*. 2022;11:75(12):3128-3134. doi: 10.36740/WLek202212139

6. Such E., Laurent C., Jaipaul R. et al. Modern slavery and public health : a rapid evidence assessment and an emergent public health approach. *Public Health*. 2020;180:168-179. <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2019.10.018>

7. Забуга Ю. Ю., Михайліченко Т. О. Форми експлуатації людини: частина II. *Форум права*. 2021;68(3):38-51.

8. Гарбарчук Ю. Справу «чорних трансплантології» направлено до суду. 07/10/2011. UNN. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/491142-cpravu-chornih-transplantologiv-napravleno-do-sudu>



**А. В. Мовчан,**  
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності,  
доктор юридичних наук, професор  
*(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)*

## **ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИМ ІЗ ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Упродовж 14 місяців після повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну кількість злочинів за деякими видами скоротилася на 50%. Водночас зареєстровано понад 74 тис. кримінальних проваджень за фактами вчинення на території України воєнних злочинів військовослужбовцями рф та їхніми пособниками [1].

Натомість у ході російсько-української війни з'явилась нова група ризику – вимушені переселенці або внутрішньо переміщені особи із зони бойових дій. Усього з початку війни з України за кордон переміщено понад 11,5 млн українських громадян. Водночас в Україні офіційно зареєстровано 4 867 106 внутрішньо переміщених осіб, а за міжнародними оцінками кількість внутрішніх переселенців перевищує 7 млн громадян. Крім того, станом на 03.05.2023 депортовано до рф 19 343 дітей, повернуто всього 364 дітей [2].

У цих умовах правоохоронні органи в Україні стикаються зі спробами шахраїв обдурити людей, які евакуюються з прифронтових районів і є особливо вразливими, оскільки прагнуть знайти нове житло і роботу. Після звільнення поліція одразу заходить на деокуповані території у Харківській та Херсонській областях для захисту жителів від злочинців. Водночас правоохоронці ідентифікують ймовірних колаборантів, беруть активну участь у документуванні воєнних злочинів, скоєних на територіях, тимчасово окупованих російськими військами, і також розпочали боротьбу з корупцією [1].

З початку війни залишається досить високим ризик потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, адже значна кількість громадян України залишились без житла, без грошей, без роботи. Відтак існують певні групи ризику, які об'єднують особливо вразливих людей, стосовно яких є висока ймовірність,

що вони можуть стати об'єктами цього злочину. Насамперед до цієї категорії можна віднести представників соціально незахищених і неблагополучних верств населення, які знаходяться у складних життєвих обставинах, зокрема: членів багатодітних родин та малозабезпечених сімей; самотніх людей похилого віку; людей з особливими потребами; сиріт, дітей, що позбавлені опіки та піклування, «дітей вулиці»; жертв насильства в сім'ї; безробітних працездатного віку; безпритульних.

Зважаючи на існуючі загрози, підрозділи Національної поліції України налагодили співпрацю з європейськими партнерами, зокрема Департаментом міграційної поліції під егідою Європолу спільно з правоохоронними органами країн Євросоюзу створено міжнародну інформаційну платформу в режимі 24/7 з метою проведення спільних перевірок за ознаками можливих фактів торгівлі людьми. Основною метою створення зазначеної платформи є запобігання трафікінгу українських біженців, спільне оперативне реагування на повідомлення щодо можливих фактів торгівлі людьми та повна взаємодія під час ідентифікації жертв торгівлі людьми [3].

Крім того, працівники міграційної поліції спільно з координатором протидії торгівлі людьми ОБСЄ та Міжнародною організацією «A21 Україна» проводять роз'яснювальну кампанію серед громадян, які виїжджають за кордон. У месенджері «Telegram» створено чат-бот «Залишайся в безпеці» @stay\_in\_safe\_ua, через який громадяни можуть дізнатися про ризики торгівлі людьми, правила безпечного працевлаштування, контакти установ, що надають допомогу в Україні та за кордоном, форми торгівлі людьми та законодавство.

Україна також співпрацює з Міжнародною організацією міграції та іншими партнерами, аби вживати превентивні заходи для протидії торгівлі людьми. Йдеться про інформаційні кампанії на пунктах пропуску на кордоні, розсилку смс українцям на території Європи, створення чат-ботів тощо.

Зокрема, 6 квітня 2023 року в Медіацентр Україна-Укрінформ презентовано мобільний застосунок «Reunite Ukraine», розроблений у партнерстві з американською компанією «Find My Parent». Цей інструмент має сприяти пошуку дітей, з якими втрачено зв'язок, за допомогою технологій штучного

інтелекту, а також возз'єднанню членів сімей, які були внутрішньо переміщені, змушені виїхати за межі України або незаконно депортовані до рф, білорусі чи тимчасово окупованих територій України. Адже, за даними різних міжнародних організацій, кількість переміщених дітей складає понад половину дитячого населення країни. Більше ніж 2 млн дітей переїхали в сусідні країни як біженці та близько 3 млн дітей є внутрішньо переміщеними [4].

У взаємодії з європейськими правоохоронцями працівниками міграційної поліції вже проведені операції щодо протидії торгівлі дітьми, жебракуванню, сексуальній та трудовій експлуатації, за результатами яких було отримано 50 повідомлень про злочини, пов'язані з торгівлею людьми. За шести такими фактами відкриті кримінальні провадження, зокрема, у Тернопільській області було затримано членів ОЗГ, які відправили до Польщі у сексуальне рабство чотирьох дівчат. На Київщині ліквідовано дві ОЗГ, які переправили до Туреччини 30 дівчат у сексуальне рабство. У Хмельницькій області викрито злочинців, які примушували дітей до жебракування, а у Дніпропетровській області – до трудової експлуатації [5].

Протиправну схему відправки чотирьох українок у сексуальне рабство до Чехії припинили оперативники Одеського прикордонного загону спільно із представниками міграційної поліції. Жертв торгівлі людьми спочатку намагались вивезти рейсовим автобусом до Молдови, а потім доставити у Чехію. Здебільшого на «гачок» сутенера потрапляли дівчата з малозабезпечених родин. Зловмисник запрошував їх буцімто на високооплачувану роботу за кордоном, насправді ж вербував у борделі. За якісне виконання своєї роботи обіцяв заробіток від 200 євро за добу [6].

Відомо, що використання груп у соціальних мережах, де публікуються запити та пропозиції щодо підтримки, є ідеальним джерелом інформації для ОЗГ. Багато платформ соціальних медіа, додатків для знайомств і приватних груп в Інтернеті «викрадають» особи, які займаються торгівлею людьми з метою сексуальної або трудової експлуатації. Ці платформи часто містять детальну інформацію про біженців та їхніх дітей, яку злочинці можуть використовувати для виявлення та зв'язку з потенційними жертвами, серед яких переважають

жінки, діти, літні особи та інваліди. Зокрема, це неповнолітні без супроводу, у тому числі сироти війни, а також неповнолітні, які подорожують з опікунами, для яких неможлива ретельна перевірка. Жінки можуть стати жертвами сексуальної експлуатації, незаконних програм сурогатного материнства, примусового жебрацтва або залучення до злочинної діяльності. Діти можуть бути об'єктами сексуальної експлуатації, незаконного усиновлення чи примушені злочинцями до жебрацтва та злочинності. Літні та інші вразливі категорії також піддаються ризику попадання в руки експлуаторів, змушених жебракувати або використовувати в схемах шахрайства.

Натомість спільні зусилля правоохоронних органів у моніторингу платформ, які можуть пропонувати сексуальні послуги, вербування та переховування чи транспортування жертв торгівлі людьми, сприяють кримінальній розвідці та розслідуванням. Зокрема, з метою виявлення злочинних мереж, що використовують веб-сайти та платформи соціальних мереж для вербування жертв для сексуальної експлуатації, 6 вересня 2022 року в Нідерландах за підтримки Європолу та Євроюсту було проведено загальноєвропейський онлайн-хакатон проти торгівлі людьми ЕМРАСТ, в якому брали участь 85 експертів з різних правоохоронних органів ЄС з 20 країн. Загалом в онлайн-хакатоні було перевірено 114 онлайн-платформ, з яких 30 стосувалися вразливих українських біженців. Хоча проведені заходи були зосереджені в основному на виявленні фактів торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, поліцейські також шукали підказки для виявлення інших форм експлуатації, включаючи трудову [7].

Отже, ураховуючи потребу в удосконаленні правоохоронної діяльності щодо протидії торгівлі людьми в умовах воєнного стану, необхідно запровадити передовий досвід діяльності правоохоронних органів зарубіжних країн, міжнародних поліцейських організацій Інтерполу та Європолу стосовно боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми та іншими злочинами загальнокримінальної спрямованості, у практичну діяльність оперативних підрозділів Національної поліції та навчальний процес закладів вищої освіти МВС.

### Список використаних джерел

1. «Від початку війни рівень злочинності в Україні знизився», – Ігор Клименко в інтерв'ю Reuters. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/vid-pochatku-viiny-riven-zlochnnosti-v-ukraini-znyzyvsia-ihor-klymenko-v-interviu-reuters>
2. Злочини, вчинені військовими РФ під час повномасштабного вторгнення в Україну (станом на 03.05.2023). URL: <https://www.npu.gov.ua/news/zlochyny-vchyneni-viiskovymy-rf-pid-chas-povnomasshtabnoho-vtorhnnenia-v-ukrainu-standom-na-03052023>
3. Міграційна поліція під егідою ЄВРОПОЛ створює міжнародну інформаційну платформу для запобігання торгівлі людьми серед українських біженців. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/torgivlya-lyudmi/migracijnapolicziya-pid-egidoyu-jevro-pol-stvoryuje-mizhnarodnu-informacijnuplatformu-dlya-zapobigannya-torgivli-lyudmi-sered-ukrajinskix-bizhenciv/>
4. «Возз'єднати Україну»: Нацполіція запустила новий мобільний додаток із пошуку зниклих дітей. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/vozziednaty-ukrainu-natspolitsiia-zapustyla-novy-mobilnyi-dodatok-iz-poshuku-znyklykh-ditei>
5. У Євросоюзі за участю України проведено 4 глобальних операції щодо протидії торгівлі людьми, жебракуванню та експлуатації – Нацполіція. URL: <https://mediacenter.org.ua/uk/u-yevrosoyuzi-za-uchastyu-ukrayini-provedeno-4-globalnih-operatsiyi-shhodo-protidiyi-torgivli-lyudmi-zhebrakuvannyu-ta-ekspluatatsiyi-natspolitsiya/>
6. Викрито схему відправки українок у сексуальне рабство до Чехії. URL: <https://mvs.gov.ua/news/vikrito-sxemu-vidpravki-ukrayinok-u-seksualne-rabstvo-do-čexii>
7. 20 країн плетуть мережу, щоб зловити торговців людьми під час хакатону. URL: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/20-countries-spin-web-to-catch-human-traffickers-during-hackathon>

**О. Б. Онишко,**  
доцент кафедри теорії права,  
конституційного та приватного права,  
кандидат юридичних наук, доцент  
(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)

## **ПРАВОВІ ФОРМИ УСИНОВЛЕННЯ В ПОЛЬЩІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД**

Одним із важливих аспектів виховання здорового, цілеспрямованого та успішного покоління є середовище, яке його оточує. Таке середовище починається з родини, яка формує підвалини особистості дитини, встановлює напрями та пріоритети життєдіяльності і визначає особливості поведінки, поводження в суспільстві, адаптації до різних життєвих обставин.

Поняття «усиновлення» походить з лат. – *adoptio, adoptionis*, що означає виховання дитини як власної, її адаптація у своїй родині. Це стосується, насамперед, знедолених дітей, волею долі позбавлені власної родини, сиріт, покинутих дітей, вихованців дитячих будинків [1, с. 25–26].

Про відмову від дитини і передачу її на усиновлення щорічно приймають рішення батьки 3,6 тис. дітей Польщі. Це небагато, якщо врахувати, що в дитячих будинках на батьків чекають 20 тисяч дітей. Однак більшість із них не можуть бути усиновлені через неврегульованість їх правового статусу. Пари, зацікавлені в усиновленні дитини, найчастіше намагаються усиновити новонароджених або немовлят, щоб якомога довше насолоджуватися їх дитинством, а також побоюючись негативного досвіду дитини, яка перебуває в дитячому будинку та в прийомних сім'ях. Для тих, хто не знайшов батьків у Польщі, існує іноземне усиновлення. Зазвичай воно застосовується до дітей віком від 7 років, із затримкою розвитку, з генетичними хворобами (психічними чи фізичними) [2].

Щодо класифікації, то в Польщі існує три види усиновлення.

1. *Анонімне усиновлення.* Дитина назавжди потрапляє в нову сім'ю і стає її повноправним членом, отримує нове свідоцтво про народження, в якому усиновлювачі записані батьками дитини. Прийомні батьки мають право змінити ім'я

та прізвище дитини. Також варто додати, що старе свідоцтво про народження не підлягає розголошенню в майбутньому. Повне усиновлення стосується в першу чергу немовлят. Таємниця усиновлення не підлягає розголошенню навіть після досягнення усиновленим повноліття. Припинення родинних зв'язків з усиновленим не допускається.

*Повне усиновлення.* Це найбільш поширений вид усиновлення, за яким усиновлена дитина стає повноправним членом сім'ї усиновлювачів і набуває всіх прав та обов'язків, що випливають із спорідненості (в тому числі право на спадщину). Біологічні батьки позбавлені батьківських прав, а їхні зв'язки з усиновленою дитиною повністю припиняються, спілкування з біологічними батьками не допускається. Усиновлена дитина, досягнувши повноліття, може подати заяву про ознайомлення з фактичним свідоцтвом про народження, і таким чином дізнатися про своїх біологічних батьків і своє походження.

*Неповне усиновлення* – це особливий вид усиновлення, який стосується лише відносин між усиновленою дитиною та усиновлювачами. Тому ці зв'язки не поширюються на родичів прийомної сім'ї, за винятком нащадків (баби, діда). Усиновлена особа не розриває повністю зв'язки з біологічною родиною, не змінює і свідоцтво про народження. Усиновителі зазначені лише у скороченому свідоцтві про народження дитини.

Як у випадку повного, так і неповного усиновлення припинення таких взаємовідносин між усиновлювачами та усиновителями допускається на підставі рішення суду за виняткових обставин за заявою усиновлювачів, усиновлених, або на вимогу прокурора.

Усиновленою може бути лише дитина, яка має врегульоване правове становище, тобто дитина, яку залишили біологічні батьки (відмова від дитини або позбавлення батьків батьківських прав за рішенням суду) або опікуни якої померли. Незважаючи на те, що батьки можуть прийняти рішення про віддачу дитини на усиновлення до її народження, згода батьків на усиновлення дитини не може бути дана раніше ніж через 6 тижнів після народження дитини. Раніше вказаного терміну, незалежно від попередніх заяв, дитина не може бути віддана на усиновлення.

При усиновленні із зазначенням усиновителів батьки на судовому засіданні можуть вказати особу усиновителя,

який може бути лише родичем батьків дитини. Зазначена особа також може бути чоловіком (дружиною) одного з батьків, який не є батьком або матір'ю дитини (тобто вітчим або мачуха також можуть усиновити дитину). Цей порядок потребує одночасного зазначення згоди усиновлювача. До порушення справи про усиновлення суд встановлює строк (не більше 2 тижнів), у який особа повинна подати заяву про усиновлення дитини.

На сьогоднішній день в Польщі існує 63 центри усиновлення, ще 2 центри, уповноважені для здійснення іноземного усиновлення. Як правило центри функціонують на базі дитячих будинків як державного підпорядкування, так існують при католицьких церквах та монастирях [3].

Після подання заяви та всіх необхідних документів до відповідного центру розпочинається процес усиновлення, першим етапом якого є співбесіда з майбутніми батьками про дитину, її потреби, сімейні зв'язки, матеріальний стан, яку проводять психологи та педагоги центру. Також здійснюється опитування інших родичів про психологічний, фізичний та матеріальний стан усиновлювачів (сусіди не опитуються).

Наступним етапом є участь майбутніх усиновлювачів у груповому навчанні, яке проводить центр на предмет проблем, які можуть виникнути у зв'язку з усиновленням дитини, її вихованням, навчанням, суспільною адаптацією. Таке навчання проводиться кваліфікаційною комісією, до складу якої входять працівники центру з усиновлення, психолог, лікар, юрист, а в релігійних центрах – і священнослужитель. Комісія надає висновок про присвоєння кваліфікації кандидатам в усиновлювачі або відмовляє в наданні такої кваліфікації (проходження навчання не прирівнюється до отримання кваліфікації) [4].

Після отримання позитивного кваліфікаційного висновку починається період очікування дитини, центр усиновлення здійснює відбір кандидатів для дитини. Перша зустріч з дитиною відбувається в центрі усиновлення або в прийомній сім'ї, де перебуває дитина. Зустрічі проводяться в присутності працівників центру, і може статися так, що дитина спочатку не сприйме нових батьків [5, с. 44–47].

Наступний етап передбачає отримання рішення Сімейного суду про усиновлення<sup>1</sup>. За наявності вказаного рішення



до Департаменту у справах сім'ї та неповнолітніх також подається заява про складання нового свідоцтва про народження із зазначенням того, чи планується зміна імені дитини, яка у випадку дітей старше 13 років потребує їх згоди).

Після виконання вищевказаних дій здійснюється передання дитини на виховання усиновлювачам за місцем їх проживання. Перебування дитини в сім'ї усиновлювачів контролюється працівниками Центру усиновлення та Сімейним судом).

Загалом процес усиновлення дитини в Польщі в середньому триває 1–2 роки (за нормами законодавства цей термін має сягати 9 місяців, так як стільки триває вагітність), однак процес затягується з огляду на батьківське навчання та очікування на дитину [6, с. 112–116].

Усиновлення дитини передбачає подачу необхідних документів до центру (документація може дещо відрізнятися в залежності від центру). Це є: заява до центру усиновлення; копія свідоцтва про шлюб (часто центри вказують мінімальний період шлюбу, після якого можна подати заяву на усиновлення, а у випадку другого шлюбу – свідоцтво про розірвання попереднього шлюбу або визнання шлюбу недійсним; Католицькі осередки також вимагають запис про укладення т. зв. сакраментальні стосунки та думка пароха або дружно-го священика; свідоцтво про народження – у разі звернення за дитиною одиноких осіб; довідка про заробіток і роботу або заява підприємця; довідка про судимість з Державного реєстру судимостей; медичні довідки лікаря первинної ланки про відсутність протипоказань за станом здоров'я для усиновлення дитини, а у разі наявності хронічного захворювання – довідку лікаря-спеціаліста; декларація кандидатів про те, що їхні батьківські права не були обмежені та не припинені та не позбавлені їх; декларація про повну дієздатність;

---

<sup>1</sup> Сімейний суд є одним із відділів місцевого окружного суду – палати у справах сім'ї та неповнолітніх. Відповідно до Закону Польщі про систему загальних судів Сімейний суд наділений компетенцією розглядати справи у сфері: – сімейне та опікунське право; – провадження у справах неповнолітніх; – провадження щодо осіб, які страждають на алкогольну залежність [7]. Відповідно до ст. 568 Цивільно-процесуального кодексу Польщі розгляд справ про усиновлення здійснюється Судами опіки, які Сімейними судами [8].

декларація кандидатів про відсутність залежностей та психічних розладів; рукописні резюме кандидатів [4].

Право на усиновлення дитини може мати місце за певних умов: після законної згоди біологічних батьків на усиновлення дитини без зазначення особи усиновлювача; згода біологічних батьків не потрібна, якщо вони були законно позбавлені батьківських прав, невідомі або спілкування з ними стикається з перешкодами, які важко подолати; згода на усиновлення дитини може бути видана лише через 6 тижнів після народження дитини; рішення про усиновлення виноситься сімейним судом на підставі висновку центру усиновлення [9, с. 89–94].

Мінімальна різниця між усиновлювачем та усиновленим не може бути меншою за 18 років. У випадку сімейної пари вік старшого з батьків не може бути більшим ніж 40 років відповідно до віку дитини. З цієї причини літні батьки мають менше шансів усиновити дитину. Однак, Сімейний суд може зробити виняток, тобто дещо збільшити вік усиновлювачів, якщо це близькі родичі: бабуся, дідусь, рідна тітка чи дядько [10, с. 279–291]. Кандидати в усиновлювачі повинні відповідати різним умовам усиновлення дитини, зокрема: мати не менше кількох років сімейного стажу (його тривалість залежить від правил конкретного центру усиновлення); різниця у віці між майбутніми батьками та дитиною не може бути менше 18 років і не більше 40 років; мати житлове та матеріальне становище, що забезпечує належні умови для розвитку дитини; мати гарне фізичне та психічне здоров'я. Не можуть усиновити дитину особи, які не мають повної дієздатності, не мають відповідної мотивації, мають судимість, позбавлені батьківських прав (в повній мірі чи обмежено), а також не відповідають формально вимогам, встановленим польським законодавством [11, с. 128–135].

Лише після використання усіх можливостей віддати дитину на усиновлення в Польщі можна використати право на міжнародне усиновлення з урахуванням інтересів дитини [12].

Польща є учасником Гаазької конвенції про захист дітей та співробітництво у сфері міжнародного усиновлення [13]. Це означає, що громадяни Польщі, як бажають усиновити дитину з іншої країни, яка є учасницею Гаазької конвенції, повинні звернутися до міжнародного центру усиновлення<sup>2</sup>, який

готує кандидатів до процесу усиновлення та збере необхідні документи. Документація надсилається до одного з двох центрів усиновлення в Польщі, який проводить процедури міжнародного усиновлення. Потім документи кандидатів надсилаються до польського центрального органу з усиновлення за кордоном, тобто до Міністерства сім'ї та соціальної політики. Усі необхідні документи перекладаються на офіційну мову країни походження дитини присяжним перекладачем. Кандидати, які бажають усиновити дитину з країни, яка не є учасницею Гаазької конвенції, повинні визначити, яким вимогам має відповідати рішення про усиновлення, щоб воно було визнане польською стороною (чи воно визнається автоматично) та щоб дитина мала право в'їзду та постійного проживання в Польщі [14]. Центральний орган країни перебування (тобто центральний орган держави, в якій заявники постійно проживають) або інша організація, уповноважена цим органом, надсилає досьє потенційних усиновлювачів до одного з польських центрів міжнародного усиновлення, уповноважених співпрацювати з центральними органами влади інших країн або з державними ліцензованими організаціями чи центрами усиновлення. У випадках посередництва акредитованої іноземної організації документи надсилаються безпосередньо до центру усиновлення, з яким ця організація співпрацює, а у випадках відсутності посередництва акредитованої іноземної організації документи надсилаються до центру усиновлення через Міністерство сім'ї, праці та соціальної політики [16, с. 5–10].

Виходячи із вищевикладеного, слід підсумувати, що процес усиновлення у Польщі є складним, багатоетапним та потребує багато витримки зі сторони потенційних усиновлювачів, які повинні довести своє право на гідне виховання майбутньої дитини, тоді як у випадку біологічних батьків, які народили дитину самостійно, виконання жодних умов чи навчання у відповідних центрах батьківства не вимагається. Створюючи нелегкі умови для усиновлення держава хоче максимальним чином врахувати інтереси дитини, потенційні ризики

---

<sup>2</sup> Міжнародних центрів у Польщі є 2: Єпархіальний центр усиновлення в соснові (Diecezjalny Ośrodek Adopcyjny w Sosnowcu) і Католицький центр усиновлення у Варшаві (Katolicki Ośrodek Adopcyjny w Warszawie) [15].

недобросовісного усиновлення та ще низку факторів. На відміну від України, в Польщі право на усиновлення мають як подружні пари, так і особи самотні, тобто такі, які не перебувають у шлюбі. Міжнародне усиновлення польських дітей характеризується ускладненою процедурою, оскільки в усиновленні задіяне Міністерство сім'ї, праці та соціальної політики, яке здійснює контроль за кожним етапом усиновлення.

#### Список використаних джерел

1. Kalinowski Marian Adopcja – sens pojęcia. *Opieka. Wychowanie. Terapia*. 1994, № 3, s. 25–26
2. Adopcja dziecka: zasady adopcji w Polsce. 10 kroków do adopcji dziecka
3. URL: <https://www.poradnikzdrowie.pl/psychologia/relacje/10-krokow-do-adopcji-dziecka-zasady-i-warunki-adopcji-w-polsce-aa-1MaC-7pgy-xRkx.html>
4. Wyraz ośrodków adopcyjnych w Polsce. Wykaz sporządzony dn. 07.08.2021 URL: [https://www.domydziecka.org/uploadUser/file/adopcja/wykaz\\_osrodkow\\_adopcyjnych\\_w\\_polsce\\_2021.pdf](https://www.domydziecka.org/uploadUser/file/adopcja/wykaz_osrodkow_adopcyjnych_w_polsce_2021.pdf).
5. O wspieraniu rodziny i systemie pomocy społecznej. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/>
6. Labądz Andrzej Przygotowanie rodziców zastępczych i adopcyjnych. *Problemy Opiekuńczo – Wychowawcze*. 2002, № 7, s. 44–47.
7. Prawo o ustroju sądów powszechnych. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Dz. U. 2001 Nr 98 poz. 1070. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/>
8. Kodeks postępowania cywilnego. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/>
9. Wroniszewska Marta. *Tu jest teraz twój dom. Adopcja w Polsce*. Warszawa : Wydawnictwo Czarne, 2021. 336 s.
10. Krajewska Beata. *Między pomocą społeczną, wsparciem a pieczę zastępczą : założenia i rzeczywistość wybranych instytucji*. Gdańsk : Wydawnictwo Naukowe Katedra, 2018. 220 s.
11. Kalus Alicja. Adopcja dziecka a rozwój obrazu siebie malzonków. Streszcz. w jęz. ang. *Studia Psychologiczne KUL*. T. 11 (2003), s. 279–291.
12. Modlibowska Magdalena. *Odczarować adopcję*. Warszawa : Wydawnictwo Mamania, 2020. 396 s.
13. Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/> (art. 114-127)
14. Конвенція про захист дітей та співпраця у галузі міжнародного усиновлення від 29.05.1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
15. Obwieszczenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 13 stycznia 2017 roku w sprawie listy ośrodków adopcyjnych upoważnionych do współpracy z organami centralnymi organizacjami lub ośrodkami adopcyjnymi. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/>
16. Rusaczyk, Janusz Rodziny adopcyjne i zastępcze. «Wychowawca». 2019, № 1, s. 5–10.

**О. І. Савайда,**  
старший науковий співробітник  
науково-дослідної лабораторії ЛьвДУВС,  
кандидат юридичних наук, доцент  
(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)

## **ОСНОВИ МЕНТАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК СОЦІАЛЬНІ ЧИННИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ**

Розглядаючи таке негативне соціально-правове явище як торгівля людьми, потрібно зазначити, що цей вид злочину належить до сфери особливо виду злочинів транскордонного значення. Сучасні глобалізаційні світові процесами, зростаюча кількість міжнародних зв'язків між державами також впливають і на ознаки організованої злочинності, в зв'язку з чим її прояви стають транснаціональними, які містять зовнішні ознаки міжнародних злочинних корпорацій [1, С. 186]. І у міжнародному, і у вітчизняному законодавстві торгівля людьми визнається одним із найтяжчих видів злочинів. Саме вказаний вид злочину зазвичай вчиняється в рамках організованої злочинності, який тягне за собою й більш суворий вид відповідальності та складніший процес доказування, оскільки такі види злочину належать до латентних.

Безперечно, цей вид злочину також торкається й порушень основоположних прав та свобод людини та громадянина. Тому, на нашу думку, потрібно впроваджувати цілісний та заснований на правах людини підхід до боротьби з торгівлею людьми.

Наукові розробки у сфері організованої (транснаціональної) злочинності спрямовані передусім на вирішення гострих прикладних проблем запобігання торгівлі людьми, організованої злочинності, протидії корупції, на захист прав дітей тощо [2, с. 296]. Особливо вони актуальні зараз для українського суспільства, під час здійснення військових дій зі сторони російської федерації, які впливають на природно-правові процеси життєдіяльності людини, дитини, нації, держави, а також підривають економічні, психологічні, моральні, духовні та ментальні засади нашого соціуму.

Досягнути певного позитивного результату в сфері боротьби та профілактики щодо протидії торгівлі людьми можна лише в здійсненні комплексу економічних, політичних, ідеологічних, виховних, правових заходів, спрямованих на недопущення завершення злочинів на різних етапах розвитку злочинної поведінки [3].

Деформація суспільної свідомості, особливо під час стресових ситуацій (війна, економічні кризи), нестабільність державної політики (як внутрішньої та і зовнішньої) призводить до посилення проявів організованої злочинності. Створення надійної системи запобігання організованої злочинності має бути одним із пріоритетних напрямків державної політики по забезпеченню безпеки суспільства.

На нашу думку, в сучасних військових умовах, українське суспільство як ніколи потребує цілісного та згуртованого об'єднання, а також усвідомлення ментальних основ нашої нації з метою запобігання та подолання й призупинення злочинності в нашій державі.

В таких загрозливих викликах сьогодення, основи ментальної культури, можуть слугувати як чинники подолання такого негативного феномену, як торгівля людьми.

В подоланні цього феномену повинна бути налагоджена конструктивна взаємодія різних державних (правоохоронні органи, заклади надання соціальної допомоги тощо) та недержавних суб'єктів (громадські організації, благодійні фонди), які можуть протидіяти торгівлі людьми через спільну профілактичну та превентивну діяльність.

На нашу думку, такими профілактичними та превентивними заходами в протидії торгівлі людьми також може виступати ментальна культура, яка в першу чергу зосереджена на підвищенні рівня правосвідомості, правової культури та загального розвитку (освітнього, економічного, правового) громадян та осіб, які можуть в першу чергу бути жертвами такого виду злочину (соціально незахищені категорії населення – сім'ї, які потрапили в складні життєві обставини та які потребують сторонньої допомоги, діти, молодь тощо).

Розглядаючи ментальну культуру особи, суспільства, нації в першу чергу наголошуємо на тому, що будь-який вид культури має відповідний культурний потенціал, який в свою чергу

сприяє (як позитивному так і негативному) впливу на діяльність суспільства.

Оскільки ментальні основи культури включають специфічні способи світосприйняття, отже можемо говорити що, від такого уявлення щодо певних явищ оточуючої дійсності відбувається й певне поєднання людей у соціальні та історичні спільноти, що в свою чергу проявляється на рівні колективної та індивідуальної свідомості (правосвідомості) [4, 156 с].

Основи ментально культури суспільства це певна проекція сукупності уявлень, емоцій, переживань та певних життєвих позицій та установок спільноті людей, які визначають їх об'єднане уявлення про світ та його явища [5]. Певною мірою можна навіть розглядати основи ментальної культури як певні розумові засоби, якими ми сприймаємо та усвідомлюємо події, явища, феномени реальності.

Безперечно, що основи ментальної культури мають національне забарвлення. Тому, й не дивно, що характер нації (дух нації), як складова ментальної культури буде в кожного соціуму (етносу) різна. Але, саме такі особливості ментального характеру народу дають йому своєрідну унікальність та можливість проявлятися саме в критичних та непередбачуваних ситуаціях. Глибшому усвідомленню свого власного культурного потенціалу можна досягнути також й за рахунок пізнання та усвідомлення установок та змісту інших культур (що особливо важливо під час війни).

Наголосимо, що основи ментальності залежать від типу суспільства (соціокультурний світ) та особистості (тобто мова йде про їх взаємозв'язок), яким притаманні ознаки та особливості загальної національної культури, а також особливості культур або культурних форм, які зумовлюють менталітет і окремих соціальних груп в суспільстві [6, 115 с.].

Ментальні основи виступають ніби передумовами, які сприяють орієнтації людини в подіях і умовах життя, а також під час визначеності та у прийнятті рішень та у зайнятті власної позиції (тут мова йде про власні усвідомлені межі поведінки особистості, нації, народу тощо). Вони виступають передумовою для популяризації культури законності в Україні, що в свою чергу сприяє більшому усвідомленню

щодо проблемних аспектів, таких наприклад, які стосуються протидії торгівлі людьми.

Безперечно, торгівля людьми це міжнародний злочин, який не оминає жодної країни світу, але Україна також виступає як і країна проходження транзиту, і призначення людей, які експлуатуються в міжнародній системі торгівлі людьми. Тому освідченність, високий рівень культури та правосвідомості наших громадян, культурні потенціал та основи ментальної культури українців на превентивному та профілактичному рівні формують систему протидії цьому явищу.

#### Список використаних джерел

1. Шостко О. Визначення поняття «організована злочинність» у зарубіжній кримінології. *Вісник Академії наук України*. 2006, № 1, С. 182–190.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. : Видавничий Дім «Ін Юре», Кн. 2 Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. 2007, 712 с.
3. Науково-практичний коментар до Закону України «Про протидію торгівлі людьми» ; кол. авторів; за заг. ред. О. М. Бандурки, К. Б. Левченко, О. М. Литвинова. К. : Агенство «Україна», 2013. 182 с.
4. Лекції з історії світової та вітчизняної культури : навч. посібник. Вид. 2-ге ; за ред. А. Яртіся, В. Мельника. Львів : Світ, 2005. 568 с.
5. Гілея: Науковий вісник. *Збірник наукових праць* ; гол. ред. В. М. Вашкевич. К. : ВІР УАН, 2012, Випуск 59 (додатки). 260 с.
6. Основи культурології. Навчальний посібник Л. О. Сандюк, Н. В. Щубелка, М. Ф. Шмиголь, О. В. Сулим, С. П. Симоненко, І. Д. Романенков, Ю. С. Юшкевич. Видавництво: Центр учбової літератури. 2017. 400 с.



**М. М. Сербін,**  
провідний фахівець з організації наукової роботи  
відділу забезпечення діяльності центру,  
кандидат юридичних наук, доцент  
*(Запорізький науково-дослідний  
експертно-криміналістичний  
центр МВС України)*

## **СПОСІБ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ**

На сьогоднішній день охорона кордону є важливою та невід'ємною складовою загальнодержавної системи забезпечення національної безпеки України, її суверенітету і територіальної цілісності [1, с. 5].

Серед злочинів у сфері охорони державної таємниці, недоторканості державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації значне місце посідає незаконне переправлення осіб через державний кордон України, відповідальність за яке передбачена ст. 332 Кримінального кодексу України.

Центральне місце в методиці розслідування окремих видів злочинів як відомо належить криміналістичній характеристиці злочинів.

Криміналістичною характеристикою називається система відомостей про криміналістично значущі ознаки злочинів даного виду, що відображає закономірні зв'язки між ними і слугує побудові та перевірці слідчих версій у розслідуванні злочинів. Її метою є оптимізація процесу розкриття і розслідування злочину [2, 274].

Практична значущість криміналістичної характеристики злочинів полягає в тому, що вона сприяє: 1) розробленню окремих методик розслідування; 2) побудові типових програм і моделей розслідування злочинів; визначенню напрямку розслідування конкретного злочину. Ця характеристика слугує слідчому своєрідною інформаційною базою, набором відомостей про певний вид злочин [3, 182].

Уніфікувати елементний склад криміналістичної характеристики злочинів практично неможливо, тому дослідники не дійшли до єдиної думки щодо змісту даної категорії.

Єдина мета, що була досягнута, це виявлення найбільш поширених елементів криміналістичних характеристик різних видів злочинів.

На нашу думку, до елементів криміналістичної характеристики незаконного переправлення осіб через державний кордон України слід віднести типові відомості: про спосіб вчинення і матеріальні сліди злочину; про місце та обстановку вчинення злочинних дій; про час вчинення злочину; про знаряддя і засоби; про особу злочинця і мотиви злочину.

Спосіб незаконного переправлення осіб через державний кордон України являє собою сукупність завчасно спланованих дій злочинців з підготовки, безпосереднього вчинення та приховування злочину, детермінованих властивостями їх особистості, рушійними мотивами, переслідуваними цілями вчинення злочину, застосовуваними в конкретних умовах обстановки і збереженими в об'єктивній дійсності типовими слідами як наслідками злочину [4, 47].

Так, контррозвідка Служби безпеки України викрила схему нелегального виїзду за кордон чоловіків призовного віку: співробітник Укрзалізниці перевозив ухилинтів за кордон у вентиляційній системі пасажирського вагона.

За даними спецслужби, щоб приховано вивозити людей за межі України, провідник потяга Запоріжжя–Перемишль обладнав спеціальну схованку у вентиляційній системі купе провідника. У технологічній порожнині чоловіки мали ховатись під час проходження прикордонного паспортного контролю. За один рейс у схованці могла поміститись одна людина у «згорнутому» стані. Вартість такої «послуги» сягала близько 2,5 тис. дол.

Контррозвідники СБУ викрили нелегальний «трафік» і затримали провідника на пункті пропуску «Мостиська-2» на спробі незаконного вивезення військовозобов'язаного за кордон.

Затриманому посадовцю повідомлено про підозру за ч. 3 ст. 332 (незаконне переправлення осіб через державний кордон) Кримінального кодексу України [5].

Таким чином, варто погодитись з вітчизняними науковцями, які вважають, що спосіб вчинення є центральною ланкою криміналістичної характеристики злочину. Всі інші її елементи так чи інакше пов'язані зі способом, хоча і мають самостійне значення. Розробляючи конкретні методики розслідування злочинів, необхідно досліджувати і показувати кореляційні зв'язки між різними елементами криміналістичної характеристики, особливо між способом та іншими її структурними елементами [6, 90].

#### Список використаних джерел

1. Шульга А. М., Цвіркун Н. Ю. Підстави кримінальної відповідальності за незаконне переправлення осіб через державний кордон України / А. М. Шульга, Н. Ю. Цвіркун. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2017. № 1 (15). С. 167–177.
2. Криміналістика : підручник / В. В. Пяковський, Ю. М. Черноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. К. : «Центр учбової літератури», 2015. 544 с.
3. Настільна книга слідчого : наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін. 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2007. 728 с.
4. Бегалов Є. П. Розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України : дис. ... д-ра філософії : 081 / Бегалов Євгеній Павлович. К., 2020. 278 с.
5. СБУ затримала провідника потягу – ховав пасажира у вентиляції. URL: <https://zib.com.ua/ua/155696.html>
6. Весельський В. К. Сучасні можливості використання даних про спосіб вчинення злочину в боротьбі зі злочинністю : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / Весельський В. К, С. М., Пяковський В. В. К. : КНТ, 2009. 160 с.

**О. В. Сітайло,**  
старший викладач кафедри прикордонної служби  
(Національна академія державної прикордонної  
служби України імені Б. Хмельницького)

**А. О. Маковський,**  
старший викладач кафедри психології, педагогіки  
та соціально-економічних дисциплін,  
кандидат психологічних наук  
(Національна академія державної прикордонної  
служби України імені Б. Хмельницького)

## **ФОРМИ ТА МЕТОДИ ВЗАЄМОДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ З ІНШИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ З ПИТАНЬ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ**

Правовою базою організації взаємодії є:  
конституційні вимоги щодо захисту прав людини й грома-  
дянина;

кримінально-процесуальне законодавство, що встанов-  
лює єдині завдання перед слідчими органами й органами діз-  
нання вповноважених міністерств і відомств стосовно вияв-  
лення, розкриття, запобігання злочинам, провадження в кри-  
мінальних справах і розшуку винних осіб;

галузеві акти законодавства, які встановлюють функції  
та повноваження відповідних правоохоронних органів щодо  
організації взаємодії;

функціональні (спеціальні) акти законодавства;

укази, розпорядження Президента України та постано-  
ви Уряду з питань боротьби зі злочинністю й правоохоронної  
діяльності;

державні програми боротьби зі злочинністю;

міжнародні договори України з питань взаємодії у сфері  
боротьби зі злочинністю;

відомчі та міжвідомчі нормативно-правові акти (накази,  
інструкції);

акти Генеральної прокуратури України з питань органі-  
зації взаємодії слідчих підрозділів, які мають міжгалузевий  
характер.

Взаємодія як організаційно-правова категорія ґрунтується на таких основних принципах:

- неухильне додержання законності, конституційних прав і свобод громадян усіма суб'єктами взаємодії;

- комплексне використання сил і засобів суб'єктів взаємодії за умови чіткого розмежування компетенції;

- процесуальна самостійність співробітників правоохоронних органів, які беруть участь у спільних міжвідомчих заходах, насамперед слідчих;

- персональна відповідальність уповноважених керівників, на яких покладено функцію координації зусиль, за організацію та наслідки заходів, насамперед спільних оперативно-розшукових і слідчих дій;

- узгодженість під час планування спільних заходів;

- безперервність у організації та керівній діяльності, оперативно-розшукових заходах і провадженні в справах із розкриття злочинів;

- активне використання новітніх наукових і технічних досягнень у роботі із запобігання, розкриття та розслідування злочинів;

- постійний типовий обмін інформацією між працівниками різних відомств, працівниками слідчих і оперативних підрозділів одного відомства з додержанням правил нерозголошення даних попереднього розслідування й оперативно-розшукових заходів.

Конкретні завдання працівників правоохоронних органів, які беруть участь у організації, керівництві та безпосередньому здійсненні взаємодії, впливають із загальних завдань, обумовлених законодавством. Такими завданнями є:

- запобігання, розкриття, всебічне й об'єктивне розслідування злочинів;

- забезпечення невідкладних організаційних, слідчих і оперативно-розшукових заходів;

- забезпечення профілактичних заходів щодо запобігання злочинності, насамперед організованих злочинів і фактів корупції;

- своєчасне викриття та притягнення до відповідальності осіб, які вчинили правопорушення, а також здійснення заходів, спрямованих на відшкодування потерпілим заподіяної матеріальної шкоди.

Систему взаємодії можна розглядати як соціально-правову модель, складниками якої є: владно-організуючі рішення з координації; методи координації; форми координації; договірні засади координаційної діяльності; прямі зв'язки між правоохоронними органами.

Владно-організуючі рішення з координації діяльності правоохоронних органів України. Ці рішення є актом свідомості й волі людини або спільноти, за юридичним змістом – способом встановлення правових норм або їх застосування в конкретних життєвих ситуаціях. Рішення приймає уповноважений державний орган або посадова особа з питань, що належать до їхньої компетенції.

Координаційне рішення - це акт управління, за допомогою якого суб'єкт координації визначає підстави виникнення, зміни або припинення узгоджених дій щодо безпосередніх суб'єктів координації. В основі координаційного рішення має бути системне узгодження функцій відповідних правоохоронних органів і компетенції уповноважених осіб.

Вимоги, що пред'являють до управлінських рішень такі: законність; наукова обґрунтованість юрисдикційністю (або визначення повноважень суб'єктів); високий рівень компетентності учасників процесу прийняття рішень; конкретність; своєчасність надання й отримання інформації та прийняття рішення.

У координаційному рішенні поєднуються формальні та неформальні складники управлінської роботи. У реальній дійсності кожен суб'єкт рішення має власні бажання, прогнози, власний образ реальності. Суб'єкт рішення передбачає тенденції розвитку організацій, модифікує вплив різних факторів, передбачає наслідки, що залежать від нього. Спільна координована діяльність проходить через призму людської поведінки, яка виявляється в неформальних зв'язках відповідної ієрархії відносин і системи інформації.

Важливе значення під час прийняття рішень мають суб'єктивні фактори, які доцільно враховувати. Такими є: особисті якості правоохоронців, які беруть участь у координаційній діяльності; їхні статусні ознаки; міра делегованих повноважень і залучення їх до розробки й прийняття рішень; правове становище (статус) правоохоронного органу.

Заходи щодо реалізації рішень із координації діяльності правоохоронних органів адресовано таким суб'єктам: безпосереднім виконавцям наказу, розпорядження, в якому зазначено програму дій для виконання такого рішення з відповідними термінами; суб'єктам, що забезпечують своєчасність виконання рішень; суб'єктам, що відповідають за організаційне та матеріальне забезпечення виконання рішення, за організацію координуючих зв'язків тощо.

Отже, управлінське рішення з координації діяльності правоохоронних органів України – це владно-управлінський акт, у якому логічно викладено компетенцію вповноважених суб'єктів щодо здійснення координаційних дій, насамперед правоохоронними органами з їх структурними підрозділами й окремими працівниками, які потрібні для досягнення поставленої мети, виконання завдань, забезпечення інтересів, що охороняють.

**З. В. Смутчак,**  
професор кафедри економіки,  
підприємництва та менеджменту,  
доктор економічних наук, професор  
(Навчально-науковий інститут менеджменту та психології  
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»)

## **ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК СОЦІАЛЬНА ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ**

Україна була і залишається країною походження, транзитною країною та країною призначення для торгівлі людьми ще від початку 1990-х років. Жертвами цих злочинів стають як чоловіки, так і жінки та діти, яких використовують для примусової праці, сексуальної експлуатації, змушують до жебрацтва та експлуатують у інших формах. Основними країнами призначення є росія, Польща та Туреччина; окрім того, торгівля людьми відбувається і всередині України. З моменту повномасштабного вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року ця проблема набула значно складнішого характеру.

Навіть до вторгнення, показники торгівлі людьми в Україні вже зростали внаслідок пандемії COVID-19 та подальшого вимушеного переміщення людей з охопленої конфліктом Східної України та окупованого Криму. Ці вимушені переселенці є надзвичайно вразливими, а сама проблема значно ускладнюється внаслідок російського вторгнення і тим, що мільйони українців змушені залишати свої домівки, шукаючи порятунку в інших регіонах України та за кордоном. Шахраї, які виступають у ролі посередників з пошуку роботи чи наймачів персоналу, можуть скористатися умовами війни з метою експлуатації тих, хто опиняється у групі ризику [1].

За оцінками представництва Міжнародної організації з міграції (МОМ), до російського вторгнення у лютому 2022 р. в Україні налічувалося понад 300 тис. потерпілих від торгівлі людьми починаючи з 1991 року. За певними оцінками, у 2019–2021 рр. від торгівлі людьми потерпіли майже 46 тис. українців – 29 тис. за кордоном і 17 тис. всередині України [1, 2].

Варто відмітити, що вразливість мільйонів людей зростала через міграцію та економічну скруту. Згідно з даними Управління Верховного комісара ООН з питань біженців, лише в країнах Європи досі перебувають 8 млн українських



громадян, переважно це жінки та діти. Близько 7 млн. осіб змушені переїхати в інші регіони України. Соціологічні опитування свідчать, що у близько 80% доходи зменшилися після початку повномасштабного російського вторгнення. При цьому згідно з дослідженням Міжнародної організації з міграції, більше половини людей в Україні схильні прийняти принаймні одну ризиковану, з точки зору потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, пропозицію праці.

З початком війни картина торгівлі людьми в Україні змінилася: пішла в сторону сексуальної експлуатації, тоді як трудової експлуатації стало менше, як свідчать дані дослідження організації Stop the traffik [3]. Як правило, форми торгівлі людьми, під ризиком яких перебувають біженці з України, – це сексуальна експлуатація, примусова праця, незаконне усиновлення та сурогатне материнство, примусові жебракування та злочинність [4]. Торгівлі людьми сприяє світовий попит на дешеву та нелегальну робочу силу. Бідність та відсутність економічних можливостей робить жінок та дітей потенційними жертвами торгівців людьми, пов'язаними з міжнародними злочинними організаціями. Торгівля людьми включає в себе також осіб, які постраждали від «примусових» шлюбів або яких було продано на ринку праці, наприклад на виробництва, сільськогосподарські плантації та принизливу хатню роботу.

Зазначимо, що торгівля людьми, як і нелегальна міграція має вагомий значення у структурі міграційних потоків. Вона є соціально небезпечним, шкідливим, протизаконним явищем, яке реально загрожує економічним інтересам і громадській безпеці держави. Це є однією з причин зростання злочинності, поширення небезпечних захворювань, розвитку підпільного ринку праці, виникнення напруженості у відносинах між державами.

#### Список використаних джерел

1. Протидія торгівлі людьми. URL: <https://www.usaid.gov/uk/ukraine/fact-sheet/dec-16-2022-trafficking-persons>
2. National survey on migration, human trafficking and other forms of exploitation. URL: [https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/omnibus\\_survey\\_results\\_ukr.pdf](https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/omnibus_survey_results_ukr.pdf)
3. Ukraine Research Interviews Report. URL: [www.stopthetraffik.org](http://www.stopthetraffik.org)
4. Зло в тіні: чому важливо зробити торгівлю людьми видимою. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2023/02/13/252817/>

**О. О. Сподинський,**  
викладач кафедри адміністративного права  
та адміністративного процесу,  
доктор філософії у галузі знань «Право»  
*(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)*

**Ю. А. Хатнюк,**  
завідувач кафедри адміністративного права  
та адміністративного процесу,  
кандидат юридичних наук, доцент  
*(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)*

## **СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

Більше року у нашій державі тривають бойові дії, пов'язані із російською агресією, що як наслідок, відображається негативним станом не тільки на населенні та різних сферах розвитку суспільного життя, а й на особливостях функціонування державних органів, особливо правоохоронних. Структурним підрозділам системи МВС України, які беруть активну участь у стримуванні збройної агресії, ліквідації наслідків війни та надання допомоги населенню на деокупованих територіях прийшлося адаптовуватись до нових реалій сьогодення без проходження попереднього навчання, теоретичної та практичної підготовки, задля ефективного виконання покладених на них службових обов'язків та забезпечення публічного порядку та безпеки.

Одним із таких структурних підрозділів є і Національна поліція України[1]. Працівники органів та підрозділів Національної поліції з першого дня війни продовжують професійно виконувати свої повноваження.

Однак, варто зауважити, що введення на всій території України воєнного стану [2], який триває вже більше року, безперервні бойові дії на сході та півдні України, жакливі наслідки війни, які побачила вся країна на деокупованих територіях України зумовлюють необхідність коригувати та вдосконалювати вектори діяльності поліції, які стосуються виявлення

та припинення правопорушень, забезпечення публічного порядку та безпеки.

Одним із таких векторів, являється якісна підготовка майбутніх фахівців для підрозділів превентивної діяльності Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України [3]. Майбутні поліцейські по закінченню закладів вищої освіти системи МВС України із специфічними умовами навчання, повинні будуть ефективно виконувати свої службові обов'язки по боротьбі із правопорушеннями, забезпеченню публічної безпеки та порядку в умовах сьогодення, ліквідувати наслідки війни у тісній взаємодії із іншими органами системи МВС України, державними органами та органами місцевого самоврядування, особливо, на деокупованих територіях нашої держави.

Події, які відбуваються у нашій державі свідчать про особливу важливість підготовки поліцейських в умовах війни: теоретична, фізична, тактична, вогнева, психологічна підготовка та стресостійкість є надзвичайно важливими складовими висококваліфікованого правоохоронця.

Поліцейські в умовах війни зазнають різноманітних небезпечних для життя випадків. Це має згубний вплив на їх особистість, що призводить до цілого ряду проблем у майбутньому. В умовах війни, це дуже складно зробити, оскільки травматична обставина не є окремою подією, а являється щоденним стресовим фактором, який тривалий у часі [4].

З огляду на сказане трансформаційні процеси професійної підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції мають стати запорукою ефективності виконання ними поставлених службових завдань в майбутньому. Адже поліція відіграє вирішальну роль у боротьбі з правопорушеннями та забезпеченні публічної безпеки та порядку, поліцейські вимушені бути більш пильними та бути готовими швидко відреагувати на небезпечну ситуацію, не зважаючи на загрозу потрапити під обстріл чи отримати поранення.

Здобувачі вищої освіти, які навчаються у закладах вищої освіти системи МВС України із специфічними умовами навчання, окрім теоретичної та практичної підготовки, яка стосується їхньої майбутньої спеціальності правоохоронця чи правознавця повинні в обов'язковому порядку отримати відповідні

знання та навички щодо особливостей несення служби в умовах воєнного стану, особливостей несення служби та виконання завдань, які покладаються на Національну поліцію на деокупованих територіях, або ж у разі перебування у зоні проведення бойових дій, а особливо, в розрізі отримання необхідних навичок щодо протидії та припинення правопорушень, забезпечення публічної безпеки та порядку.

Тому варто зазначити, що при підготовці майбутніх фахівців для підрозділів превенції Національної поліції, в умовах сьогодення, варто звернути увагу на здобуття ними таких компетентностей [5], які включатимуть знання, уміння та навички щодо особливостей протидії правопорушення та забезпечення публічної безпеки та порядку в умовах ведення війни та ліквідації наслідків війни. А сюди можна включити цілу низку компетентностей, таких як:

- вміння працювати в команді та виконувати злагоджені дії. Мається на увазі отримання знань та навичок щодо особливостей несення служби по охороні публічної безпеки та порядку на деокупованих територіях у складі нарядів, які складатимуться із працівників різного роду служб, таких як Національна поліція, Служба безпеки України, Державна служба з надзвичайних ситуацій, Національна гвардія тощо, та полягатимуть у виконанні злагоджених дій під час спільного патрулювання, перебуванні на блок-постах, проведенні стабілізаційних заходів чи навіть здійсненні евакуації, де кожен працівник абсолютно чітко знатиме свою роль, поставленні перед ним завдання та особливості взаємодії під час виникнення небезпечної ситуації;

- здатність до адаптації та дій у стресових ситуаціях, тобто здійснюючи патрулювання чи перебуваючи на службі на блок-пості, або надаючи будь-яку іншу допомогу населенню на деокупованих територіях майбутній поліцейський повинен постійно бути готовим до виникнення ситуації із будь-яким ступенем загрози, вміти правильно відреагувати на таку ситуацію, забезпечивши особисту безпеку та безпеку громадян;

- майбутній поліцейський повинен вміти максимально швидко та об'єктивно оцінювати ситуацію, виокремивши потенційні загрози, в той же час прогножуючи розвиток небезпечної

ситуації, яка складається, та відповідно визначати порядок своїх дій. Це особливо стосується працівників превентивного блоку поліції, зокрема, майбутніх правоохоронців, які залучатимуться до несення служби на деокупованих територіях по охороні публічної безпеки та порядку. Найпростіший приклад – патрулювання території. Адже в ході такого патрулювання може виникати абсолютно різного роду небезпечні ситуації, від вчинення незначного адміністративного правопорушення до масованого ракетного обстрілу, адже територія патрулювання може знаходитися відносно не далеко від лінії фронту. Крім цього, будь-яких небезпек можна очікувати і від самих громадян, які проживають на деокупованій території, однак піддалися інформаційній політиці країни-агресора;

– майбутні поліцейські, зокрема ті, які будуть нести службу на деокупованих територіях, повинні вміти надзвичайно швидко, на підставі здійсненого аналізу обстановки, яка склалась вибирати саме такі заходи превентивного або примусового характеру, які максимально швидко забезпечать очікуваний результат і при цьому зводитимуть до мінімуму завдання шкоди як поліцейському та особі чи особам до яких буде звернено такий захід.

Отож можна назвати ще цілий ряд таких компетентностей, які мають надзвичайно важливе значення для підготовки та розвитку майбутніх фахівців для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції для їх подальшої ефективної та якісної професійної діяльності, а особливо. Якщо така діяльність буде здійснюватись на деокупованих територіях.

Однак, з моменту створення Національної поліції України, підготовці майбутніх поліцейських приділяється особлива увага, оскільки більшість із них це громадяни молодого віку, які присвячують своє життя служінню народу України та виконанню правоохоронних функцій держави. Від початку війни і до сьогодні на поліцейських покладається ще більше завдань і функцій по охороні прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина, інтересів суспільства і держави, забезпеченні територіальної цілісності держави та безпеки громадян, протидії правопорушенням, наданні постійної, цілодобової допомоги громадянам, особливо, які постраждали через війну, або ж які проживають на деокупованих територіях і внаслідок війни

залишилися без необхідних для життя засобів. Все це зумовлює необхідність постійно вдосконалювати вже набуті та розвивати абсолютно нові знання, уміння та навички як у діючих так і в майбутніх працівників поліції для того, щоб створити максимально безпечні умови для життя розвитку кожної людини на території нашої держави.

#### Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Про затвердження Положення про Департамент превентивної діяльності Національної поліції України : Наказ Національної поліції від 27 листопада 2015 р. № 123.
4. Пономаренко Я. С. Поліція в умовах війни: професійні стресові фактори. *Особистість, суспільство, війна* : тези доп. учасників міжнар. психол. форуму (м. Харків, Україна, 15 квіт. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Нац. поліція України; Відділ психол. забезпечення ДП МВС України, Центр морал.-психол. забезпечення, Командування об'єдн. сил Збройних Сил України, Психол. служба ДСНС України, Відділ психол. забезпечення ДП ГУ Нац. гвардії України, Нац. мед. ун-т імені О. О. Богомольця. Харків : ХНУВС, 2022. С. 95–98.
5. Тюріна, В. О. Лідерська компетентність і визначення рівня її сформованості у курсантів як майбутніх офіцерів поліції. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 20, т. 3. С. 90–92.

**Ю. П. Степанова,**

заступник начальника науково-дослідного відділу,  
кандидат юридичних наук, старший дослідник  
(Національна академія Державної прикордонної  
служби України імені Богдана Хмельницького)

## **ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРИКОРДОННОГО ВІДОМСТВА ЯК СУБ'ЄКТА ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ**

Прояви делінквентності, які мають транскордонний характер, віднесені до поточних та прогнозованих загроз національній безпеці та національним інтересам України. Це, зокрема, міжнародний тероризм, наркоторгівля, торгівля людьми, нелегальна міграція, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; корупція, яка підвищує уразливість до загроз; правопорушення у сфері довкілля (п. 10, 24, 28) Стратегії національної безпеки України), негативний вплив яких посилюється триваючими бойовими діями та утриманням російськими окупантами атомних електростанцій.

Зростає кількість порушень міграційного законодавства. Хоча, починаючи з 24 лютого 2022 року, з початком війни, загрози у цій сфері значно змінились якісно. Вони набули стратегічного характеру з огляду на спроби ухилення від мобілізації та виїзд до країн Європейського союзу сімей з дітьми. Оцінюючи поточну міграційну ситуацію в Європі, Європейське агентство з охорони зовнішніх кордонів країн-членів ЄС (Frontex) визначає, що упродовж 2022 року на основних міграційних шляхах до ЄС [1] зафіксовано таку кількість нелегальних мігрантів-вихідців з України: Центральний Середземноморський (морський) – 16; Західно-Балканський (сухопутний) – 2; Західно-Балканський (морський) – 0; Східно-Середземноморський (сухопутний) – 2; Східно-Середземноморський (морський) – 0; Східний прикордонний (сухопутний) – 5130 (у 2021 – 59); Циркулюючий маршрут з Албанії до Греції (сухопутний) – 0; Чорноморський (морський) – 0; інші шляхи – 0.

Як бачимо, найбільш часто українськими мігрантами та переправниками мігрантів використовується Східний

прикордонний сухопутний маршрут, зростання їх чисельності на якому у порівнянні із 2021 роком відбулося на 8 595 %.

Різноманітність та мінливість зазначених загроз вимагає такого ж швидкого і змістовного реагування на них Державною прикордонною службою України (далі – ДПСУ). Тому з огляду на складність структури кримінальної делінквентності, якій протидіє ДПСУ, потребують уваги засоби (механізми) впливу на неї. Вони значною мірою залежать від можливостей ДПСУ з огляду на її правове положення, правові статуси та компетенції, зумовлені цими правовими статусами.

Суміжними категоріями поняття «правовий статус» є «правове положення», «правове становище», «правовий модус». Степанова Т. В. вважає, що правове положення є найбільш широким поняттям та наявне в особи в будь-який момент часу [2]. Ця категорія характеризує місце суб'єкта в системі суспільних відносин загалом, в розрізі усіх видів правовідносин, а правовий статус – при вступі у правовідносини певного виду (матеріальні або процесуальні правовідносини).

Якимчук М. також вважає, що поняття «правове положення» відображає функціональну роль та вказує місце суб'єкта в системі суспільних відносин (Якимчук Н., 2013). Кожен суб'єкт права як конкретна особистість, юридична особа, публічно-правове утворення тощо володіє правовим положенням, таким, що утворюється шляхом поєднання окремих правових статусів (як загальних, так і спеціальних). Причому для кожного конкретного суб'єкта права набір правових статусів є специфічним, залежним від кола суспільних відносин, в якому він перебуває.

Існують і інші підходи до розуміння співвідношення правового статусу і правового положення, при яких ці поняття отождоюють або вживають стосовно різних суб'єктів (Загідулін Р. А., 2008; Хамходера О., 2013). Однак наведене вище бачення є найбільш поширеним і дає можливість сформулювати багатогранну модель участі ДПСУ у різних видах суспільних відносин як суб'єкта протидії кримінальним правопорушенням.

Як правило, категорію «правовий статус» вживають з посиленням на галузь права, норми якої його регламентують. Наприклад, конституційно-правовий, цивільно-правовий статус тощо [3, с. 12]. Так, Трофіменком О. В. було проведене



дослідження адміністративно-правового статусу ДПСУ як суб'єкта сектору безпеки і оборони [4]. Однак досить часто виникає необхідність дослідити діяльність суб'єкта у певній сфері, яка регламентується нормами різних галузей права. В такому разі у назві правового статусу вживається цей вид діяльності та/або сфера, у якій вона здійснюється.

Категорія «правовий модус» є конкретизацією правового статусу, його елементів як таких, що реалізуються лише на певних стадіях відповідних процесів або в окремих сферах суспільних відносин [3, с. 16]. Видається, що «правовий статус» та «правовий модус» є відносно статичною (кореляційно до нормативних змін) і динамічною, юридичною та фактичною складовими правового положення відповідно.

На основі викладеного можемо стверджувати, що правове положення ДПСУ охоплює основні загальні правові статуси ДПСУ та спеціальні правові статуси ДПСУ, одним із яких є правовий статус ДПСУ як суб'єкта протидії кримінальним правопорушенням. Певний правовий модус ДПСУ як суб'єкта протидії кримінальним правопорушенням можемо розглядати лише в контексті конкретних правовідносин, які вже виникли, та у яких одним із суб'єктів є військовослужбовець або працівник ДПСУ, орган чи підрозділ, який вступає у ці правовідносини або ж ДПСУ в цілому.

До прикладу, у рамках кримінального провадження за ч. 3 ст. 332 КК України офіцерами Головного оперативно-розшукового відділу Волинського прикордонного загону спільно зі співробітниками СБУ та слідчими поліції, за процесуального керівництва Володимирської окружної прокуратури, викрито групу осіб, які з корисливих мотивів займалися незаконним переправленням військовозобов'язаних чоловіків через українсько-польський кордон [5]. В даному випадку правовий статус Головного оперативно-розшукового відділу Волинського прикордонного загону як підрозділу, який уповноважений здійснювати оперативно-розшукові заходи, отримав свій розвиток, реалізацію у проведенні оперативних заходів у рамках конкретного кримінального провадження. Сукупність прав і обов'язків підрозділу, які реалізуються, становить його правовий модус.

Під правовим статусом науковці розуміють, як правило, комплекс прав та юридичних обов'язків особи [6, с. 74]. Литвин І. І., досліджуючи сутність правового статусу, слушно пов'язує його зі становищем суб'єкта в соціальній системі саме у тій частині, яка регулюється правом [7, с. 21]. Однак потреби дослідження правового статусу певного суб'єкта для визначення його місця в суспільстві та встановлення його взаємозв'язків з іншими державними органами потребують системного підходу до його розуміння. Саме таку позицію зустрічаємо у працях Оніщенко Н. М. [8] та Скакуна О. Ф. [9], які пропонують визначати правовий статус як передбачену законодавством систему взаємозалежних прав, законних інтересів та обов'язків суб'єкта права. Її доповнює бачення Стадника Р. І. щодо виокремлення у структурі правового статусу органів виконавчої влади України чотирьох блоків: цільового, структурно-організаційного, компетенційного та гарантійного [10]. Правовий статус як правова категорія має чітку стабільну структуру та встановлює характер і принципи взаємодії суб'єктів суспільних відносин між собою, а також шляхом визначення прав, обов'язків та гарантій їх реалізації визначає місце суб'єкта в системі правовідносин [11].

Отже, спеціальний правовий статус ДПСУ як суб'єкта протидії кримінальним правопорушенням пропонуємо розуміти як сформовану у праві модель, що об'єднує як обов'язкові цільовий, структурно-організаційний, компетенційний та гарантійний блоки, елементи яких стосуються протидії ДПСУ кримінальним правопорушенням. Як різновиди цього правового статусу доцільно розглядати правові статуси ДПСУ як суб'єкта протидії торгівлі людьми, переправленню осіб через державний кордон, іншим видам кримінальних правопорушень.

#### Список використаних джерел

1. Monitoring and risk analysis / Frontex. URL: <https://cutt.ly/cwqwL4kf> (дата звернення : 10.05.2023).
2. Степанова Т. В. Про співвідношення поняття «правового статусу» та суміжних категорій. *Правова держава*. 2015. № 19. С. 35–40.
3. Якимчук Н. Поняття «правовий статус», «правове положення», «правовий модус» та «правовий режим»: теоретико-правовий аналіз. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 3. С. 11–18.

4. Трофіменко О. В. Адміністративно-правовий статус ДПСУ як суб'єкта сектору безпеки і оборони: поняття та структура. *Наукові записки*. Серія: право. 2019. Випуск 6. Спецвипуск. Том 2. С. 110–116.

5. На Волині правоохоронці викрили двох чоловіків, яких підозрюють в організації незаконного переправлення ухильників за кордон / Державна прикордонна служба України. URL : <http://surl.li/hegkj> (дата звернення : 10.05.2023).

6. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права і держави : навчальний посібник. 3-тє вид., змінене і доп. К., 1995. 172 с. С. 74.

7. Литвин І. І. Сутність поняття правового статусу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО, 2016. Випуск 38. Том 1. С. 18–21. URL : <http://surl.li/fftmz> (дата звернення : 10.05.2023).

8. Оніщенко Н. М. Правова система: проблеми теорії: монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2002. 352 с.

9. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с.

10. Стадник Р. І. Правовий статус органів виконавчої влади України як розпорядників публічної інформації: теоретико-правові та нормативно-правові засади. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. Випуск 46. Том 2. 2017. С. 33–38. URL : <http://surl.li/heglj> (дата звернення : 10.05.2023).

11. Панчишин А. В. Поняття, ознаки та структура категорії «правовий статус». *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 95–98.

**Ю. А. Столяр,**  
старший викладач кафедри спеціальних дисциплін,  
кандидат наук з державного управління  
(Національна академія Державної  
прикордонної служби України)

## **СКЛАДОВІ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ**

В умовах інформаційного суспільства зростає роль та значення системи інформаційно-аналітичного забезпечення державного управління. Особливо гостро дана проблема стоїть в контексті розробки механізмів державного управління в сфері запобігання та протидії незаконній міграції.

Ключовим напрямком вирішення назрілих проблем в системі державного управління загалом та міграційною сферою зокрема можливе за умови якісного інформаційно-аналітичного забезпечення, на основі якого будуть прийматися державно-управлінські рішення, з одного боку, та буде здійснюватися постійний громадянський контролю за державними органами з іншого боку.

Вітчизняний дослідник проблем формування інформаційно-аналітичного забезпечення державного управління Р. А. Коваль визначає вектори впливу на інформаційно-аналітичне забезпечення та окреслює його вплив на прийняття державно-управлінських рішень. Зокрема, вчений зазначає, що «система інформаційно-аналітичного забезпечення державного управління повинна враховувати пріоритетні напрямки розвитку економіки, наявність ресурсів, демографічні та міграційні особливості певної території. Сам процес управління доцільно розглядати як поєднання трьох режимів прийняття рішень: стратегічний, оперативний, ситуативний» [3].

Погоджуюсь із вченим, вважаю, що система інформаційно-аналітичного забезпечення в міграційній сфері має охоплювати усі рівня державного управління як в часовому напрямку (оперативне, тактичне, стратегічне) так і в просторовому напрямку, зокрема в контексті структурних рівнів системи

управління. Адаптуючи до державного управління в сфері запобігання та протидії нелегальній міграції, просторовим напрямком є рівні управління за якими формується інформаційно-аналітичне забезпечення, а саме пропонуємо виділяти наступні: внутрішній (управління діяльністю Державною міграційною службою); внутрішньо інституційний (між органами державної влади, що реалізують державну міграційну політику); міжгалузевий (між органами державної влади, що реалізують державну політику в різних сферах суспільного життя); міжнародний (між міграційними та прикордонними органами зарубіжних країн).

В сучасній науковій літературі відсутні єдині підходи до розуміння сутності інформаційно-аналітичного забезпечення державного управління загалом та державного управління в сфері запобігання протидії незаконній міграції зокрема.

Складовими інформаційно-аналітичного забезпечення є: мета, завдання, принципи об'єкти та суб'єкти. Говорячи про мету інформаційно-аналітичного забезпечення, то варто розуміти: задоволення інформаційних потреб суб'єктів формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії нелегальній злочинності для прийняття оперативних, тактичних, оперативно-розшукових, стратегічних рішень. Щодо завдань інформаційно-аналітичного забезпечення, то в науковій літературі точиться дискусія. Так, Дехтяр О. А., вказує на наступні завдання:

- інформаційно-аналітичну підтримку виконавчих органів державної влади у формуванні збалансованих планів соціально-економічного розвитку і контролю за їх виконанням;
- моніторинг балансу бюджетних витрат на різні напрями розвитку;
- збір, узгодження, структурування, зберігання, верифікацію і подання поточних та ретроспективних даних по показниками соціально економічного розвитку;
- формування та ведення бази планових і фактичних індикаторів розвитку;
- забезпечення інформаційної взаємодії регіональних органів державної влади з органами місцевого самоврядування та центральними органами державної влади;

– розробку варіантів планів ведення регулярної діяльності тощо» [3].

Зазначений перелік завдань інформаційно-аналітичного забезпечення державного управління не в повній мірі характеризують його роль та значення в запобіганні та протидії незаконній міграції. Відповідно, вважаємо, що завдання інформаційно-аналітичного забезпечення державного управління в сфері запобігання та протидії незаконній міграції, варто групувати наступним чином:

1. Завдання інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності суб'єктів в державного управління в сфері запобігання та протидії незаконній міграції:

– аналіз отриманої інформації шляхом визначення причинно-наслідкових зв'язків;

– оцінка ефективності заходів щодо запобігання та протидії нелегальній міграції;

– оцінка діяльності суб'єктів щодо здійснюють процедуру запобігання та протидії нелегальній міграції;

– організація функціонування джерел збору інформації про нелегальну міграцію, порушення державного кордону, функціонування злочинних організацій, що здійснюють організацію незаконної міграції;

– формування процедури верифікації отриманої інформації про нелегальну міграцію для цілей її аналізу;

– формування центрів обробки інформації про нелегальну міграцію порушення державного кордону України, функціонування злочинних організацій, що здійснюють організацію нелегальної міграції;

– налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків між суб'єктами запобігання та протидії нелегальній міграції зарубіжних країн;

– налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків між суб'єктами запобігання та протидії нелегальній міграції, зокрема, ДМСУ, ДПСУ;

– інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності щодо нелегальної міграції;

– інформаційний супровід прийняття державно-управлінських рішень щодо запобігання та протидії нелегальній міграції;

- забезпечення безпеки даних та інформаційної безпеки суб'єктів державного управління в сфері запобігання та протидії нелегальній міграції.

2. Завдання інформаційно-аналітичного забезпечення державної політики в сфері запобігання та протидії незаконній міграції:

- аналіз інформації про стан незаконної міграції;
- організація збору та обробки інформації про міграційні процеси незаконну міграцію для формування напрямів державної політики;
- формування інформаційного супроводу реалізації державної політики в сфері незаконної міграції;
- формування інформаційно-комунікаційної системи державного управління в сфері запобігання та протидії незаконній міграції;
- моніторинг за виконанням державно-управлінських рішень щодо запобігання та протидії незаконній міграції.

Щодо принципів інформаційно-аналітичного забезпечення то в науковій літературі наводиться їх різний склад. Дейнега Х. [2] виділяє загальні та спеціальні принципи інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади. Так, до загальних принципів відносяться: інструментальності (інформація має бути суттєвою для виконання певних управлінських дій); трансляційності інформації (використання інформації для передачі критеріїв оцінювання); синдикативності інформації (інформація сприяє об'єднанню особистісних якостей суб'єкта управління); скомпенсованості асиметричної інформації (практично неможливою стає ситуація, коли у суб'єктів державного управління є доступ до вичерпних обсягів інформації щодо окремого явища, яке стало предметом організаційно-управлінського впливу). В свою чергу до складу спеціальних принципів авторка віднесла: принцип науковості інформації (врахування об'єктивних вимог соціальних, політичних та економічних законів та закономірностей розвитку суспільства); принцип своєчасності інформування; принцип змістової несуперечності інформування (необхідність врахування різних інформаційних джерел); принцип адаптованості інформування (необхідність адаптації процесу інформування до можливостей оцінки та сприйняття такої інформації);

принцип достатності інформування (кожен суб'єкт інформаційної діяльності у системі органів державного управління має отримувати чітко визначений обсяг інформації, який є достатнім для виконання в повному обсязі; принцип формалізації інформування (можливість прийняття деяких рішень у типових ситуаціях за заздалегідь визначеними алгоритмами); принцип документованості інформування.

На мою думку інформаційно-аналітичне забезпечення державного управління в сфері запобігання та протидії нелегальній міграції має відповідати таким принципам:

1. Принципи інформаційно-аналітичного забезпечення державного управління в сфері запобігання та протидії нелегальній міграції: оперативності; законності; системності; безперервності; об'єктивності.

2. Принципи інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття державно управлінських рішень щодо запобігання та протидії нелегальній міграції: об'єктивності; оперативності; достовірності; актуальності; обґрунтованості; повноти; альтернативності.

#### Список використаних джерел

1. Військовий стандарт 01.109.004 – 2002 (01). Інформаційно-аналітична система Збройних Сил України. Терміни та визначення : затв. наказом начальника Военстандарту Озброєння М-ва оборони України від 2003.28.02 № 23. Київ : [Б.в.], 2003.

2. Дейнега Х. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів виконавчої влади. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. ОРІДУ НАДУ. Вип. 1 (53). Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2013. С. 64 – 67.

3. Дегтяр О. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення прийняття управлінських рішень у діяльності органів державної влади. *Теорія та практика державного управління*. 2013. Вип. 3. С. 30–36. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu\\_2013\\_3\\_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2013_3_7).



**І. А. Федчак,**

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності,  
кандидат юридичних наук, доцент  
(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)

## **РОЛЬ КРИМІНАЛЬНОЇ АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ОРІЄНТОВАНОЇ НА ПОТРЕБИ ГРОМАД (COMMUNITY POLICING)**

Починаючи з другої половини ХХ століття у США правоохоронні органи та місцеві керівники цих органів почали здійснювати пошук нових векторів руху правоохоронної системи для стабілізації криміногенної ситуації, і, як зазначають вчені Сара Лойренс (Sarah Lawrence) та Боббі Маккарті (Bobby McCarthy), – на той час найбільш перспективним було визначено вектор поліпшення взаємин та розбудови партнерства між громадянами та поліцією [1]. Врешті, ці зусилля призвели до запровадження нової філософії, яка згодом сформувалась як самостійна проактивна правоохоронна модель, відома як Community policing. Основними характеристиками такої моделі є більш неформальний зв'язок між поліцією та мешканцями громад, менш жорсткою ієрархічною структурою, а також, що найважливіше спробами запобігти першопричинам злочинів. Синонімом терміну Community policing є взаємодія поліції та громади, що використовується для спрощеного перекладу на різні мови. Обидва терміни можуть бути використані як взаємозамінні [2, с. 5].

Імплементация проактивної моделі правоохоронної діяльності Community policing знайшла своє відображення у статті 11 Закону України «Про Національну поліцію», яка зазначає про те, що «Діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб». Частина 2 цієї статті констатує, що планування службової діяльності органів здійснюється на основі специфіки регіону, а рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції [3].

Першим ключовим компонентом моделі Community Policing є розвиток партнерства та відносин із громадою для розуміння проблем і реагування на них, а також для заохочення співпраці, щоб таке партнерство було значущим. Другим ключовим компонентом Community Policing є процес вирішення проблем (тобто сканування, аналіз, реакція та оцінка, який позначають аббревіатурою SARA). Саме реалізація другого ключового компоненту моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на потреби громад (Community Policing) і потребує фахового застосування кримінальної аналітичної діяльності.

Якість поліцейських послуг у громадах залежить від здатності ефективно збирати, порівнювати, аналізувати та поширювати відомості про стан криміногенної ситуації у адміністративно-територіальних одиницях. Розуміння загального стану якості поліцейської роботи та стану поширення та напрямів руху злочинності носить обмежений характер. Попри те, що поліція оперує значним обсягом даних про стан справ, проте лише зусиллями кримінальних аналітиків представляється можливим вивчення широкого спектру складових, сукупність яких формує дійсний стан криміногенної ситуації в кожній окремій громаді та країні в цілому. Кримінальні аналітики здатні систематично досліджувати значні обсяги даних, щоб розвинути комплексне уявлення про різні адміністративні, технологічні та операційні аспекти функції поліцейського підрозділу у протидії поширенню злочинності та її запобіганню.

Кримінальний аналіз відіграє важливу роль у реалізації моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на потреби громад (Community Policing) в тій його частині, яка присвячена висвітленню інформації, необхідної для кращого розуміння різноманітних проблем, що виникають у громадах. Кримінальний аналіз також є засобом аналізу статистичних даних щодо злочинності та порушення громадського порядку, оскільки завдяки застосуванню аналітичного процесу представляється можливим виявляти закономірності та тенденції, напрями руху криміногенної ситуації. Кримінальні аналітики виконують важливу роль у складанні профілів потенційних злочинців, потерпілих та поширених кримінальних проявів,

що турбують мешканців громад. Також кримінальні аналітики ідентифікують та оцінюють загрози, з якими може зіштовхнутись орган поліції у майбутньому, залежно від зміни соціальної кон'юнктури. Кримінальні аналітики з різною мірою вірогідності досліджують події з минулого з метою підготовки прогнозів, які у підсумку відіграють ключову роль у підготовці не лише оперативних відповідей, а й політики та векторів розвитку поліції як в окремих громадах, так і у цілій країні. Завдяки добре реалізованому кримінальному аналізу вдається оперувати даними географічного сегменту, що дозволяє співробітникам поліції мати проаналізовану інформацію про ті частини громади (ділянки місцевості), які потребують посиленої уваги з боку поліції. Завдяки оперативному кримінальному аналізу, який реалізують співробітники підрозділів кримінального аналізу, поліція має ширший арсенал виявлення, ідентифікації, оцінки як поодиноких проблем так і системних проблемних явищ у кожній окремій територіальній громаді. Поліція також має змогу оперативно та предметно готувати відповіді цим проблемам опираючись на підготовку персональних індивідуальних унікальних відповідей, так і застосування напрацьованого досвіду відповідей кримінальним викликом, яким властиво повторюватися.

Кримінальні аналітики маючи досвід проведення нарад та брифінгів зі співробітниками різних служб та підрозділів поліції, ЗМІ можуть приймати участь у зустрічах із місцевою громадою та надавати допомогу в організації таких зустрічей. Кримінальні аналітики мають значний досвід інтерпретації та візуалізації даних криміногенного характеру, які вони можуть доводити мешканцям громади, що у підсумку сприятиме отриманню допомоги від громадян, які матимуть певний рівень розуміння стану справ, і у випадку можливості, сприятимуть поліції у стабілізації ситуації. Поширення у доступній формі відомостей про специфіку роботи поліції сприяє зменшенню недовіри до поліції, яка пересічним громадянам видається закритою інституцією. Зустрічі надають членам громади можливість поставити запитання й висловити свої занепокоєння, почути про те, як поліція реагує на поточні проблеми, а також надати додаткові відомості, про які поліція інакше не дізналася б.

Проте, слід зазначити, що для більшості заходів оперативного і тактичного характеру, спрямованих на вирішення проблем у громаді із залученням місцевих мешканців щодо зменшення злочинності, не має необхідності поглибленого застосування кримінального аналізу.

Основна роль кримінального аналізу під час реалізації моделі Community Policing полягає в тому, щоб надавати широку інформацію громадянам про роботу поліції (забезпечення прозорості) для спільного вирішення проблем у громаді.

Як засвідчує вивчення практичних аспектів моделі правоохоронної діяльності, орієнтованої на потреби громад кримінальний аналіз активно використовується переважно для надання громаді узагальненої статистики стичної інформації про стан криміногенної ситуації у доступному для сприйняття форматі. Усе це в сукупності дозволяє створити стійкі передумови для спільного вирішення проблем у громаді.

#### Список використаних джерел

1. Sarah Lawrence, Bobby McCarthy. What Works in Community Policing? A Best Practices Context for Measure Y Efforts. 2013.
2. Наилучшая практика построения партнёрства между полицией и обществом. Составлено Старшим полицейским советником при Генеральном секретаре ОБСЕ. Вена, май 2008. 81 с.
3. Закон України «Про Національну поліцію». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 40–41, ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 02.05.2023).

**Н. І. Чапляк,**  
доцент кафедри менеджменту,  
кандидат економічних наук  
(Львівський державний університет  
внутрішніх справ)

## **ТРУДОВА МІГРАЦІЯ ЯК ФАКТОР ЗРОСТАННЯ РИЗИКУ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ВІЙНИ**

Міграційні процеси, що зростають у умовах війни, несуть в собі додатковий дестабілізуючий характер, заважають формуванню інформаційної бази та посилюють негативний вплив ризиків і загроз на всі сфери суспільно-економічного розвитку. У зв'язку з цим, міграційні процеси вимагають стратегічного підходу, який не обмежується лише покращенням соціально-економічних трансформацій у національній економіці на рівні окремих галузей і територій, але також враховує їхню роль у відновленні країни та економіки. Розвиток та реалізація ефективних механізмів та інструментів міграційної політики є необхідними для забезпечення економічної безпеки держави і досягнення стратегічних цілей у цій сфері. Відповідно, вони становлять складову частину стратегічних векторів державної політики регулювання міграційних процесів.

Під час масового переміщення людей, особливо в умовах конфліктів і кризових ситуацій, ідентифікація випадків торгівлі людьми стає складним завданням. Вразливість людей, які примушені покинути свою країну, створює сприятливі умови для торговців людьми, які можуть зловживати цими ситуаціями. Втрата роботи та доходу через війну, обмежені можливості забезпечення основних потреб внутрішньо переміщених осіб та постраждалого від війни населення сприяють зростанню ризиків торгівлі людьми. Це явище є серйозною проблемою, що загрожує безпеці та гідності людей під час масового переміщення та конфліктів.

Розслідування злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, є важливою задачею для правоохоронних органів. Юридичне документування випадків торгівлі людьми є необхідним для подальшого притягнення винних до відповідальності та забезпечення справедливості [5].

Основні напрями, які створюють серйозні ризики вчинення злочинів торгівлі людьми та інших супутніх правопорушень, включають:

Вимушена міграція: Нерегулярні міграційні потоки, незаконне перетинання кордонів та надання неповної документальної інформації про особу сприяють зростанню випадків торгівлі людьми. Збільшення контролю за міграційними процесами та розслідування незаконних міграційних схем є важливим для запобігання торгівлі людьми.

Соціальна вразливість: Люди, які перебувають у стресових ситуаціях, зокрема через повномасштабне вторгнення та вимушене переселення з зони бойових дій в пошуку захисту стають жертвою торговців людьми. Превентивні заходи, спрямовані на зменшення соціальної вразливості і покращення соціального захисту, можуть допомогти у запобіганні цим злочинам.

Інтернет та технології [4]: Застосування сучасних комунікаційних та інформаційних технологій дозволяє торговцям людьми привернути увагу потенційних жертв, організовувати схеми незаконної торгівлі та зловживання.

Враховуючи складність точного вимірювання міграційних потоків та факторів, що на них впливають, важливо брати до уваги різні джерела та оцінки, щоб отримати більш повне уявлення про ситуацію. Цифри та статистика щодо кількості українців, які виїхали з країни, можуть варіюватися в залежності від джерел та методології збору даних. Згідно наданих ООН за час повномасштабного вторгнення близько 9 мільйонів населення було внутрішньо переміщено [3], хоча розбіжності в статистиці можуть виникати через різні визначення поняття «емігранта», відмінні джерела інформації та методології досліджень. Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України оцінює кількість українців, які виїхали з країни приблизно у 8 з половиною мільйонів людей [1].

Важливо приділяти належну увагу захисту і підтримці цих вразливих груп, забезпечувати їм доступ до життєво важливих послуг, які можуть запобігти торгівлі людьми та зловживанням.

Міжнародна організація з міграції (МОМ) спільно з Європейським Союзом запустила всеукраїнську кампанію,

спрямовану на запобігання торгівлі людьми під час війни. Для досягнення цілей можуть використовуватися різноманітні інструменти, включаючи правові, економічні, освітні та соціальні заходи. Однією з структур, що здійснює активну діяльність в питаннях протидії торгівлі людьми, що вимушено мігрували є Міжнародна організація з міграції (МОМ) Організації Об'єднаних Націй, яка займається вивченням, аналізом та моніторингом міграційних процесів в Україні ще з 2014 року, а також надає допомогу у справі міграції людей, які постраждали внаслідок бойових дій [3].

Також в Україні була створена Робоча група з протидії торгівлі людьми, одним з завдань якої є інтеграція зусиль у сфері захисту під час війни. Ця група об'єднала агентства ООН та Ла Страду, інші міжнародні та неурядові організації і розпочала свою роботу з метою аналізу тенденцій, прогалин та пріоритетів у сфері протидії торгівлі людьми, розширення можливостей гуманітарних організацій та забезпечення координації зусиль партнерів. Робоча група закликала гуманітарні організації вживати ефективних заходів для запобігання та захисту людей, зокрема, для забезпечення прав та інтересів дітей.

Водночас, спостерігається позитивна реакція та підтримка з сторони держав Європейського Союзу щодо ситуації з вимушеною еміграцією українців. Країни ЄС виявляють відкритий інтерес до розробки та впровадження механізмів підтримки внутрішньо переміщених осіб та тимчасово переміщених осіб з України. Така спільна діяльність України та країн ЄС у сфері міграції може включати обмін інформацією, досвідом та кращими практиками щодо захисту прав мігрантів, розвиток спільних проектів. Важливо зазначити, що співпраця між Україною та країнами ЄС у сфері міграції має великий потенціал для спільного розв'язання проблем, пов'язаних з еміграцією та внутрішньо переміщеними особами, та сприяння мінімізації, а в подальшому й викорінення випадків торгівлі людьми. В той час, розробка та впровадження програм та заходів, спрямованих на збереження та повернення кадрів, зменшення еміграції талановитих фахівців і підтримка підприємництва також залишається важливими елементами міграційної політики.

### Список використаних джерел

1. Демографічна ситуація в Україні: оцінки, прогнози, ризики. URL: <https://idss.org.ua/index>
2. Калашнікова Л. В. Вимушена міграція українців в умовах війни: виклики та пошук компромісів. *Трансформація українського суспільства в цифрову еру*: матеріали Всеукраїнського круглого столу (м. Одеса, 25 березня 2022 р.) / відп. ред. Ю. І. Шмаленко ; каф-ра соціології НУ «ОЮА». Одеса, 2022. С. 4–8.
3. Через війну Росії проти України зростають ризики торгівлі людьми. Організація об'єднаних націй Україна. *Офіційний сайт*. URL: <https://ukraine.un.org/uk/175247-cherez-viynu-rosiyi-proti-ukrayinyzrostayut-ryzyky-torhivli-lyudmy-mom>
4. Сучасне рабство: як повномасштабна війна вплинула на торгівлю людьми в Україні. *Українська правда*. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/04/4/253645/>
5. Швець, Д. В. Ризики торгівлі людьми в контексті війни Росії проти України. *Протидія кіберзлочинності та торгівлі людьми* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. 2022. С. 13–14. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/12963>



**Д. О. Черноусов,**  
викладач кафедри прикордонної служби  
(Національна академія державної прикордонної  
служби України імені Б. Хмельницького)

**О. В. Михайленко,**  
професор кафедри прикордонної служби,  
кандидат військових наук, доцент  
(Національна академія державної прикордонної  
служби України імені Б. Хмельницького)

## **ОСОБЛИВОСТІ КООРДИНАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН**

Одним із основних чинників об'єднання зусиль правоохоронних органів, протидії злочинності є координація взаємодії правоохоронних органів. Саме за її допомогою певні соціальні відхилення, злочинність може й має бути поставлена під державний контроль.

Координація правоохоронної діяльності – це одна з управлінських функцій, що об'єднує й систематизує зусилля правоохоронних органів для досягнення загальної бажаної мети.

Координацію діяльності правоохоронних та інших державних і недержавних органів по боротьбі зі злочинністю в структурно-функціональному й функціонально-рольовому значенні можна визначити як спеціальну систему теоретико-методологічних і праксеологічних засад інтерпретації методів і методик упорядкування та взаємоузгодження організаційно-управлінської діяльності правоохоронних та інших державних і недержавних органів і організацій з метою створення ефективної організаційно-управлінської та правової системи перманентного контролю за криміногенними процесами в суспільстві та превентивної протидії злочинності.

До основних складників координації управління правоохоронними органами на ділянці відповідальності підрозділу охорони державного кордону можна віднести такі форми координації: спільні засідання, оперативні наради; обмін інформацією, спільне виконання завдань; створення спільних

слідчо-оперативних груп; запровадження й використання єдиних інформаційних баз даних; взаємне використання можливостей підготовлених спеціалістів; розробку й здійснення спеціальних операцій.

Характерною особливістю координації управління правоохоронними органами є те, що під час її здійснення формують конкретні цілі, коригуючи чи підтримуючі внутрішні та зовнішні фактори впливу щодо забезпечення узгоджувальних дій правоохоронних органів по боротьбі зі злочинністю, створюють ситуацію, за якої досить часто потрібно самостійно приймати оперативні рішення. Координацію визначають як необхідний складник усіх процесів управління, що охоплює значний спектр діяльності щодо реалізації цілей управління. За характером координація має бути самостійним засобом організації управління та застосовуватися для забезпечення узгодження функціонування автономних підрозділів різних правоохоронних органів, що мають спільну мету.

Координація, як і будь-яка функція й форма управління, має відносну самостійність у своєму розвитку й тому може випереджувати зростаючі вимоги або відставати від них. Настав час координаційного управління, яке повинно спиратися на самостійність і відповідальність органів управління правоохоронними органами, здатних гнучко реагувати на зміни оперативної обстановки в сфері боротьби зі злочинністю та забезпечувати високий кінцевий результат за рахунок цілеспрямованої орієнтації кожного підрозділу правоохоронного органу на частку максимального позитивного внеску до загального результату. Проте це не означає, що потрібно відмовитися від інших функцій і форм управління. Необхідно більш тонко й диференційовано застосовувати їх залежно від рівня складності системи правоохоронного органу, що здійснює управління або яким управляють, та співвідношення стимулюючих впливів управлінського механізму з обов'язковим урахуванням характеру відносин між учасниками управління шляхом поєднання зусиль по боротьбі зі злочинністю в процесі розв'язання кардинальних завдань.

Великого значення набуває також розробка координаційних процедур у зв'язку з динамікою розвитку координації під час виконання тих чи інших завдань, функцій,

що надалі дозволить визначити першочергові дії і зміст тактичних операцій при документуванні та розслідуванні злочинів. Крім того, своєчасне нормативне забезпечення процедур координації сприятиме посиленню відповідальності керівників координуючих органів і виконавців за досягнення кінцевої мети. Особливо важливе значення має процедурне забезпечення не тільки на першочерговому етапі організації виявлення злочинів, які вчиняють організовані групи, але й під час проведення тактичних операцій, які забезпечують розв'язання значної кількості завдань, що потрібно вирішити в процесі боротьби зі злочинністю.

Координація управління правоохоронними органами по боротьбі зі злочинністю в контрольованих прикордонних районах є самостійним, організаційно-правовим елементом, спрямованим на забезпечення узгодженого функціонування автономних цілеспрямованих систем для виконання законодавчо визначених завдань, який на правовій основі має впорядкувати та узгодити їх спільну діяльність із метою ефективного попередження, викриття та розслідування економічних злочинів, а саме у сфері контрабандної діяльності.

Координацію управління правоохоронними органами по боротьбі зі злочинністю як організаційно-правову категорію слід будувати на принципах законності, процесуальної самостійності й відповідальності, узгодженості дій, активного використання власного та світового досвіду в зазначеній сфері державного управління. Ланкою яка поєднує взаємодію правоохоронних органів повинна стати законодавчо визначена організаційна система управління як органічна єдність управлінського механізму та організаційної структури, яка б зобов'язувала керівників правоохоронних органів із державних позицій оцінювати ситуацію щодо стану криміналізації суспільства та сфер економічної діяльності, визначати сутність нових проблем і способи їх розв'язання у взаємодії з іншими правоохоронними органами. Необхідно визнати першочерговими такі заходи протидії злочинності: законодавче закріплення пріоритетності міжнародно-правових норм боротьби зі злочинністю; приведення національного законодавства у відповідність до міжнародно-правових норм; забезпечення точного, повного, всебічного й безперешкодного застосування

національно-правових норм, які відповідають світовим стандартам як у власній практиці роботи правоохоронних органів, так і у відносинах із відповідними органами взаємодіючих іноземних держав.

Доцільно врахувати та використати фактори, що сприяють активізації міжнародних зв'язків по боротьбі зі злочинністю: значне її поширення; потреба протидії їй світовими масштабами; адекватний рівень розвитку міжнародного співробітництва правоохоронних органів; прагнення багатьох держав сприяти активному залученню України до міжнародного співробітництва; наявність реальної перспективи збільшення масштабів відмивання «брудних коштів», розповсюдження наркотиків і тероризму в світі в цілому; активізація діяльності в міжнародних організаціях, насамперед за програмами ООН з питань міжнародного співробітництва по боротьбі зі злочинністю.

Забезпечення умов, за яких особливо ефективними в боротьбі з економічною злочинністю мають стати заходи щодо координації управління органами правопорядку, фінансовими та регулятивними структурами в єдиній системі обміну інформацією, що перетворюють їх на своєрідну клірингову систему для сприяння обміну необхідною інформацією з питань економічної злочинності та фінансових порушень, допоможе правоохоронним органам своєчасно вийти на слід злочинних елементів та їхніх доходів кримінального походження. Сутність координації полягає в об'єднанні зусиль правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю, насамперед організованою, в запобіганні їй, в узгодженні дій, додержанні законодавства, зокрема процесуального.

**Д. С. Чорненко,**  
аспірантка відділу конституційного права  
та місцевого самоврядування  
(Інститут держави і права  
ім. В. М. Корецького НАН України)

## **ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ КРИЗЬ ПРИЗМУ «ЧОРНОЇ» ТРАНСПЛАНТОЛОГІЇ**

Торгівля людьми та сучасне рабство стали серйозними суспільними проблемами за останні десятиліття. До 2012 року 142 країни, враховуючи Україну, ухвалили закони, що криміналізують незаконний трафік. Міжнародні організації, національні уряди ініціювали низку дослідних ініціатив та програм для виявлення жертв і надання допомоги постраждалим від трафікінгу. Проте, згідно зі статистикою ООН, кількість жертв та злочинів і надалі зростає по всьому світу [1].

Особливо пильну увагу правоохоронних та правозахисних організацій привертають злочини, скоєні щодо дітей та підлітків, які є найбільш вразливою соціальною групою і для яких ризик стати жертвами торгівлі людьми є дуже високим. Офіційна статистика ООН свідчить про те, що діти нині становлять 30% усіх жертв трафікінгу: 23% дівчаток та 7% хлопчиків [1].

Торгівля людьми, вчинена з метою експлуатації у формі вилучення органів, є однією з найбільш небезпечних форм експлуатації людини і, вочевидь, найбільш міфологізованою. У суспільстві час від часу ширяться чутки про продаж людей на органи. Поширенню таких чуток сприяють резонансні медичні скандали, що періодично трапляються в Україні. Так, наприклад, у центрі гучного трансплантологічного скандалу свого часу перебував Національний інститут хірургії та трансплантології імені О. О. Шалімова (м. Київ). Досудовим розслідуванням було встановлено, що шість співробітників вказаного інституту, діючи у складі злочинної організації, упродовж 2009-го – першої половини 2010 років завербували на території України 25 осіб, перемістили їх через державний кордон, там уже передали іншим для експлуатації у формі вилучення органів (нирок). Вербування донорів відбувалося шляхом

розміщення оголошень в інтернеті. Обстеження донорів проводилося в Києві, а в подальшому їх переміщували за кордон, де вилучали нирки для подальшого їх продажу і пересадки іншим пацієнтам – реципієнтам. Хірургічні операції з вилучення нирок проведено 19 донорам (у Києві, Азербайджані, а також в Косово та Еквадорі). Шести іншим потенційним донорам операції не провели через затримання підозрюваних осіб [2].

Зараз «чорна трансплантологія» в усьому світі вважається радше легендою, а реальних підтверджених випадків у полі зору широкої громадськості не виявлено. Проте дослідники з цього питання наголошують не тільки на можливості, а й на високій імовірності існування «чорного ринку» органів. Існування його побічно підтверджується і великою кількістю інтернет-ресурсів, де люди відкрито розміщують пропозиції про продаж органів, а користувачі, які стверджують, що є представниками клінік, публікують інформацію про потреби в органах та сумі винагороди.

На думку А. Андрушко, основними детермінантами цих процесів є бідність, соціально-економічне розшарування (коли одні потребують коштів для виживання, а інші мають вдосталь грошей для того, щоб купити навіть людські органи), дефіцит анатомічних матеріалів, недосконалість відповідного законодавства, труднощі у розслідуванні таких злочинів (зокрема, у разі, коли в країні прибуття донора супроводжує інша людина; вийти на її шлях, як і притягнути до відповідальності, складно) [3, с. 13]. Скептики, що заперечують можливість існування ринку підпільної трансплантології, посиляються на просунуте законодавство, що регулює цю сферу медицини, а також на те, що добір донора – це складна процедура та випадкова людина не може відповідати всім вимогам. Однак при налагодженій роботі та забезпеченні достатньої кількості потенційних донорів ця проблема легко розв'язується. Крім того, останніми роками стає актуальною не тільки потреба у «класичному» наборі органів, ай у стовбурових клітинах, які можуть остаточно схилити шальки терезів на користь чорного ринку в цій сфері [4].

Дослідники зазначають, що поряд з розвитком медичної галузі та репродуктивних технологій останніми роками зріс і рівень тіньової сфери її прояву. Так, за деякими даними,

зафіксовано факти проведення абортів на пізніх термінах задля отримання плацентарних матеріалів, стовбурових клітин та тканин для їх подальшого використання в комерційних косметичних операціях, здійснення експериментів тощо [5].

Основна «перевага» стовбурових клітин для цілей нелегальної купівлі-продажу, на відміну від органів, – це те, що їх екстракція не передбачає вбивства або заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю донора: існує безліч законних і нешкідливих способів їх отримання, наприклад, з пуповинної крові або з абортивного біоматеріалу.

Вирішальну роль тут відіграє питання масштабу. Залишкова кількість пуповинної крові – близько 60 мілілітрів, у цьому обсязі міститься близько 1,8 мільйона стовбурових клітин. Для терапії стовбуровими клітинами кількість клітин, що вводяться, має становити 5–10 мільйонів на кілограм ваги реципієнта за весь курс, тобто 1-2 мільйони на кілограм за одну ін'єкцію. Тож на вагу реципієнта в 75 кілограмів мінімальна одноразова доза має становити 75 мільйонів стовбурових клітин. Для екстракції такої кількості клітин потрібно 2,5 літра пуповинної крові [6].

З розвитком біотехнологій екстракція стовбурових клітин набирає дедалі більшої популярності. При цьому, якщо відкинути етичні аспекти, вилучення їх сьогодні із живого чи мертвого плоду залишається фактично на розсуд лабораторії, оскільки розпізнати за властивостями клітин, як їх витягували, неможливо. Саме навколо цієї проблематики вибухнув, мабуть, єдиний гучний скандал, пов'язаний із «чорною трансплантологією» в сучасній Україні. Однак жодних підтверджень чи інших коментарів від правоохоронних органів на цю тему здобути не вдалося.

Розглянуті різні аспекти проблеми торгівлі дітьми показують, що на сьогодні вона ще не розв'язана, до того ж ситуація погіршується через брак належної уваги та опрацювання.

Отже, ключовою віхою на шляху до системного розв'язання проблеми трафікінгу дітей може стати вироблення єдиної стратегії протидії торгівлі людьми на державному рівні [7]. Наявність такої стратегії неминуче вимагатиме формування спеціальних підрозділів державних органів, уповноважених вивчати ситуацію, виявляти динаміку та пропонувати

системні рішення, які згодом сформують єдиний комплекс заходів протидії торгівлі людьми. Досить важливо також, що державна стратегія боротьби з трафікінгом підштовхне наукове співтовариство до більш пильного вивчення проблеми, що дасть змогу отримувати більш коректні висновки та виробляти ефективніші рішення.

Формування єдиної державної стратегії боротьби з трафікінгом також вимагатиме переосмислення наявної нормативно-правової бази та її поступового доопрацювання з урахуванням актуальних загроз і прецедентів. Своєю чергою таке вдосконалення нормативної бази дозволить найчастіше притягувати до відповідальності злочинців і легше виявляти жертви такого злочину.

І нарешті, наявність чіткої офіційної позиції держави та відповідного інформаційного супроводу призведе до того, що суспільство буде краще поінформоване про проблему «чорної трансплантації». Це може сприяти підвищенню громадянської активності та формуванню інститутів громадянського суспільства, сприятиме боротьбі з трафікінгом. Таке сприяння може здійснюватись за допомогою ведення профілактичної роботи з уразливими групами населення, за допомогою моніторингу ситуації щодо підозрілої активності в інтернет-просторі та в повсякденному житті, а також за допомогою постраждалих від трафікінгу.

#### Список використаних джерел

1. Global Report on Trafficking in Persons. 2018. UNODC. URL: [https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2018/GLOTiP\\_2018\\_BOOK\\_web\\_small.pdf](https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2018/GLOTiP_2018_BOOK_web_small.pdf) (viewed on 30.04.2023).

2. Справу «чорних трансплантологів» направлено до суду. *Українські національні новини*. 2011. 7 жовт. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/491142-cpravu-chornih-transplantologiv-napravleno-do-sudu> (дата звернення: 30.04.2023).

3. Андрушко А. Торгівля людьми, вчинена з метою експлуатації у формі вилучення органів (кримінологічний аспект). *Експлуатація як складова торгівлі людьми: виміри, тенденції та шляхи протидії*: зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (6–7 черв. 2019 р.) / упоряд. О. М. Балинська, Г. Я. Савчин. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 190 с.

4. Morelli M. N. Organ Trafficking: Legislative Proposals to Protect Minors. *American University International Law Review*. 1995. Vol. 10, is. 2. P. 917–954.



5. Cherneva I. Human Trafficking for Begging. *Buffalo Human Rights Law Review*. 2011. Vol. 17. P. 25–73.

6. Bagheri A. Child Organ Trafficking: Global Reality and Inadequate International Response. *Medicine, Health Care and Philosophy*. 2016. Vol. 19, is. 2. P. 239–246. DOI: 10.1007/s11019-015-9671-4

7. Smolin D. M. Child Laundering: How the Intercountry Adoption System Legitimizes and Incentivizes the Practices of Buying, Trafficking, Kidnapping, and Stealing Children. *The Wayne Law Review*. 2006. Vol. 52, no. 1. P. 113–200.

**O. Bronevytska,**  
Department of Criminal Legal Disciplines  
Associate Professor  
(*Lviv State University of Internal Affairs*)

**D. B. Lewis,**  
Associate Lecturer  
(*London Policing College*)

## **«WHISTLE-BLOWERS AND CAPABLE GUARDIANS IN HUMAN TRAFFICKING CASES»**

The post-conflict period of rehabilitation and reconstruction in Ukraine is likely to bring with it an increase in exploitative opportunity for individuals and major criminal combines in many fields, high amongst these opportunities being that of human trafficking. This paper argues for the creation of a ‘consocialism of capable guardianship’, bringing together the ethnic, religious, and politically motivated diversity within the democratic process of those whose role should be that of a ‘capable guardian’, but which often lacks coherence or effectiveness, is ‘riven by factional cleavage’ and affected by aspects of internal power dynamics, when faced with the global threat of organised crime [20].

After the war in Kosovo, the United Nations clearly identified that ‘in post-conflict areas, the association between international peacekeeping personnel and private contractors, organised crime and the growth of trafficking in women and children for sexual exploitation has raised global concerns’ [1].

The identification of ‘The Capable Guardian’ as a key element in modern crime prevention strategies has been developed largely since the research into the Routine Activity Theory of sociologists, Lawrence Cohen and Edward Felson in the late 1970s. They argued that ‘the presence of a capable guardian serves as the key component in the crime event model, one that can disrupt, either directly, or indirectly, the interaction between a motivated offender and a suitable target.’ [5, p. 590]. This paper suggests the need for enhanced research in this area and the creation of a more organised capable guardianship to tackle human trafficking.

‘Routine Activity Theory’ according to Cohen and Felson, states that a crime occurs when three elements come together in any

given space and time: firstly, an accessible target, secondly, the presence of a motivated offender, and thirdly, the absence of capable guardians who could intervene [13, p. 55]. In relation to Ukraine in the post-conflict period, 'accessible targets' are likely to arise at the interface between reconstruction personnel and other aid support workers and traumatised and vulnerable people, in particular, but not exclusively, war widows, their children and orphaned young people. The situation in any post conflict arena is that internationally mobile criminals will be drawn to the opportunity and will be highly 'motivated offenders', the profits being so vast [21]. The vacuum of guardianship identified by such bodies as the International Organisation on Migration (IOM) completes the three conditions whereby opportunity and offender meet the absence of the capable guardian.

Who then should, or could, we include within the classification of 'capable guardians?' The usually accepted definitions of this broad college of unconnected individuals, and in some cases professional bodies officially charged with the role, 'include police patrols, security guards, door staff, vigilant staff and co-workers, friends, and neighbours [21]. But this is a short list; health workers, social workers, carers, postal workers, milk delivers; a wide range of motivated individuals have been found, on occasion in the past, to be highly effective 'capable guardians' [9]. We suggest that the principle capable guardian in human trafficking issues is the person assuming the parental or guardian role for the vulnerable people being exploited, and it is to this group also that a raised awareness and support programme might best be directed. By preventing the insertion of the traffickers into this established dynamic, the chain might be broken, making it increasingly difficult for the traffickers to function.

Academics, Craig Collier and Karen Greene argue that researchers Boudreaux, Lord and Dutra (1999) had suggested that a child aged 10 is more vulnerable ... as a result of being granted greater autonomy, thus being less supervised whilst also retaining childhood naiveté that makes them less able to resist an offender's advances or recognize a prejudicial situation.' [6]. They also argue that the presence of peers as capable guardians was found to be ineffective, and that even those specifically charged with the role

of being capable guardians; parents, (where they have conspired with the traffickers through payment) and bodies such as churches, were no guarantee of protection from such exploitation. This is largely so, we argue here, because effective means of 'whistle blowing', is often due to an inability to trust any capable specific body. What they did usefully suggest is that where the vulnerable person was never alone the chances of abduction and exploitation were significantly reduced [3].

In their report of 2006, the IMO stated that '...health service providers... had little or no knowledge or understanding of trafficking and therefore, could not respond adequately to the needs of victims' [27]. And health workers as prime example of capable guardianship have a duty of care in these circumstances but clearly need training in the signs to look out for. It is likely that the high turnover of personnel in arenas of capable guardianship have exacerbated the situation and decreased awareness levels since the report. Academic health researchers, Jordan Greenbaum and others, identified this trend in 2018 and state 'a public health approach to combating human trafficking has been advocated. Such an approach seeks to prevent (the trafficking) by engaging diverse stakeholder groups in addressing risk factors at multiple levels. As a key stakeholder group, health care professionals (HCPs) play a critical role in human trafficking prevention» [10, p. 168]. We suggest that 'diverse stakeholder groups' are the core of capable guardianship, health professionals being a major group in any attempt to create a coherent and effective 'capable guardian consocialism.'

Much of the existing research in this field focuses on the role of the capable guardian in relation to the protection of property and material assets [13. P. 62]. This paper suggests that the role of the capable guardian in a crime of purely human interaction, that of human trafficking, has been less well examined but may hold additional clues which may serve to assist those seeking to interrupt this cycle of exploitation. There is an opportunity here for researchers to greatly add to the creation and expansion of effective capable guardianship.

Why is this important? As the United Nations states, 'trafficking in persons directly challenges the development of stable, more

prosperous societies and legitimate economies, and works strongly against the reconciliation of political interests with humanitarian and human rights obligations. The range of trafficking-related crimes and their broad and interrelated impacts have created a cumulative threat to global peace, security and stability and have shaped political, social, and economic responses at both national and global levels.' Much of the human trafficking opportunity arises from issues of vulnerability which is itself an outcome of a breakdown of the social contract between the capable guardian and those they are required by society to guard; as Malaysian researcher, Usman Usman suggests, there is still a lack of implementation of 'The Palermo Protocol' [22] 'and is the main reason why exploitation continues, and victims are expanding globally'. He argues that governments need to consider the 'special attention' clause as envisaged by the protocol and he calls on states to put together activities or programmes that will translate policy into actual practice or action. This, he says, will only happen when implementation is done with concerned commitment and resources. The proposal within this paper for the creation of a 'consocialism of capable guardianship' falls within this arena.

Usman usefully reminds us that the trade in the movement of human beings has existed since earliest times [24, p. 2]. He further argues that 'presently human trafficking flourishes in this globalized and interconnected world.' In this paper we suggest that a reason that this is so because those who perpetuate the trade, either for personal financial reward or for personal gratification, have either subconsciously, through a highly developed sense of self-protection, or deliberately, through the clear recognition of the threat posed, have successfully subverted the role of the capable guardian [14].

Recently, whistleblowing has come to receive attention from many organizations, including governments and the public administration sector. Although previous studies have noted the virtuousness of whistleblowing and its positive impacts for society at large, when organizations have a code of ethics, training related to ethics, and ethical leadership, this leads to the creation of an ethical climate in the workplace that fosters organizational protection for whistleblowers. In addition, ethical awareness

related to whistleblowing law also helps in removing these obstacles. Under such conditions, an observer will feel protected in the act of blowing the whistle and feel comfortable and confident in revealing wrongdoing in the organization [15].

In the wheel of whistleblowing, we first need to determine who the whistleblower is. According to Near and Miceli [18, p. 2–3], whistleblowers are «current or former organization members or persons whose actions are under the control of the organization, who lack authority to prevent or stop the organization’s wrongdoing, whether or not they choose to remain anonymous in blowing the whistle and whether or not they occupy organizational roles which officially prescribed whistleblowing». So capable guardians can be whistleblowers in human trafficking cases. For example, Tara Rodas, an employee of the Human and Health Service at an Emergency Intake Site in Pomona (USA) discovered that children are being trafficked through a sophisticated network that begins with recruiting in their home country, smuggled to the U.S. border, and ends when [Office of Refugee Resettlement] delivers a child to a sponsor but later it has been found that some sponsors are criminals and traffickers and members of Transnational Criminal Organizations [28]. Some EU Member States have one guardianship system for all children; in others, there are different systems depending on the child’s migration status. Such differences affect the treatment of child victims of trafficking, since child victims in the EU may have differing migration statuses. To ensure that each child has a qualified and skilled guardian, **guardians should be employed** as such. There must be clear accountability lines with the designated guardianship authority. **Volunteers may hold important supportive roles** to the appointed guardian, acting under his or her or other professional supervision [11, p. 29].

*What* sorts of wrongdoings get reported and what not is an important question in the whistleblowing area. Wrongdoing can be defined as conduct falling along a spectrum of behavior ranging from serious illegality to unprofessional or improper behavior in the organization [23, p. 239]. The main wrongdoings found in business today pertain to discrimination, sexual harassment, bribery, unequal treatment of employees, advertising, occupational health and safety, unjust dismissal, financial issues, and pollution,

as well as the treatment of animals, technological development, and medical concerns, which have emerged more recently [25, p. 278]. In relation to whistleblowing, what still remains to be further explored are environmental issues, worker safety and hazards, sexual harassment, and other types of deviant behavior including human trafficking. Guardianship authorities should be responsible for ensuring that effective mechanisms are in place to inform the child and other adults responsible for, or involved in, their care, such as social workers and the staff of accommodation facilities, about the scope of guardianship duties.

Another question that demands attention in the wheel of whistleblowing is **how** a person faced with a wrongdoing reaches the decision to blow the whistle. Research suggests that whistleblowing reports are an important source of information in uncovering wrongdoing within organizations [4]. External recipients of concerns are considered crucial for effectively ending the wrongdoing, because internal recipients (like a supervisor) may be more inclined to cover up or ignore the problem [7, p. 1286]. At the same time, organisations often prefer whistleblowers to use internal reporting channels, as to avoid possible damage to reputation and disruption of employer-employee relations if concerns are discussed outside the organisation. EU Member States should establish effective coordination mechanisms and foster cooperation between the guardianship authority and the authorities related to child victims of trafficking. This is an approach stipulated in the Anti-Trafficking Directive (2011/36/EU) and further elaborated in the EU Strategy, stating that «a multi-disciplinary, coherent policy against trafficking in human beings requires the involvement of a more diverse group of actors than before», such as migration and police authorities, civil society and consular and diplomatic staff, child and victim support services [11, p. 29].

If we want to know **why** some individuals are more likely to blow the whistle on an organizational wrongdoing than others, we have to understand the different factors contributing to this decision.

What can affect a person to blow the whistle:

1) **Public Service Motivation (PSM)** has been widely defined as an individual's predisposition to respond positively with regard

to the public interest; this motive is commonly found in government agencies.

**2) Perceived Seriousness of Wrongdoing Affecting Whistleblowing.** Miceli et al. [17] argue that the whistleblowing process goes through three phases. The first phase begins with an individual observing activities that are considered questionable and labeling them as wrongful. At this stage, the observer will make an assessment of suspected wrongful activities based on moral standards. In the second phase, once the wrongful activity has been established, the observer will react and respond to it. Usually, an observer will consider the seriousness of the wrongdoing and how wide-ranging the consequences and the potential harm to victims and society at large are. In this regard, before taking whistleblowing action in the third phase, the observer will make an assessment of whether an activity or behaviour can be classified as wrongful and/or harmful; this aims to measure the degree of seriousness of the wrongdoing [2, p. 125; 19, p. 231]. Finally, the observer decides to report their findings through the available reporting channels. The selection of reporting channels will be determined by the degree of seriousness of the wrongdoing. In fact, wrongful activities that are considered very serious tend to be reported anonymously, in order to avoid retaliation.

**3) Whistleblowing Education Affecting Whistleblowing.** According to organizational support theory [8, p. 504], organizations generally care about the welfare of their employees, value their work efforts and want to meet their social-emotional needs with assurance that aid will be available from the organization when it is needed. There are numerous examples of organizational support, including empowerment, top management commitment, various programs related to career advancement, training and workshops, as well as whistleblowing education. In general, government agencies that have a whistleblower's education program educate their employees about how to report wrongdoing. This includes learning about the reporting channels available to them, together with the pros and cons of each option chosen. In addition, this also informs employees about relevant whistleblower protection acts (WPA) and associated laws.



#### 4) Whistleblowing Understanding Affecting Whistleblowing.

WUAW is defined as the set of knowledge possessed by individuals or observers about everything related to the process of whistleblowing, its reporting and impact, which helps them in deciding whether or not to blow the whistle. An observer who possesses good WUAW knows how to respond to wrongdoing [26]. When wrongdoing has the potential to threaten the whistleblower, WUAW works to minimize this impact. In such cases, reporting of misconduct can be made anonymous. Moreover, the observer can request protection from the relevant authorities. A person who has a high level of WUAW usually does not experience difficulties when faced with wrongdoing. Generally, he or she knows how to behave, which therefore promotes the likelihood of engaging in whistleblowing. Meanwhile, a person with a lower level of WUAW may experience confusion when faced with a challenging ethical situation. In this situation, he or she does not know what action to take when observing wrongdoing, and therefore may choose to remain silent [16, p. 521–522].

Guardians must possess the knowledge and skills required to perform their tasks. This includes, first of all, child protection expertise to ensure that the child's best interests are safeguarded. Well-trained guardians are able to complete tasks effectively and on time. Training programmes provide guardians with competencies and increased commitment to their work. Guardianship authorities should ensure that a variety of training initiatives are offered to build competencies and align skills with new practices and methodological tools. This could be facilitated through partnerships with universities, educational institutions and other relevant entities dealing with child protection, which may assist in offering training as well as in developing training materials [11, p. 46].

Apart from pondering whether to blow the whistle, an employee must also address the decision of **whom** to tell. Based on the means of reporting (i.e., the channel), we can distinguish external and internal whistleblowing. Internal whistleblowing refers to disclosing an observed wrongdoing to an entity within the organization through a confidential hotline or an individual in the organization. Internal authorities are people within the organization to whom the whistleblower reports a wrongdoing, such as a designated superior, an ethics officer, a powerful

colleague, a manager or senior personnel in some other part of the organization. External whistleblowing denotes disclosing a wrongdoing to an authority outside the organization, such as the media or journalists [12, p. 505], political representatives, external advocacy groups, designated agencies, a government agency, a nongovernmental organization, or a professional organization. The majority of EU Member States do not precisely define a guardian's tasks in law. But all the guardians should be informed about the responsible person and the channels for submitting an information about the wrongdoings. Tara Rodas, whistleblower who viewed first-hand what she testified is a «sophisticated network» of child migrant smuggling into forced labor and other forms of slavery called on Congress to act to crack down on the U.S. role in that network [28].

## References

1. An Introduction to Human Trafficking: Vulnerability, Impact and Action. United Nations Office on Drugs and Crime Background Paper. Vienna, 2008.
2. Ayers, S., & Kaplan, S. E. (2005). Wrongdoing by consultants: An examination of employees' reporting intentions. *Journal of Business Ethics*, 57(2), 121–13.
3. Breaking the Cycle of Vulnerability for Victims of Trafficking. *International Organisation on Migration*, Newsfeed, report 6, November 2006.
4. Brown, A. J. (2008). Whistleblowing in the Australian public sector: Enhancing the theory and practice of internal witness management in public sector organisations. Canberra: ANU E Press.
5. Cohen, L.E. & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44(4). P. 588-608.
6. Collier C.J.R. & Geenea K. S. Stranger Child Abduction and Guardianship: Accompaniment and Surveillance in attempted and completed cases. *Institute of Criminal Justice Studies*, University of Portsmouth, 2016.
7. Dworkin, T.M., & Baucus, M.S. (1998). Internal vs. External whistleblowers: A comparison of whistleblowing processes. *Journal of Business Ethics*, 17(12). P. 1281–1298.
8. Eisenberger, R., Hungtington, R., Hutchison, S., & Sowa, D. (1986). Perceived organizational support. *Journal of Applied Psychology*, 71(3), P. 500–507.
9. Gormley C. Neighbours say goodbye to postie who always 'went above and beyond. in Sussex News, 23 March 2023.
10. Greenbaum, J., Titchen. et al. Multi-level prevention of human trafficking: The role of health care professionals. *Preventive Medicine* September, 2018, P. 164–167.

11. Guardianship for children deprived of parental care. A handbook to reinforce guardianship systems to cater for the specific needs of child victims of trafficking (p. 29). URL: [https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-guardianship-children\\_en\\_0.pdf](https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-guardianship-children_en_0.pdf)

12. Hollings, J. (2013). Let the story go: The role of emotion in the decision-making process of the reluctant, vulnerable witness or whistle-blower. *Journal of Business Ethics*, 114(3). P. 501–512.

13. Hollis-Peel, M. E., Reynald, D. M., Bavel, M., Elffers, H., & Welsh, B. C. (2011). Guardianship for crime prevention: a critical review of the literature. *Crime, Law, and Social Change*, 56(1). P. 53–70.

14. Hollis-Peel, M., Welsh, B. (2014) What makes a guardian capable? A test of guardianship in action. *Security Journal Issue* 27, P. 320–337.

15. Latan Henry, Charbel Jose Chiappetta Jabbour, Murad Ali, Anna Beatriz Lopez de Sousa, Tan Vo-Thanh. What Makes You a Whistleblower? A Multi-Country Field Study on the Determinations of the Intention to Report Wrongdoing. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/What\\_Makes\\_You\\_a\\_Whistleblower\\_A\\_Multi-Country\\_Fie.pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/What_Makes_You_a_Whistleblower_A_Multi-Country_Fie.pdf)

16. Latan, H., Chiappetta Jabbour, C. J., & Lopes de Sousa Jabbour, A. B. (2021). To blow or not to blow the whistle: The role of rationalization in the perceived seriousness of threats and wrongdoing. *Journal of Business Ethics*, 169, 517–535.

17. Miceli, M. P., Near, J. P., & Dworkin, T. M. (2008). Whistle-blowing in organizations. Taylor & Francis.

18. Near, J. P., & Miceli, M. P. (1985). Organizational dissidence: The case of whistle-blowing. *Journal of Business Ethics*, 4(1). P. 1–16.

19. Rehg, M. T., Miceli, M. P., Near, J. P., & Scotter, J. R. V. (2008). Antecedents and outcomes of retaliation against whistleblowers: Gender differences and power relationships. *Organization Science*, 19(2). P. 221–240.

20. Reid M. B. Lessons from Beirut and Belfast: How Dysfunctional Democracy Undermines Consociational Settlements in Deeply Divided Societies. *University of St Andrews Research Paper*. June, 2021.

21. Routine Activity Theory. Factsheet of the State of New South Wales through the Department of Attorney General and Justice, 2011.

22. The Palermo Protocol: Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. *United Nations General Assembly resolution* 55/25 20 November 2000.

23. Teo, H., & Caspersz, D. (2011). Dissenting discourse: Exploring alternatives to the whistleblowing/silence dichotomy. *Journal of Business Ethics*, 104(2). P. 237–249.

24. Usman, U. M. (2020) Human Trafficking: History and the Recent Developmen'. *International Journal of Academic Research in Public Policy and Governance*, 7(1). P. 1–10.

25. Van Liedekerke, L., & Dubbink, W. (2008). Twenty years of European business ethics: Past developments and future concerns. *Journal of Business Ethics*, 82(2). P. 273–280.

26. Vaughn, R. G. (2012). The successes and failures of whistleblower laws. Edward Elgar.

27. Whistle-blowers and freedom to impart and to receive information. Article 10 (Freedom of Expression). *European Convention on Human Rights* Strasbourg February 2023.

28. Whistleblower tells Congress that govt is delivering migrant children to human traffickers. URL: <https://www.foxnews.com/politics/whistleblower-tells-congress-that-govt-delivering-migrant-children-human-traffickers>

**Dr. Piotr Chrzczonowicz,**  
Assistant professor  
Chair of Human Rights Law  
Department of Law and Administration  
*Nicolaus Copernicus University in Toruń (Poland)*  
e-mail: pch@umk.pl

**«THE HYENAS HAVE ONLY JUST SNIFFED OUT THEIR  
PREY». REACTION AGAINST PHENOMENON OF  
TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS IN POLAND AFTER THE  
24TH OF FEBRUARY, 2022.**

**ABSTRACT**

On the 24<sup>th</sup> of February 2022, The Russian Federation carried out a full-scale armed aggression on the territory of Ukraine, euphemistically referred to it in Russian political and media language as a «special military operation» (in Russian: специальная военная операция). In fact, this invasion was a continuation and escalation of the war activities launched by the mentioned aggressor in a somewhat more veiled manner in 2014. The February aggression, from its very first days, triggered the phenomenon of migration and refugees of millions of Ukrainian civilians to other countries, including Poland, where more than 1.5 million refugees from Ukraine have settled so far (approximately such number of people applied for a PESEL population registration number). Other several million refugees stayed in Poland «for a while» – as in a transit country – emigrating then to other European countries. Among these millions of refugees, significant numbers were young women and children, so – because of their general, «classical» victimological profiles (traits like gender or age and vulnerability connected with them) – they were model victims of human trafficking, primarily in forms of exploitation in forced labour and in the so-called sex business. Therefore, it should come as no surprise that this situation provided a perfect opportunity for human traffickers (mainly members of organized criminal groups, even having international character), who set off for Poland's eastern borders «hunting» for their victims. It should be noted, however, that the situation presented is not just the past.

Refugees from Ukraine are still ongoing, refugees are still appearing, and the above-mentioned problem has not disappeared, although due to its recognition, today situations are somewhat better controlled and more effective measures are taken to reduce it.

Risk of trafficking in human beings concerning war refugees from Ukraine (especially women and children) exists because many such persons emigrating to Poland are uprooted from their natural family and social environments, arrive in Poland without important, necessary documents and with limited means of subsistence; they are horrified by the situation of war, often already directly affected by its tragic consequences; they do not know the language, they are frozen, confused, lost, simply exhausted, they get lost in the human mass, but at the same time – they are healthy, suitable for working, full of trust in human help and selflessness, so – simply – attractive enough and easy to be abused.

Currently, there are some difficulties with determining the number of confirmed cases of human trafficking involving Ukrainian refugees. The Police and the Border Guard have operational data on the subject, but they do not disclose them, perhaps in order not to send a negative signal to the society in Poland and to the international community and create – this way – a bad climate around the efforts made by the state authorities and often spontaneously by thousands of common, warm-hearted people to meet the challenge of helping the unprecedented number of immigrants who, in a very short period of time, have found themselves on the territory of the Republic of Poland. Risk of trafficking in human beings isn't taken lightly. Polish Police units and the Border Guard, as well as various NGOs (like, for instance, La Strada Foundation, Feminoteka Foundation or Association «Homo Faber») are active in informing Ukrainian refugees, not only on the border, when they first cross it and are at reception points, about the dangers of being exploited in various forms of sexual exploitation or related to fraudulent job offers. They also provide information on what to do when a threat becomes concrete, how to notify the relevant services in order to obtain intervention and assistance and they develop various devices and instruments of help for victimised persons and their families (e.g. infolines). By the way, Ukrainians pay attention and report cases of criminal acts towards them, as well as situations of solicitation of young women. It's worthy to add, that the National

Police Headquarters has launched duty phones and email contacts for people who wish to provide the Police with information about cases of human trafficking, sex crimes and the disappearance of refugees and their families residing in Poland in connection with the ongoing war in Ukraine. The Centre for Missing Persons of the National Police Headquarters and the Department for Combating Human Trafficking of the Criminal Bureau of the National Police Headquarters continuously monitor the activities carried out by Police units across the country in the search for missing persons, and continuously cooperate in this regard with governmental and public administration units and non-governmental organisations that support the Police in the search for missing persons.

It is also important not to lose sight of the changes that have taken place in Polish law after the 24 February 2022, due to the observed increased risk of the crime of human trafficking. In the Polish Penal Code of the 6<sup>th</sup> of June, 1997, the crime of human trafficking is described in Article 189a, as one of the most serious crimes against personal freedom. Traditionally, according to the regulation contained in Article 189a para. 1, whoever commits trafficking in human beings, shall be punished by deprivation of liberty for a term of not less than 3 years. In addition, pursuant to Article 189a para. 2, whoever makes preparations to commit the crime specified in para. 1, shall be subject to a punishment of deprivation of liberty from 3 months to 5 years. The definition of trafficking in human beings was also clarified by the Penal Code regulation, i.e. in its Article 115 para. 22. This definition can be presented in full here: «Trafficking in human beings is the recruitment, transportation, provision, transfer, harbouring or receiving a person using: 1) violence or unlawful threats, 2) abduction, 3) deception, 4) misrepresentation, or exploitation of a mistake or incapacity to grasp of a wrongful act, 5) abuse of a relationship of dependence, exploitation of a critical situation or of a state of helplessness, 6) giving or accepting a financial or personal benefit or the promise thereof to a person having the care or supervision of another person, with the aim of exploiting him/her, even with his/her consent, in particular in prostitution, pornography or other forms of sexual exploitation, in forced labour or services, in begging, in slavery or other forms of exploitation degrading human dignity or in order to obtain cells, tissues or

organs in violation of the law. If the offender's conduct involves a minor, it constitutes trafficking in human beings, even if the methods or means listed in points 1 to 6 have not been used». Among crimes against freedom, the Penal Code in Poland also provides for liability for offences such as illegal deprivation of liberty (Article 189) and coercion of a person into specific conduct (Article 191). According to Article 189, whoever deprives a person of liberty, shall be subject to the penalty of deprivation of liberty from 3 months to 5 years (para. 1). If the deprivation of liberty has lasted longer than 7 days, the perpetrator shall be subject to the penalty of deprivation of liberty for a term of between 1 and 10 years (para. 2). If the deprivation of liberty referred to in para. 2 involves a person who is incapacitated by reason of his age, mental or physical condition, the perpetrator shall be subject to a penalty of deprivation of liberty of from 2 to 12 years (para. 2a). If the deprivation of liberty referred to in paras 1 to 2a was combined with particular torment, the offender shall be subject to the penalty of deprivation of liberty for a term of not less than 3 years. Coercion, which is described in Article 191 of the Penal Code, has its own specific forms and is prosecuted at the request of the victim. The liability for the coercion into specific is expressed in the following wordings: whoever uses violence against a person or an unlawful threat in order to force another person to perform a specific action, to desist or to endure, shall be subject to the penalty of deprivation of liberty for up to 3 years (para. 1); the same punishment shall be imposed on anyone who, for the purpose specified in para. 1, uses violence of another kind persistently or in a manner that materially obstructs another person's use of the occupied dwelling (para. 1a); if the perpetrator acts in the manner specified in para. 1 in order to extort the return of a debt, shall be punishable by a term of imprisonment of 3 months to 5 years (para. 3). Moreover, the Polish Penal Code also defined offences related to prostitution, stipulating them in Articles 203 and 204 of the Penal Code (they are: forcing to prostitution, pimping and facilitating prostitution in exchange for financial gain). According to the wording of Article 203 of the Penal Code, whoever, by violence, unlawful threat, deception or using a relationship of dependence or critical position, induces another person to engage in prostitution, shall be punished by imprisonment for a term of one to ten years. In turn, Article 203 of the Penal Code



stipulates that whoever, in order to gain a material benefit, induces or facilitates another person to engage in prostitution shall be subject to a penalty of deprivation of liberty for a term of between 3 months and 5 years (para. 1). The penalty specified in para. 1 shall be imposed on anyone who derives a material benefit from the practice of prostitution by another person (para. 2). If the person specified in para. 1 or para. 2 is a minor, the perpetrator shall be subject to a penalty of deprivation of liberty of between one and ten years (para. 3).

After the 24<sup>th</sup> of February 2022, the Polish authorities decided to tighten (temporarily) penalties for human trafficking, illegal deprivation of liberty, coercion of a person into specific conduct and prostitution-related offences. This did not occur directly in the Penal Code, but through the regulations of a new special law enacted in connection with the situation of the migration of war refugees from Ukraine, in view of the need for the Polish state to provide them with assistance. This is the Act of 12 March 2022 on assistance to citizens of Ukraine in connection with the armed conflict on the territory of that country (consolidated text – Journal of Laws of 2023, item 103). Although the title of the Act seems to suggest that its regulations apply only to situations in which we may have to deal with war refugees from Ukraine, including various abuses against them, the amended criminal provisions do not apply to cases of abuse of Ukrainian citizens only. The characteristics of the content of the individual acts have not changed, but only the criminal threat for them has been increased. However, it should be noted that the directive of the obligation to impose by courts penalties in stricter forms and limits applies to perpetrators who committed certain crimes during the armed conflict on the territory of Ukraine. This is a specific obligation concerning punishment provided for a specific period of time. Pursuant to Article 72 of the indicated law, when convicting a perpetrator who, during the armed conflict on the territory of Ukraine, committed an offence referred to in: 1) Article 189, Article 189a para. 2, Article 191 para. s 1–2 of the Penal Code the court shall impose a sentence of imprisonment of not less than one year, and in the case of the offence referred to in Article 189 para. 3, of not less than five years, up to the upper limit of the statutory threat provided for the offence attributed to the offender increased by half; 2) Article 204 para. 1 and 2 of

the Penal Code the court shall impose a sentence of deprivation of liberty in the amount from 5 years to 15 years; 3) Article 203 or Article 204 para. 3 of the Penal Code the court shall pronounce a sentence of deprivation of liberty of between 8 and 15 years or a sentence of 25 years' imprisonment; 4) Article 189a para. 1 of the Penal Code the court shall pronounce a sentence of deprivation of liberty in the amount from 10 to 15 years or a sentence of 25 years' imprisonment.

General conclusions here may be as follow: (1) Trafficking in persons and other accompanying illegal behaviors against war refugees from Ukraine is not a fictional and marginal phenomenon. The problem really exists, but it did not surprise the Polish state authorities and various measures were taken to limit it, to control it better. (2) Traffickers in fact just have started their criminal activities on a wider scale. They are mainly members of organised crime groups, including those with a cross-border or international nature. (3) The victims of human trafficking are primarily women and children – these categories of persons seem to dominate in the whole population of war refugees. (4) In addition to the activities of the legislative authorities as well as actions of state bodies and services dealing with the protection of security and public order, a significant role in the field of monitoring the phenomenon of trafficking in human beings, its prevention and assistance to victims of crimes from its sphere is played in Poland by non-governmental organizations, working closely with the aforementioned authorities and services. 5) One of the forms of fighting with the threat of trafficking in human beings after the 24<sup>th</sup> of February 2022 became a normative change in Polish law leading to the tightening of criminal liability for some crimes – trafficking in human beings and other associated crimes. Unfortunately, there are currently no officially available statistics or figures on the human trafficking phenomenon in Poland after 24 February 2022.

**Gediminas Buciuonas,**

Doctor of Law

Senior adviser on prosecution

(EUAM-Ukraine, Lviv FO)

Part time lecturer, in position of associate professor

(Law faculty of Vytautas Magnus university, Lithuania)

(Public Security Academy at Mykolas Romeris university, Lithuania)

**GENESIS OF STATE HEAD'S IMMUNITY:  
FROM THE FIRST WORLD WAR  
TO THE RUSSIA'S WAR IN UKRAINE.  
STEPS TO JUSTICE AND END THE ERA OF IMPUNITY**

*Without justice, the most heinous crimes go unpunished; victims are unable to obtain redress, and peace remains an elusive goal, since impunity generates more hatred, leading to acts of revenge and more suffering<sup>1</sup>.*

Federica Mogherini

After the collapse of the Soviet empire Ukraine had gained independence and steadily move toward a market economic model, despite all attempts from the Russian Federation's side to keep Ukraine in the sphere of influence by using different tools and methods starting from price policy for gas and oil, information war through dissemination fake information, interference into Ukraine political life through using different tools till brutal military aggression (*the author's remark. The first stage of war against Ukraine starts in 2014, second stage of war starts from 24 of February 2022*).

The aim of this research paper is to analyze the genesis of a state head's immunity from criminal liability for breaches of the provisions of international law. The author of this paper is going to present the century lasting in time a journey of justice from impunity to criminal liability. The review of genesis starts from signed the Treaty of Versailles – the most important treaty of the World War I on 28 June 1919, first, although unsuccessful attempt to brought to criminal liability the emperor of Germany to success

---

<sup>1</sup> Impunity quotes. [https://www.brainyquote.com/quotes/federica\\_mogherini\\_847888?src=t\\_impunity](https://www.brainyquote.com/quotes/federica_mogherini_847888?src=t_impunity)

story – issuing the arrest warrant for Vladimir Putin, the President of Russian Federation on 17 March 2023 by the International Criminal Court based in Hague, The Netherlands.

Before going to the topic of the paper, two important principles, closely related to a state head's immunity is going to present. The principle of diplomatic immunity and the principle of sovereignty plays significant role in the protection of a state head, other persons entitled diplomatic immunity from the criminal offences, even in case of commission of the international crimes such as: war crimes, crimes against humanity, the crime of genocide, crimes of aggression. Sovereignty can be also described as the exclusive authority of a State to make rules and norms that apply throughout its territory and govern all persons within its borders.

Sovereignty implies that States are equal among themselves. Each State is sovereign and equal according to the article 2 of the United Nations Charter<sup>2</sup>. The sovereign rights of each State are limited by the equally sovereign right of other States. A state is sovereign within its own territory. A state has the right to prosecute in respect of acts and omissions arising within its territory. This is called «*territorial principle*» or *territorial jurisdiction*.

Under customary international law the head of state and diplomats accredited to a foreign state possess such immunities from the jurisdiction of foreign states. There are a variety of different theories which have been used to justify the legal basis of immunities that the diplomatic agent can benefit from: exterritorial theory, representative character theory, functional necessity theory. Online encyclopedia Britannica states that «diplomatic immunity, in international law, the immunities enjoyed by foreign states or international organizations and their official representatives from the jurisdiction of the country in which they are present.»<sup>3</sup>

From the beginning of the First World War, atrocities were part of the war. After Germany invaded Belgium in August 1914, Russia invaded into Galicia autonomous province of Austria-Hungary in August 1914. As the war dragged on, and more and more civilians on both conflict sides died. Allied – or the Entente Powers were

---

<sup>2</sup> United Nations Charter (full text). <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

<sup>3</sup> Diplomatic immunity. <https://www.britannica.com/topic/diplomatic-immunity>

an international military coalition of countries led by the French Third Republic, the United Kingdom of Great Britain and Ireland, the Russian Empire, the United States and Central powers led by the German Empire, the Austro-Hungarian Empire, the Ottoman Empire. Both the Allied and Central Powers accused one another of war crimes. But when the war ended, the Central Powers lost the war, only one side was taken to task for its conduct. The Entente Powers claimed that Wilhelm II, Germany's emperor, had used his power to force the world into war. When the parties gathered at the end of the war to hash out the terms of the Treaty of Versailles. The Versailles Treaty was signed on 28 June 1919 in France and officially ended the war between Germany and the Allied Powers. The Entente Powers insisted that Germany not only should accept full responsibility for the war, but emperor Wilhelm II should be tried as a war criminal. Article 227, part VII Penalties of the Versailles Treaty states that «*Allied and Associated Powers publicly arraign William II of Hohenzollern, formerly German Emperor, for a supreme offence against international morality and the sanctity of treaties.*»<sup>4</sup> As part of the treaty, the signatories agreed to assemble a special tribunal to try Wilhelm II of Hohenzollern, formerly German Emperor. The victors were entitled to put the emperor on trial without Germany's consent. That helps to explain why Article 227 is in the Treaty of Versailles. German acceptance of the trial of their former emperor was a sine qua non for prosecution by the Allies. Germany agreed to a trial of its former emperor by signing and ratifying the Treaty of Versailles. The Allies formally requested his extradition from the Netherlands. It was an unprecedented move. Never ever before had a head of state been tried for starting a war, despite pressure to extradite the Kaiser for trial, The Netherlands refused to comply, claiming it would compromise their neutrality to take sides. Also, article 228, part VII Penalties of the Versailles Treaty states that «*the German Government recognizes the right of Allied and Associated Powers to bring before military tribunals persons accused of having committed acts in violation of the laws and customs of war.*»<sup>5</sup>

---

<sup>4</sup> Treaty of Versailles. [https://www.nationalarchives.gov.uk/pathways/firstworldwar/aftermath/p\\_versailles.htm](https://www.nationalarchives.gov.uk/pathways/firstworldwar/aftermath/p_versailles.htm)

<sup>5</sup> Ibid. 5.

In 1921, Germany's highest court began a series of war crimes trials in Leipzig. The Leipzig Trials only affected a small number of state officials/military initially accused of war crimes that ranged from looting to abusing prisoners. The German court used German laws in the trials, but not international ones. For the Entente Powers, the Leipzig trials were an empty charade. Though over 901 cases of war crimes were identified, only 17 were tried on allegations ranging from looting to sinking a hospital ship. Some were acquitted, while others were found guilty but received light sentences. The Versailles Treaty did result in other trials. Despite that fact, it had ignited debates amongst lawyers, academics, and politicians on criminal liability of a state's head for commission acts in violation of the laws and customs of war. This short excursion to the past allows better understand obstacles, challenges which were on the justice way for bringing a state head to criminal liability.

Another important trials for rapid development international public law, creation a solid legal ground for a criminal liability of a state head, other high ranking political-military establishment were Nuremberg Trials in 1945–1946 and the Tokyo War Crimes Trials in 1946-1948. According to the online encyclopedia Britannica...» *series of trials held in Nürnberg, Germany, in which former Nazi leaders were indicted and tried as war criminals by the International Military Tribunal. The indictment lodged against them contained four counts: (1) crimes against peace (i.e., the planning, initiating, and waging of wars of aggression in violation of international treaties and agreements), (2) crimes against humanity (i.e., exterminations, deportations, and genocide), (3) war crimes (i.e., violations of the laws of war), and (4) «a common plan or conspiracy to commit» the criminal acts listed in the first three counts.»*<sup>6</sup>

The Victors (winners of the Second World War) managed to bring to the criminal liability of high-ranking political-military establishment of Nazi German and Japan for the commission the international crimes.

The author of this paper is going to present the main focal points of genesis of a state head's immunity from criminal liability for breaches of the provision of international law after above mentioned attempt and trails. There is a question regarding the

---

<sup>6</sup> Nürnberg Trials. <https://www.britannica.com/event/Nurnberg-trials>

serving state officials (immunity of state officials *ratione personae*) who committed crimes being granted the diplomatic immunity and staying in power during opening criminal proceedings against them for the commission the war crimes, crimes against humanity, the crime of genocide, crimes of aggression. Immunity attaching to an office or status only as long as the official remains in office. The question might be raised which officials are entitled to immunity *ratione personae*? Answers to the question we may find in the case law of International Court of Justice (hereinafter referred to as – «the ICJ»), special court for Sierra Leone, the International Criminal Court hereinafter referred to as – «the ICC»), also at the national level – US court's decision in the case «*The United States of America v. Noriega*» (former Panama ruler).

According to case law serving heads of state, heads of government, diplomats possess immunity *ratione personae*. For example, in the Arrest Warrant case *Democratic Republic of the Congo v Belgium*, the ICJ held – without reference to any supporting state practice – that immunity *ratione personae* also applies to a serving Foreign Minister. In the same Arrest Warrant case, the ICJ held that foreign ministers are entitled to immunity *ratione personae*, and further held that the absolute nature of the immunity from criminal process accorded to a serving foreign minister *ratione personae* subsists even when it is alleged that he has committed an international crime and applies even when the Foreign Minister is abroad on a private visit. The Court stated: «*It has been unable to deduce . . . that there exists under customary international law any form of exception to the rule according to immunity from criminal jurisdiction and inviolability to incumbent ministers for foreign affairs, where they are suspected of having committed war crimes or crimes against humanity.*»<sup>7</sup>

A Head of state is accorded immunity *ratione personae* not only because of the functions he performs, but also because of what he symbolizes the sovereign and independent state. The person and position of the head of state reflect the sovereign quality of the state and the immunity accorded to him or her is in part due to respect for the dignity of the office and of the state which that office

---

<sup>7</sup> Judgment of 14 February 2002. <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/121/13743.pdf>

represents. *The principle of non-intervention constitutes a further justification for the absolute immunity from criminal jurisdiction for heads of state. In the Arrest Warrant case, the ICJ stated it applies to 'diplomatic and consular agents [and] certain holders of high-ranking office in a State, such as the Head of State, Head of Government and Minister for Foreign Affairs'*.<sup>8</sup> The use of the words 'such as' suggests that the list of senior officials entitled to this immunity is not closed.

Functional immunity (also referred to as immunity *ratione materiae*) must be distinguished from personal immunity (immunity *ratione personae*). While the former is granted to any state official, regardless of their rank within the state apparatus, for any official act committed during their term of office, the latter is conferred on a strictly limited group of high-ranking state officials – heads of state, heads of government, and foreign ministers – during their term of office. Immunity of state officials *ratione materiae* (immunity attaching to the official acts) from the jurisdiction of other states in relation to acts performed in their official capacity. As this type of immunity attaches to the official act rather than the status of the official, it may be relied on by all who have acted on behalf of the state with respect to their official acts.

Personal immunity of the heads of state ceases when their term of office has come to an end, although functional immunity continues to apply. Therefore, former heads of state can still be prosecuted by a foreign judge for acts committed prior to or after their term of office and for private acts committed during their term of office. The personal immunity of a head of state is without prejudice to the competence of an international criminal court. Such international proceedings do not subject a head of state to the jurisdiction of another state, but to the jurisdiction of a body that has jurisdiction based on an international mandate. Its jurisdiction obviously does not concern any offence but covers serious crimes under international law.

Nowadays, not just heads of state represent the interests of their states at the highest international level, but so do heads of government and ministers for foreign affairs. For this reason, international law provides these officials with immunity from

---

<sup>8</sup> Judgment of 14 February 2002. <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/121/13743.pdf>.



jurisdiction in the area of civil and criminal law. Like the heads of state they enjoy criminal immunity *ratione personae*. In the Arrest Warrant case the ICJ focused particularly on the position of the minister of foreign affairs. In this case, concerning the Belgian arrest warrant issued to the minister of foreign affairs of the Democratic Republic of the Congo, the ICJ *stated that no distinction could be made between acts performed in a private capacity and acts performed in an official capacity. If an incumbent minister for foreign affairs would be arrested in a foreign state, he would no longer be able to exercise his functions. Consequently, ministers for foreign affairs enjoy immunity ratione personae. Their personal immunity ends when they have left their office, but they continue to enjoy functional immunity.*<sup>9</sup>

Other high officials, such as Ministers of other departments, may also enjoy immunity. In 2004, for instance, the British court considered that the roles ministers of foreign affairs and defense are very much intertwined, as many States maintain troops overseas and there are many United Nations missions to visit in which military issues do play a prominent role between certain States. The court concluded that a minister of defense automatically acquires immunity in the same way as that pertaining to a minister for foreign affairs. On this basis, the judge declined to issue an arrest warrant to the Israeli minister of defense. The same judge refused to issue an arrest warrant to a Chinese minister of commerce. He concluded that as the latter's functions were equivalent to those exercised by a minister for foreign affairs, he enjoyed immunity 'ratione personae' to enable him to exercise his official functions effectively.

In the case of international crimes there is no immunity *ratione materiae*. Consequently, national courts can prosecute former heads of state and other state's officials for international crimes committed during their term of office. In case *The Prosecutor v. Charles Ghankay Taylor* Special Court for Sierra Leone states that exceptions from diplomatic immunities can only derive from other rules of international law such as Security Council resolutions under Chapter VII of the United Nations Charter («UN Charter»).

---

<sup>9</sup> Judgment of 14 February 2002. <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/121/13743.pdf>.

In respect of national courts, a serving head of state is entitled to immunity even in respect of international crimes.

Slobodan Milosevich case. The charges are based on two theories of liability. The first is command responsibility: the responsibility of a superior for actions committed by his subordinates. As the civilian commander of the Yugoslav military and police forces, S. Milosevich holds an affirmative legal obligation to prevent his forces from committing, encouraging, or enabling others to commit atrocities in Kosovo. The second is personal responsibility for committing, planning, instigating, ordering or aiding and abetting war crimes and crimes against humanity.

Mr. Muammar Gaddafi's name surfaced in multiple trials and cases. For example, Pan Am Flight 103 bombing trial, the case at the ICJ (*Libyan Arab Jamahiriya v. United Kingdom*), the case at the ICC, etc. He was personally accused, and due to his position as a head of state, he claimed immunity. Muammar Gaddafi was de facto leader of Libya, Revolutionary Chairman of the Libyan Arab Republic from 1969 to 1977 and then as the Brotherly Leader of the Great Socialist People's Libyan Arab Jamahiriya from 1977 to 2011. If You investigate Constitution of Libiya adopted on 11 December 1969 article 19 which states «(1) *The Revolutionary Command Council appoints the President.*»<sup>10</sup> Post held and claimed by M. Gaddafi as Revolutionary Chairman – even does not mentioned in the Constitution of Libya. The fact that a person who committed an act which constituted a crime under international law acted as head of state or responsible official does not relieve him from responsibility under international law.

Al Bashir case. The Appeal Chamber held that *article 27 (2) is not only conventional law, but customary international law (para. 103). The Chamber then reviewed Nuremberg Principle III, the Convention against Genocide article IV and the statutes of the ad hoc ICTY (which indicted President Milosevich of Serbia) and ICTR adopted by the Security Council, and the agreement between the Security Council with Sierra Leone to establish the SCSL, all of which enshrined the principle that Heads of State could be held responsible for their international crimes. In 2014, the Chamber revised its position and*

---

<sup>10</sup> Libya: Constitution (1969). <https://aceproject.org/ero-en/regions/africa/LY/libya-constitution-1969/view>

*concluded that the Security Council implicitly waived his immunity in Resolution 1593. Al-Bashir would not enjoy immunity because the Council issued a binding decision under Chapter VII of the UN Charter obliging Sudan 'to cooperate fully with the Court. In its most recent decision of 6 July 2017, the Chamber found that al-Bashir does not enjoy immunity because the Security Council's referral placed Sudan in a similar position as a state party. Al-Bashir would not possess immunity from arrest because of Article 27(2) of the Statute which provides that immunities '... shall not bar the Court from exercising its jurisdiction'.<sup>11</sup>*

The United States of America v. Noriega. The only case which denying immunity to the head of state. the US government had never recognized General Noriega (the de facto ruler of Panama) as the Head of State.

Pinochet case. The principal point at issue in the main proceedings in both the Divisional Court and House of Lords was as to the immunity, if any, enjoyed by Senator Pinochet as a past Head of State in respect of the crimes against humanity for which his extradition was sought. The Crown Prosecution Service (which is conducting the proceedings on behalf of the Spanish Government) while accepting that a foreign head of state would, during his tenure of office, be immune from arrest or trial in respect of the matters alleged, contends that once he ceased to be Head of State his immunity for crimes against humanity also ceased and he can be arrested and prosecuted for such crimes committed during the period he was head of state.<sup>12</sup>

On 17 March 2023, as part of its investigation, the International Criminal Court (ICC) issued arrest warrants for Vladimir Putin, the President of Russia, and Maria Lvova-Belova, Russian Commissioner for Children's Rights, alleging responsibility for the unlawful deportation and transfer of children during the Russian aggression against Ukraine. *Mr. Vladimir Vladimirovich Putin, born on 7 October 1952, President of the Russian Federation, is allegedly responsible for the war crime of unlawful deportation of population*

---

<sup>11</sup> James Hendry. No Head of State Immunity for Al Bashir in Jordan. <https://globaljustice.queenslaw.ca/news/no-head-of-state-immunity-for-al-bashir-in-jordan>

<sup>12</sup> House of Lords. Judgment - In Re Pinochet. <https://publications.parliament.uk/pa/ld199899/ldjudgmt/jd990115/pino01.htm>

*(children) and that of unlawful transfer of population (children) from occupied areas of Ukraine to the Russian Federation (under articles 8(2)(a)(vii) and 8(2)(b)(viii) of the Rome Statute). The crimes were allegedly committed in Ukrainian occupied territory at least from 24 February 2022. There are reasonable grounds to believe that Mr. Putin bears individual criminal responsibility for the aforementioned crimes, (i) for having committed the acts directly, jointly with others and/or through others (article 25(3)(a) of the Rome Statute), and (ii) for his failure to exercise control properly over civilian and military subordinates who committed the acts, or allowed for their commission, and who were under his effective authority and control, pursuant to superior responsibility (article 28(b) of the Rome Statute).<sup>13</sup>*

The question of a criminal liability of others high ranking political-military establishment of the Russian Federation remains still open. For example, minister of defense S. Shoigu, Chief of Chief of the General Staff of the Russian Armed Forces and First Deputy Minister of Defense V. Gerasimov or the closest V. Putin's ally in the war against Ukraine A. Lukashenko, the President of the Republic of Belorussia.

A state should not give permission for her territory to be abused (or used) for activities violating the rights of other states. A state should not give permission for her territory to be abused (or used) for activities violating the rights of other states. This was approved by the international court's decision in the Corfu channel Case (1949-ICJ). For example, don't allow another country to be used her territory for an armed attack against another state. A. Lukashenko gave permission for the Russian Federation to use her territory for activities violating the rights of Ukraine. Also, fraudulent presidential election in 2020 in Belarus. Western countries did not recognized results of elections due to grave breaches of election laws and same time no recognition the legitimacy of A. Lukashenko in position as the President of Belarus. It may be another topic of research.

---

<sup>13</sup> Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova. <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and>

## References

Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium) <https://www.icj-cij.org/case/121>

Dapo Akande and Sangeeta Shah. Immunities of State Officials, International Crimes, and Foreign Domestic Courts. *The European Journal of International Law*, Vol. 21, No. 4. 2011, pp. 815–852.

Corfu Channel Case (United Kingdom v. Albania) <https://www.refworld.org/cases/ICJ,402399e62.html>

Czech Yearbook of International Law. Immunities and Privileges. Volume XII. 2021.

Diplomatic immunity. <https://www.britannica.com/topic/diplomatic-immunity>

Judgment of 14 February 2002. <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/121/13743.pdf>

Jurisdiction. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/jurisdiction>  
<https://www.asil.org/insights/volume/4/issue/3/indictment-slobodan-milosevic>

Joanne Foakes. Immunity for International Crimes? Developments in the Law on Prosecuting Heads of State in Foreign Courts.' Chatham House, November 2011.

[https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/International%20Law/bp1111\\_foakes.pdf](https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/International%20Law/bp1111_foakes.pdf)

James Hendry. No Head of State Immunity for Al Bashir in Jordan. <https://globaljustice.queenslaw.ca/news/no-head-of-state-immunity-for-al-bashir-in-jordan>

Judgment. – In Re Pinochet. House of Lords. <https://publications.parliament.uk/pa/ld199899/ldjudgmt/jd990115/pino01.htm>

Impunity quotes. [https://www.brainyquote.com/quotes/federica\\_mogherini\\_847888?src=t\\_impunity](https://www.brainyquote.com/quotes/federica_mogherini_847888?src=t_impunity)

Guénaél Mettraux, John Dugardb, Max du Plessisc. Heads of State Immunities, International Crimes and President Bashir's Visit to South Africa. *International criminal law review*. 18 Vol. 2018. pp. 577-622.

Nürnberg Trials. <https://www.britannica.com/event/Nurnberg-trials>.

Libya: Constitution (1969). <https://aceproject.org/ero-en/regions/africa/LY/libya-constitution-1969/view>

Prosecutor v. Slobodan Milosevic. <https://www.refworld.org/cases/ICTY,47fdfb590.html>

Prosecutor v Charles Ghankay Taylor. <https://www.refworld.org/cases/SCSL,50589aa92.html>

Harry M. Rhea. The first attempt to prosecute the crime of aggression. [https://law.fsu.edu/sites/g/files/upcbnu1581/files/JTLP/03%20-%20Rhea-Article\\_JTLPv28\\_030920.pdf](https://law.fsu.edu/sites/g/files/upcbnu1581/files/JTLP/03%20-%20Rhea-Article_JTLPv28_030920.pdf)

Erik TarBush. Immunity and Impunity: Personal Immunities and the International Criminal Court. Queen's law, 24 Vol. June 2020. [https://globaljustice.queenslaw.ca/news/immunity-and-impunity-personal-immunities-and-the-international-criminal-court#:~:text=Personal%20immunity's%20protection%20ceases%20once,State%20\(C%26R%20at%20652\)](https://globaljustice.queenslaw.ca/news/immunity-and-impunity-personal-immunities-and-the-international-criminal-court#:~:text=Personal%20immunity's%20protection%20ceases%20once,State%20(C%26R%20at%20652))

Treaty of Versailles. [https://www.nationalarchives.gov.uk/pathways/firstworldwar/aftermath/p\\_versailles.htm](https://www.nationalarchives.gov.uk/pathways/firstworldwar/aftermath/p_versailles.htm)

Kirsten Sellars Trying the Kaiser: The Origins of International Criminal Law. Vol. 1. pp. 195–211. <https://www.legal-tools.org/doc/cdda84/pdf/>

Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova. <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and>

United States v Noriega. <https://casebook.icrc.org/case-study/united-states-united-states-v-noriega>

United Nations Charter (full text). <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

Weighing the Evidence: Lessons from Slobodan Milosevic.

<https://www.hrw.org/report/2006/12/13/weighing-evidence/lessons-slobodan-milosevic-trial>

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА  
ЩОДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ  
І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ:  
УКРАЇНА ТА СВІТ

Збірник тез  
Міжнародної  
науково-практичної конференції

*м. Львів, 9 червня 2023 р.*

Упорядник  
**Р. М. Андрусишин**, кандидат юридичних наук, доцент

Макетування *Галина Шушняк*  
Друк *Іван Хоминець*

Формат 60×84/16. Папір офсетний.  
Умовн. друк. арк. 12,09.  
Зам № 32-23.

Львівський державний університет внутрішніх справ  
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру  
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції  
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.

Д 36 **ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ  
ЛЮДЬМИ І НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ: УКРАЇНА ТА СВІТ :**  
збірник тез Міжнародної науково-практичної конферен-  
ції (9 червня 2023 року) / упор. Р. М. Андрусишин. Львів :  
Львівський державний університет внутрішніх справ,  
2023. 208 с.

Збірник містить тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції: України та світ», яка відбулася 9 червня 2023 року у Львівському державному університеті внутрішніх справ.

The collection contains abstracts of reports by the participants of the International Scientific and Practical Conference «State policy on combating trafficking in human beings and illegal migration: Ukraine and the world», which took place on June 9, 2023 at the Lviv State University of Internal Affairs.

*Опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного матеріалу покладається на авторів.*

**УДК 343.43**